

HÍD

IRODALOM • MŰVÉSZET
TÁRSADALOMTUDOMÁNY

VERSEK ÉVE *1991*

ÁCS KÁROLY, BARANOVSKY EDIT, BATA JÁNOS,
BOGDÁN JÓZSEF, BORDÁS GYŐZŐ, BORDÁS TÍMEA,
BÖNDÖR PÁL, BRASNYÓ ISTVÁN, ERDEI ERNŐ,
FEHÉR KÁLMÁN, GÉBER LÁSZLÓ, GUELMINO SÁNDOR,
GULYÁS JÓZSEF, HARKAI VASS ÉVA, JUNG KÁROLY,
KÁVAI M., KONCZ ISTVÁN, KONTRA FERENC,
KUBÁT GÁBOR, LADIK KATALIN, MAURITS FERENC,
P. NAGY ISTVÁN, PAP JÓZSEF, PAPP P TIBOR,
RAFFAI ZOLTÁN, SINKOVITS PÉTER, CS. SIMON ISTVÁN,
SZABÓ PALÓCZ ATTILA, SZOMBATHY BÁLINT,
TARI ISTVÁN, TOLNAI OTTÓ, TOROK CSABA,
URBÁN JÁNOS, VANKÓ GERGELY ÉS VARGA JÓZSEF
VERSEI

1992

Január–február

HÍD
IRODALMI, MŰVÉSZETI ÉS TÁRSADALOMTUDOMÁNYI
FOLYÓIRAT

Alapítási év: 1934
LVI. évfolyam

Fő- és felelős szerkesztő:

Bori Imre

Szerkesztő:

Toldi Éva

A szerkesztőbizottság tagjai:

Bordás Győző

Gerold László (kritikai rovat)

Műszaki szerkesztő:

Maurits Ferenc

TARTALOM

VERSEK ÉVE 1991

- Bori Imre:* Jegyzet 2
- Urbán János* (1921)
Utódoknak 3
Vándorszél 3
Porondon 4
Vízió 5
- Pap József* (1926)
Nem ilyenkor 5
Győtrelem 6
A begecsi jamán 6
Attól amiért 6
Mi vagy most 7
Ez már a tél 7
Verebek kertje 8
Képzettársítás 8
Másmilyen az ég 9
A látnok költő 10
Nyelvöltögetők I–XV. 10
Öreges észrevétel 12
Jegyenetölgyshangom 12
- A madár is megtörődik 13
A ráadás 14
- Ács Károly* (1928)
Négy vers a Danse macabre sorozatból
Ki mit csinált álmában 15
Éhes ló zabbal álmodik 15
„Himnusz” 15
Után 16
- Varga József* (1930)
Hajnalérés! 16
- Erdei Ernő* (1932)
Ahftott szó 17
- Gulyás József* (1937)
Pokolból pokolba 17
- Koncz István* (1937)
Seneca halála 18

HÍD

LVI. évfolyam, 1-2. szám
1992.
január-február

VERSEK ÉVE
1991

JUGOSZLÁVIAI
MAGYAR KÖLTŐK
MŰHELYE

ÖSSZEÁLLÍTOTTA
BORI IMRE
TOLDI ÉVA

JEGYZET

A Híd szerkesztősége 1991 szeptemberében arra kérte a jugoszláviai magyar költőket, hogy vegyenek részt az immár hagyományos Versek éve megalkotásában, mert úgy látta, ismét itt az ideje a költői számvetésnek. Válságos időket élünk, eresztékeiben ropog a világ, amelyben eddig léteztünk, kell tehát, hogy megfogalmazzuk a költészet kifejezőeszközeivel is létünk mai állapotáról tudásunkat. Örültünk, hogy annyian a költők közül meghallgatták kérésünket, és csak sajnálhatjuk, hogy voltak, akik nem adtak verses hírt magukról, nem tudtak vagy nem akartak a Versek éve 1991 részeseivé lenni.

BORI Imre

URBÁN JÁNOS

UTÓDOKNAK

Szalmában sorjázó fekhelyünk,
fáradtan fogadjuk: nem megyünk,
hajnaltól estélig, ami történik,
ki mit jegyez fel sötétedésig.

Vakokat nem ébreszti a napfény,
bénák kezében csorba a kardél,
süketek titkot nem beszélnek,
az éhezők nyíltan csak ennének.

Kinek háza, kincse van, hallgat,
lapít, biztosítva a napi falat,
megadatott minden jó az embernek:
előd, utód, aki él, aki eltemet.

A vigasztalan, árvult szegény,
kit elhagyott a halálos remény,
nincs hite, se pénze, se álma,
kábán csak a véres jelent látja.

Az elfojtott szó, vergődő bánat,
menekülés, menhely, menetszázad,
csillapodó szív, ígéret, mozdulat,
lelki sebed emléke az utókornak.

VÁNDORSZÉL

Csukott emlékem féltem,
álom ez vagy ébren élelem,
két karommal átölelem,
titkon élek, önfeledten.

Amit érzek, halkán mondom,
enyhe fényben a mosolyom,
suhanok az Ohrid-parton,
tekintetem Sztrugán hagyom.

Csorgó Drim szűk medrében,
szilaj vért ver ütőerem,
vén szívemben szerelemmel
tisztul meg az idő bennem.

Napsugárból szótt áhítat,
lelkem mélye mégis sirat,
vándorszéllal emlék virrad,
számon őrzöm gondjainkat.

PORONDON

Jeges zápor
veri a lelkem,
rokkantan, fájón
nekem is élnem,
szeretnem kell,
hurcol az ösztön,
rám tör az érzés,
bús reggelt köszön
a számadó ész,
önérzet, képzelet,
rossz idők idején
nyújts menedéket,
idő előtt préda
csak testem lehet,
örködő tudatom,
csapatban védenek,
magasban tartom
fejem felett kezem,
magamat mutatom,
nem azért teszem,
nem adom meg magam,

csak így integetek
oda, ahol engem
kétkedőn szeretnek.

VÍZIÓ

A virradat a bíborló nap
alatt szárnyatlan maradt.

A tánckert bolondos életet
érlelt, hűvös szóval intett.

A madár csak összehordott
táj, míg álmodott a magány.

Az érett, vad gyümölcsből
csipegetett szívós mérget.

A halk emlékezet visszánéz
veled, a pillangókkal temet.

A szél hallgatag sárgarigó
tetemén lebeg megdicsőülten.

A fészek langymelegében
a végzet ágyazhat öröklétet.

PAP JÓZSEF

NEM ILYENKOR

Hasztalan volna,
és fölösleges is,
a magyarázkodás.

A hangomból kiérvitek:
se vágy,

se becsvágy
nincs bennem hozzá.

Nem ilyenkor íródik a vers.

GYÖTRELEM

Gyötrelem és vajúdás
a versírás.
Nos, hónapok múlnak el,
s egy sort sem írok.
Mért gyötrődöm s vajúdok mégis?

A BEGECSI JAMÁN

('91 késő őszén)

Lótávolságban
üzemel a hadigépezet.
Úgy, hogy lélegzetvételnél
szünet nélkül
a föld méhét döngeti, tépi,
meg úgy, hogy fölülről
ijeszt rám fülsiketítőn.

Szó nélkül maradtam.

Némább a halaimnál,
melyekkel a magunk módján
évek óta jól megértjük egymást.

Fölszedem szerelékemet.

ATTÓL AMIÉRT

Attól
Amiért/akiért
Érdemes volna még
Nagy tüzet csinálni

Attól
Amiért/akiért
Valakik talán majd
Tüzet is csinálnak

Attól
Amiért/akiért
Valakik megunják
S a tüzet szétrúgják

Attól
Réges-rég megváltam
S tüsszel megváltani
Sohsem is próbáltam.

MI VAGY MOST

Az vagy most, vers, sárba
 taposott szemekből
szüntelenül szivárgó bánat.
Az vagy, eltékozolt szemek
 néma panasza,
melytől elszorul a világ szíve,
és egyaránt elcsuklik az ember
 és a madarak hangja.

EZ MÁR A TÉL

A nyirkos ködben
kertünk lombhullató fáit
vézna karjaikkal
melegért rimánkodnak.
December hidege lekopasztja
utolsó szál levelüket is.
Egyelőre fagyalbokrunk
látszik kivételnek.
Fagyalbokrunk, melynek tarka
levelein a nyáron
oly önfeledten
táncolt a napfény.

VEREBEK KERTJE

Nem mondom – főlemelő élmény,
 ha cinke téved be hozzánk.
 Cinke, sármány, pinty, feketetergő. . .
 Főlemelő látni is meg hallani is őket!
 Látogatásuk azonban mindig röviden tartó:
 ugrás ide, ugrás oda, szétnéz, s már tova is röppen.
 Annál hívebbek hozzánk a verebeink!
 Évek óta télen-nyáron itt csicseregnek
 jegenyetölgyük lombozatában, s csicsergésük
 meghittsége szétterjed a kertben, ajtón át,
 ablakon át behúzódik a házba, s halk csilingeléssel
 belevegyül a beszélgetésünkbe.
 Olykor odafönn hatalmasat dörren a hangfal.
 Egy pillanatra megáll az élet, elnémul minden.
 Elnémulnak verebeink is. Ilyenkor észrevesszük
 őket. Vagyis – a hiányukat. . .

KÉPZETTÁRSÍTÁS

A folyópart meredek löszfalába
 évek során számtalan üreget vájt
 a parti fecskék sok-sok nemzedéke.
 Ilyesféle, sokszor, bizony, félelmet keltő
 lyukakat a lőterek fölmagasló golyófogóin
 láthatnak az odabátorkodó kíváncsiskodók.
 A folyók partján felcseperedettek
 képzelete a cikázó, nyüzsgő, csivitelő
 s odabent a mélyben nyilván egymáshoz simuló
 madárkakkal köti össze a tájat ijesztővé
 torzító kis barlangszájakat, különösen
 ha higiéniaiuk nyoma is ott díszik
 lakóhelyük bejáratánál – és elnézik nekik.
 Fegyveresek környezetet nem kémélő
 tevékenységére már összevonják szemöldöküket.

MÁSMILYEN AZ ÉG

Az ég (képzeljük el felhőtlennek!),
 tehát a felhőtlen ég,
 egyformán tág és kék és vonzó,
 és állandó, és állandóságával
 bizalomkeltő. Hogyha ilyen.
 S ha nem ilyen?
 És nem ilyen: beszűkülhet,
 megszürkülhet,
 ijesztővé,
 riasztóvá komorulhat,
 már aszerint, ki néz fel rá,
 mikor és hol, s nézés közben
 mit forgat fejében, milyen érzés,
 milyen szándék fűti indulatát.
 Legfinomabb
 árnyalatai sem hanyagolhatók el!
 Másmilyen ősszel, ha le-föl bukó
 papírsárkány ficáncol kékjében,
 vagy esteledvén, vadlibák panaszosan
 síró hangja tépi darabokra;
 és más tavasszal, hangoskodva
 száguldozó fecskéivel,
 a ráérősen keringő golyamadárral.
 És végképp másmilyen az ég,
 ha naphosszat vagy heteken át
 loncsosan, mocskosan vagy ólomszürkén
 áthatolhatatlan felhők borítják.
 De derülten is egészen más,
 ha például, gyanútlan végtelenjét
 láthatatlan léglökéses gépek
 durrantják szét. Ha át- meg áthúzzák
 páracsíkjukkal, riasztó
 rácsokat mintázva rá, s egy álombéli
 osztatlan ég ragyogása felé
 térítik horgadó álmodozásom,
 sóvár képzelgéseim.

A LÁTNOK KÖLTŐ

Úgy tettünk, mintha értenénk szavát,
 de magunkban lemosolyogtuk
 költőtársunkat, ott a költészet
 forrásvidékén, Sztrugán. Arról
 szónokolt, így, ahogy mondom, szónokolt,
 nem szavalt, fölajzott szenvedéllyel,
 hogy össze kell fogni, fogjunk össze,
 öljük meg magunkban a farkast. . .
 (– Micsoda farkas? Miféle ölés?
 Hol él ez az ember! . . .)
 Enyhe este volt, csillagokkal
 teli az ég, tündökölve ringott a tó,
 tajtékozott és zúgott a Drim,
 minden elhangzott verset, az egzotikust
 és dobszó kísérettel előadottat is
 kiadós tapssal jutalmazott a folyó
 partjain tolongó közönség.
 A világ minden tájáról összesereglett
 költők nem tudtak betelni egymással,
 egymás nyelvét ízlelgették, zsongtak,
 tekintetükkel simogatták egymást
 felsorakozva a költészet hídján.
 Aki felfigyelt rá, láthatta:
 csak ő maradt görcsben. Mereven
 nézett egy távoli pontba
 (akárha farkasszemet fenevadjával,
 amit mi nem láttunk, nem ismertünk fel. . .),
 s alig hallhatóan mormogta maga elé:
 össze kell fogni, fogjunk össze,
 öljük meg magunkban a farkast. . .

NYELVÖLTÖGETŐK

I
 Láp vizébe
 Bámul egy gém:
 – Hogyha sekély,
 Nyilván nem mély. . .

II
 Nesze neked
 Mézesmadzag!
 De madzagját
 Másra hagyjad!

III

Kába kedély,
Mért ne remélj?
Múló szeszély
A szenvedély.

IV

Van, aki még
Kutyát uszít;
Van, aki már
Fut és nyüszít.

V

Csöbör csörren,
Víz kicsorran,
Kutyaszájban
Nyál vagy csont van.

VI

Cserfes veréb
Macskát fogna,
De attól tart,
Meggarmolja.

VII

Öreg csatár,
Sose búsulj! –
A rossz szándék
Meghiúsul.

VIII

Van, akit a
Szép elbájol,
S kiröppen a
Melegágyból.

IX

Kis pajtásom,
Hol a párom?
Segíts nekem
Megtalálnom!

X

Pajtás, vigyázz,
Jó előre
Készülj fel az
Esküvőre!

XI

Gólyát, fecskét
Hogyha láttam,
Szeplőimet
Mínd elhánytam. . .

XII

Se dünnögés,
Se vinnyogás,
Se jajgatás,
De fintorgás.

XIII

Az lesz az i-
Gazi virtus,
Ha eltörlünk
Minden izmust.

XIV

Ki sokat járt
Diszkóbárba,
Nem sok észet vitt
Hozományba.

XV

Nevezd néven
Belzebubot,
Gonoszságát
Úgy megúszod.

ÖREGES ÉSZREVÉTEL

A jugoszláviai – akár hollandiai
 utam idején az ottani – újságosbódéktól
 sokáig szemérmesen és zavarodottan
 elfordítottam a fejem:
 nem éreztem magam biztonságban
 a teljes meztelenségüket fitogtató
 (árusító?) szexbombák láttán.
 Végül szokásommá vált volna berzenkedésem?
 Dehogy!
 Most
 a terepszínbe öltöztetett katonák,
 hadvezérek és valódi bombák
 képei fürkésznek, vizslatnak,
 néznek rám a magazinok címloldaláról
 nem kevésbé csábos riasztással.

JEGENYETÖLGYSUHÁNGOM

Ha néhány esztendeig sikerül
 elkerülnie a látszatát is annak,
 hogy az én jó szándékom (vagy szeszélyem?)
 folytán került oda a játszótér sarkába,
 a díszcserjék közé,
 talán nem tépik ki gyökerestül
 az emberi gyarlóság, irigység,
 rosszindulat védtelen áldozataként,
 s megéri, hogy szeretni való
 kicsiny gazdáí lesznek, kíváncsi
 cinkék, vörösbegyek, sármányok,
 (de a verebek, rigók, gerlicék is
 szívesen hozzá pártolnak majd!),
 melyek, még ha nem költenek is
 zöld leheletű, fénylobogtató levelei közt,
 átmenetileg vagy tartósan, menedéket nyújtó
 hajlékuknak tekintik sűrű lombozatát,
 s önfeledt kitérüléssel,

meghitt titkaik kibeszélésével
 fejezik ki iránta való bizalmukat.
 Így lesz suhángom a madarak zajos otthonává.
 Most azonban még ne kérkedjen, hajlékony,
 nyúlánk természetével ne hivalkodjon!
 Minden gondja az legyen,
 ne tudják meg róla,
 hogy valaki a maga kedvtelésére ültette oda.
 Úgy fessen, mintha magától nőtt volna.
 Mintha nem volna senki külön öröme.
 Senki büszkesége.

A MADÁR IS MEGTÖRŐDIK

Az a madár,
 amelyikről beszéltél nekem,
 kemény fejekben fészkel.
 Dacos népdalokban.
 Onnan száll ki,
 ha szólítják. Szárnyalni
 vagy apropónak:
Szabad madár szabadon száll..
 – énekeltem én is.
 Ám a horzsolt, a kétkezdő,
 – bár eltussolná inkább –
 nem állhatja kérdés nélkül,
 elnézve a madárvonulást:
 Szándék szerint
 szállnak délnek, vagy valami
 kényszer hajtja őket?
 És nyaranta. . . a tikkasztó
 vakmelegben, tojásain kókadozva,
 föl nem szállna szellőzködni,
 míg kiköltött utódai
 sipítózva föl nem oldozzák!
 Ez volna a szabadsága?
 És mért van az, hogy eseng,
 suny, sűrög a hím, párjának
 napokig teszi a szépet,
 és fészket rak, szorgoskodik

a végkimerülésig?

Mert szabad vagy gyámoltalan?

És az, hogy belátó,
béketűrő, sőt sunyító is,
és mindenben szakasztott
olyan, mint az ember? Csüggés,
repesés és a buzgalom maga;
s – merthogy megtörődik végül –
az engesztelés is.
S az engesztelődés.

A RÁADÁS

Öreg barátunk
(már alig van ilyen)
időnként ellátogat hozzánk.
Egy órácskát elbeszélgetünk
kertünk éppen
ügyeletes virágain
jártatva szemünk;
vagy a szobában teázgatva
egy készülő kelimterítő
színeit fürkésszük,
skorpiókkal teli geometriáját.
Gondosan beosztja
mondanivalóját,
és mitőlünk sem vár el
világraszóló információkat.
Valójában
alig is beszélünk.
Ismerős témák, félmondatok;
tanulságok, következtetések. . .
Régi mondása: bölcs ember
erénye nem a jólétesültsége.
Azért elejt ezt-azt nyalábnyi
élettapasztalatából,
s itt hagyja nekünk,
ahogy elköszön, célzatosság nélkül.
Úgy marad itt a tekintete is,
amint elmereng hosszan

egy lenge szellőrózsán,
és a beszéde: én már a ráadást
fogyasztom, s nagyon jólesik.

ÁCS KÁROLY

NÉGY VERS A DANSE MACABRE SOROZATBÓL

KI MIT CSINÁLT ÁLMÁBAN

A felnőttek gyerekük verték
A gyerekek észre se vették
Hogy ez álom: ők csak játszottak
Önfeledten mint a halottak.

ÉHES LÓ ZABBAL ÁLMODIK

Hiába minden abrakadabra:
ma is elmaradt abrakadagja.
Csak vágyakozhat arra a zabra. . .
Marad az álom, marad a zabra.

„HIMNUSZ”

Szánd meg, Isten a magyart! A
Seggét szaros gatyá marta,
S másképpen is tépte balsors,
De hát ha egyszer magyar volt. . .

Előbb bógött, aztán hagyta,
Mint afféle jámbor fajta.
Így lett végül néma magyar,
S nemsokára: HEMA MAJAP.

UTÁN

Felébredek. Órák ketyeg.
Hét óra lesz. Háromnegyed.
Róten izzik a romnegyed.
Honnan jövök? Hová megyek?

(1988–1991)

VARGA JÓZSEF

HAJNALÉRÉS!?

ideghúrjainkon harsogva zendül át
robogó világunk fonákos
mozdonya
a vadul tomboló terhelt gondolatok
botor tartalmú kéjvonata
kisiklik

számtalan sínpár szalad szerteágazva
a beláthatatlan távolba
megtörik
vajon melyik viszi tovább az igazlét
reményt biztató humánnum-
halmazát?

sérült eszmék rogyant fajgyűlölő kények
lázongva szülnek téves csíra-
biztatást
s a lidérces jövő aggasztó fényútján
csábító varázslampionok
csillognak

ERDEI ERNŐ

ÁHÍTOTT SZÓ

Szó, tán bátortalan gondolat
metszé csonkára a szárnyadat,
s azért nem ívelsz süvítvé, fel,
szembenézni a néma néppel!

Valljuk, gyáva, aki most hallgat,
remegeve szókincset dugdosgat
félénk agya mély odújában,
béna nyelve sírlakában!

Érve, itt-ott fakadó tudat,
szórd bátran az ajkakra magodat,
amely serkentő hanggá ébred,
lesz emberhez illő zengésed!

Mondom, visszhangra vágyva,
sikoltom a tőprengők hadába,
ordítom a háborús térbe
a nehéz, alkotó Szót: Béke!

GULYÁS JÓZSEF

POKOLBÓL POKOLBA

*A Szarvasi Óvónőképző
egyik hálószobájának falára*

Itt aludt Gulyás Jóska,
szép óvónőkről álmódott
(tán meg is hótt azóta),
a pokolból jött, az átkozott,
nem hitt álomban, égben,
és ugyanoda is távozott.

KONCZ ISTVÁN

SENECA HALÁLA

Vajon hitte-e, hogy erkölce s igaza védheti létét,
 s a hazugság örjögő démona majd hőköl?
 Ó, a hazugság, – s a zsarnok féelme rettenetes,
 sanda gyanú s ajzott önbizalom mint keselyű köröz. . .
 Ó, vajon tudta-e, hogy igaza s erkölce csak ócska vigasz,
 s meg kell dögölni ahhoz, hogy diadalmaskodjon majdan a példa?

TOROK CSABA

AD RHAGUSAM AETERNAM

„Ne bántsd az alvó oroszánt.”

(Ismeretlen Napóleon-katona sírfelirata)

Napszállta előtt indulok ma vissza,
 mint minapi szárazföldi szül'napomra,
 gyanta-
 és babérillatú szigetünkről,
 bárkára, csónakra mit se várva
 (hangverseny előtt még betérek egy-két galériába),
 s két karcsapás közt már messziről meglátom:
 városát óvó Szent Balázs falai
 alatti
 (elrejtett ruhám is őrző)
 hófehér kikötő-
 védgáti feljárómon
 szokatlan fekete folt. Tán friss olajnyom?
 Festékpisztolyos ákombákom?
 Később úgy találom: elnyútt gumikereket
 hagytak ott párnának
 holnap is pecázó gyerekek.
 De tíz méterről végre ráismerek:
 macska szundít a kőpárkányon!

Kormos kandúr. Mozdulatlan.
 Ismerős jel. . . Csak óvatosan!
 Iramodhat akár jobbra,
 megugorhat akár balra –
 ha tocsogásom most felriasztja:
 baj nélkül már soha többé
 nem léphetek honi partra. . .

Lokrum–Dubrovnik, augusztus 20.

FEHÉR KÁLMÁN

MEGHATÁROZÁS

Hasztalanul szilárdulnak szép napjaink,
 Vályogtéglái beragadnak és kirojtosodnak
 A fák, házak, az emberek keze nyoma,
 Akár a régi írás a fehér miseruhán.
 Egy gonddal kevesebb: a gyászt immár
 Nem kell anyanyelvedre lefordítani,
 Hiszen érvényt szül körötted a félelem,
 Amikor a neved a képernyőn megjelen.
 Mit neked rövid vagy hosszú ékezet,
 A kézbesítőt sem érdekli már, csak az,
 Hogy valaki átvegye, lehet, hogy a dögcédulát,
 Amit hiába rejtegetsz. Hol itt, hol ott keresed
 A rejtjelet: a meghatározás veszélye mindenhol!
 Ébrednél, de nincsen már mikor, és nincsen hol.
 Tárva-nyitva ajtó és kapu. Az udvar huzatos.
 A fák hegyére nézel: neked ott az ég. S elindul
 Alattad a föld az éterillatú völgyek felé.

A TIZENHARMADIK FELKÉRÉS UTÁN

Láttátuk feleim szümtükkel, mik vogymuk.
 Por és hamu vagyunk. Előtte s utána:
 Élő kenyérünket tapossák a sárba,
 Szemeink kilopják, szívünket dézsmálják,

Vesénket kivesszik, jegek közt tárolják,
 Cinezett földéllal arcunk eltakarják.
 Hogy jutunk elébed?
 Így jussunk elébed?!
 Mi Atyánk, Úristen, hagyd el a mennyeket!
 Add meg magad önként, országod ez legyen!
 Nyilatkozz írásban, tanúk előtt szóval,
 Kenyeret fogsz kapni, paprikával, sóval!
 Legyél a csatlósunk, kergess délibábot,
 Állj be közénk te is, terepszín rongyokban
 Terelni földet és eget a pokolba!
 Így gyere el hozzánk!
 Hozzánk lész hasonló!
 Mi Atyánk, Úristen, legyél te is gyarló:
 Békéj meg, mint mi is, lassú rothadással,
 Sírjaink már úgyis megmunkáltan várnak.
 Nincs már hova lenni, osszad a mi sorsunk!
 Választhatsz közülünk Poncius Pilátust.
 Halálnak halálát vér nélkül is tudjuk,
 Áldott két kezében, leszünk, por és hamu.

ÖRÖKTŐL FOGVA

Kint a kerti kapunál
 Áll valaki, egyre vár.
 Ósz az arca, tél a keze,
 Hívogat, hogy menjek vele.

Kerti kapun magas rács,
 Nagy lakat és rozsdás zár.
 Nem oly magas az a rács!
 Rég elromlott az a zár!

Nem voltam itt, mégis várt.
 Most itt vagyok, meg sem lát,
 Kint a kerti kapunál,
 Bent a kerti kapunál.

TOLNAI OTTÓ

Ó MEGY

ó megy
 megy a gőzös ó-
 kanizsától el-
 fele
 megy ó-
 mama sincs már
 megy a gőzös ó-
 kanizsától el-
 ő/ nem ül a masiniszta
 hátul sem ül senki
 megy a gőzös el-
 fele sem igaz
 megy ó-
 kanizsától el-
 fele sem igaz az EGÉSZ-nek
 ó megy
 megy a gőzös ó-

párizs, 1991. december

SE SZÓ SE BESZÉD

azt láttam oldalt a fülemből
 vér szivárog a homokra
 egy hangya odafutott várta mi lesz
 szivárog-e annyi hogy szállításra alkalmas rögök keletkezzenek
 vagy netán annyi ömlik menekülnie kell
 az egész bolynak
 én is vele vártam mi lesz
 de gyorsan felitta a homok
 és a sárga üvegtestű semmiség eltűnt
 én meg visszamentem az erdőbe
 szedni a gubacsot
 elfelejtettem ugyanis elmesélni ómama
 a zarándokúton összeismerkedett egy öreg bácsival

aki kutyabőröket cserez
 gubacsból csinálja hozzá a savat
 ómama azonnal elkommendált hozzá
 gondolván éppen nekem találták ki ezt a mesterséget
 gyűjteni zsákszám a tölgyesben a gubacst
 cserezni kutyabőrt a seriftanyán
 szó nélkül ráálltam
 mert arra gondoltam a mester nemcsak a tölgyesbe
 visz magával
 vele mehetek majd zarándokútjaira is
 és kutyabőrbe öltöztethetjük
 a lele követ
 kutyabőrbe varrva hazacsempészhetjük
 a keserűkő prófétát habakukot
 az egyfogúnál meg az ötötnél megtanultam
 angóramacsát nyírni
 az öreg zarándoknál meg kutyabőrt cserzeni
 mennyi mesterséget kell még kitanulnom
 minden jel szerint kell még néhányat
 ugyanis innen is tovább kell állnom
 tegnap elkéstem
 és az öreg se szó se beszéd
 teljes erőből fültövön vágott

VALAKI KINT HAGYTA A GEREBLYÉT

sok apró csepp esett
 meg egy nagy fekete
 maga elé tartva a repedt
 porcelántányért rohan az ómama
 hogy felfogja azt a nagy feketét
 látom valaki kint hagyta a gereblyét
 orra fog bukni

DIKTÁLNI A DIVATOT

a sírkőfaragó oláh pista mesélte
 hogy amikor mint foglyokat
 körülvezették őket
 kicsit igaz akár a börtönudvaron

a louvre-ban
gazsi bácsi volt még vele az úri szabó
aki százéves korában is hibátlanul
beszélt franciául
amikor mint foglyokat körülvezették őket
kizárólag csak a köveket nézte
ugyanis ha nem tudnátok mondta
a fél louvre ha nem az egész
kő
sírkő hogy egészen pontosak legyünk
sírkő
sajnálja tette hozzá hogy nem nézett meg
legalább egy képet
mondjuk azt a tutajosát
hallotta mert a gazsi az úri szabó viszont
csak a képeket nézte
akkora gerendákból van a rájája
hogy alkalomadtán akár keresztfát is ácsolhatnak belőle
mert akkor ha megnézett volna legalább egyet
most elmesélhetné elemérnek meg tukacs konrádnak
milyen is egy igazi kép
mekkora hány kiló
mert azt hogy milyen egy
kő
azt már tüzetesen leírta kovács tóninak
a birkózóbajnok szobrásznak
(igen tóni
szerbia bajnoka volt 1971-ben)
ült
ki ült
a filozófus
milyen filozófus
a kő
ült s tógája alól kilátszott saruja
kilátszottak erős piszkos lábujjai
jobb kezét a térdén nyugtatta
se ökölben se tárva
már-már kéregetve és valamiféleképpen mégis
adományozva
és itt hirtelen elharapta meséje fonalát

és kérdezték az asztal körül mindannyian
 nincs és mondta
 egyszerűen nincs tovább
 a feje vállban letört
 zolika meg ottokár reggelig faggatták
 már megérkeztek a takarítónők mire
 sikerült megállapítaniuk
 hogy egy *chrysis* nevű sztoikussal találkozott
 a sírkőfaragó oláh pista párizsban
 oláh pista aki különben már nem dolgozik a szakmájában
 kiadta házát a muhi péknek
 aggastyán korára kezdett el kujonkodni
 a bakotával meg az ádámmal
 ottokár azon nyomban kiutazott párizsba
 igaz ott is maradt a mai napig
 hogy a helyszínen tanulmányozza *chrysis* emberi alakját
 szép levele jelent meg a pompeji című szegedi folyóiratban
 a filozófus foltozott (azaz hát restaurált) márványtógájáról
 csak vak vigh tibike hiányzik neki mint üzente
 hogy lássa
 leírja neki *chrysis* fejformáját
 megmondja szeme színét
 ottokár a kék és a zöld között ingadozik
 zolika viszont a sztoikusokkal foglalkozó
 athéni kongresszuson tartott előadásában
 külön fejezetben tárgyalta *chrysis* dialektikáját
 hegel ismert megjegyzése nyomán mármint
 ha az istenek dialektikával élnének
 csakis *chrysis*ét használnák
 zolika a rá olyannyira jellemző komolysággal
 alapossággal kidolgozta az isteneknek ezt a dialektikáját
 sőt meg is kísérelt ott az emelvényen élni vele
 oláh istván nevét is megemlítve természetesen
 a szakma egy része lényeges áttörésként könyvelte el
 zolika látványos performance-át mások viszont
 féltékenyen dűnnyögtek valamit arról
 hogy már a filozófiában is a bácskaiak
 akarják diktálni
 a divatot
 az egyik pesti filozófus pedig athéni tudósításában

arról értekezett hogy mégsem kellett volna zolikának
lebolsevikoznia az isteneket

párizs, 1991. december

(Nagy József fotója)

RÉZFASZÚ

egyenként vezetnek elő bennünket
a vallatásra
be kell vallanunk ugyanis
ki keverte meg a zsírt kordovánék bödönében
jóllehet se zsírjuk se bödönük
igaz valakinek a spájzában kanalaztunk zsírt
de az nem a kordovánék spájza volt
ki vette el gallérka szüzességét
amit még tolbuhin bakáinak sem sikerült
ki vette el az *idegesek* előadása alatt
a sűgőlyukban
megakadt az előadás és minden színész
csak azt ismételte még még
ki vakította meg a béna parkőr

szajkóját a himnusz éneklése alatt
ki hibásította meg a fehéroroszherceg afrikai bélyegeit
ki dugott árvalányhaját a zsáre partizánsapkájába
míg ő a *bon jour* biliárdasztalán aludt részegen
az fel fogja nyalni
nem nyalni falni az aszfaltot
aki a díszszemle előtti éjszaka
sántaiskolát rajzolt rá violaszín krétával
igazuk van
mi is minden szarral foglalkozunk
árvalányhajjal és ökörnnyállal
gyűjtjük felmotringoljuk az ökörnnyállat
mert állítólag jó orvosságnak
varangyszállítmányokat indítunk itáliába
szárits és bednárz bácsi repülési kísérleteinek
vagyunk a pilótái
istenem milyen kemény a föld
mi is minden szarral foglalkozunk
ahelyett hogy szépen csöndben
alászállnánk
alá
hová alá mondd már
azt hittem a béka segge alól már nem szállhatunk
alább
hová ereszkedjünk a föld alá
hát igen a rézbányába te féleszű
a rézbányába
hol van itt rézbánya
várj csendesedj meghallja valaki
az épp a probléma fogalmam sincs hol van
meg kell találni
az is része az alászállásnak
és ha rálelünk kezdjük el bányászni
a rezet
tán a rézfaszú bagolyt akarjátok kiöntetni
akkor már jobb ha ismét csordásnak állok
vagy modellt ülök a pechán úrnak
ne félj nem kell rezet bányásznod
hanem
csak megkaparintani azt a csörögévágóval

körülmetélt papírdarabkát
miféle papírkát találtál már ki megint
csipkés azúrpapír darabka
rézfaszú bagoly és azúrpaprika
nem értelek no de majd benn kiszedik belőled
nem érted az ádám bizalmasan közölte velem
hogy egy rézbánya mélyén őrzik a világ legdrágább
bélyegét
a kék mauritiust
egy kék bélyeg a rézbánya mélyén
és most azt kell felhoznunk
csak azt az azúr semmiséget
igazad van ezzel az erővel ólombányába is rejthették volna
igazad van bányásztunk mi már mamutot is meg attilát is
miért ne bányásznánk rézbányában azúrt
méghozzá csipkését

AZ ÉGIG ÉRŐ ASZTAG

csicsegő olajos kócot dobott valaki
a csillagra
amely még mintha pislogott volna
a göncöl rúdján
csicsegő olajos kócot dobott rá
és én nekifutottam a falnak
itt nyüszítetek azóta a tövében
hová loholhattam ennyire
többé tán meg sem is tudom
ki dörzsölhette korommal
míg a nyáj körül csellengtem
mind rühesek a nyájak
ki kenhette át kátránnyal
ki meszelhette ilyen feketére
nem merek moccanni ismét letaglóz
mint amikor abban az erdőben
minden egyes fa nekem futott
és hangosan homlokon csapott
legalább ha a kőlyukig mászhatnék
a többiek is mind ott kuporognak benn
lesik ahogy a kőlyuk másik felén

a fanny akárha nagy habcsókot csinálna
a dívány rugójából készített habverővel
lesik ahogy a fanny habosítja a fanszórét
hogy a duši borbély kifazonírozhassa
a tükörből amely egy másik tükörből tükröződik
mert valójában csak annak a másiknak szabad
nyílegyenest fanny lába közé pillantani
csak annak a második tükörnek
amelyet a múltkor a lábatlan elmozdított
és kigyulladt a lupúék udvarán az égig érő asztag
csak annak a második
vagy harmadik
vagy negyedik
vagy ötödik tükörnek

A HÓFEHÉR BOKSZKESZTYŰ

kiidegöltek a tűzoltók színjátászoí
a szó nagyon szoros értelmében
mozizni jöttünk ugyanis
a gyilkos aranyat nézzük napok óta
oda-vissza
most éppen visszafelé akartuk megnézni
újabbban mi csak a stróheimet nézzük
de fel kellett göngyölni a nagy falvédőt
mert az IDEGESEK-et próbálják a tűzoltók
kezükből satut formálnak
hozok én nektek igazi satut
szóritják fejüket
majd szétesik nekik az idegességtől
a másik részük pedig az ujját tördeli
kráhl sanyi mind kitördöste
ki mind a tízet
mert ő nemcsak ideges
a lámpalázra (amivel tűzoltók esetében
még nem lenne nagy baj) ráadásul gyengéd érzelmek kezdték
fűteni a főszerepet alakító csuka izabella iránt
azt hitte igazából gondolja edus herceg a rendező
amikor rákiáltott hogy tördösd már kráhl
most mind a két keze gipszben van sanyinak

úgy is fog fellépni a bemutatón
 hófehér bokszkesztyűben
 kiidegöltek a tűzoltók színjátszói
 a szó nagyon szoros értelmében
 majd csak vasárnap mozizhatunk ismét
 az üvegszemű gépész szabadkáról kihozza
 a nagy flamariont
 a virág a romok között is megvan a lifkának
 a gyerekek most azt sugdossák városszerte
 nagy bokszmeccs lesz a színházban
 az idegesek fehér a nyugodtak fekete kesztyűben öklöznek
 az viszont kissé meglepő hogy mindenki az idegeseknek szurkol
 azt is hallottam a mányi kuglipályán
 ott ahol emlékszel a kálmán leharapta annak a muksónak
 a mutatóját
 hogy állítólag vendégszerepelni fog egy bajmoki bajnok
 akinek a jobb kezén fehér a balon fekete kesztyű lesz
 mert a jobb fele ideges a bal nyugodt
 jobb horogja mindig beakad
 bal egyenese lassan csúszik mint kés a vajban
 avagy fordítva
 a jobb kezén lesz fehér kesztyű
 a bal csúszik a vajban
 hófehér horog
 hófehér horog ismételteti vak vigh tibike
 hófehér horog és én a halacska
 mondom jócskán kiidegölte a tűzoltók színjátszói
 én is mind kitördöstem már az ujjaimat
 ma öntik
 ma öntik a kezemre a hófehér bokszkesztyűket

párizs, 1991. október

CSAK EZ A KUPA

nem csináltam herbáriumot
 hiányoztam az iskolából
 szép nap volt
 napszemüvegben sétáltam
 este tudtam bikacsök vár

most sem herbáriumot csinállok
 csak felragasztok egy juharlevelet
 ómama fényképének hátuljára
 és szépen visszaakasztom a szögre
 tódor nagyapa fényképére csert
 gyöngyvér húgocskáméra hársat csirizelek
 és visszaakasztom őket is szépen a szögre
 így levelezek velük
 amíg el nem fogy a csiriz
 amit a szíjgyártótól örököltem
 szeretett az öreg mert tudta én is
 kitanultam a kutyabőr-cserzés mesteriségét
 egy nyeret fejezett be épp
 amikor megütötte a guta
 akárha nyeregből ütötte volna ki
 a guta az agg zsokét
 a rokonok mindent széthordtak
 eltűnt a befejezetlen nyereg is
 csak ez a kupa
 bűdös csirizféle kulimász nem kellett senkinek
 ott állt az üres műhely olajos padlóján
 akkor kezdtem el ezt a levelezést
 nemsokára szállingózni kezdenek a válaszok is
 ma egy végtelen ökörnyal úszott el előttem
 és észrevettem csomó van rákötve
 megboldogult húgocskámnak volt ez a szenvedélye
 csomót kötni az ökörnyalra

MINT EGY FOGATHAJTÓVERSENYEN

hallottam amikor oszkár azt vitatta
 orbánnal kimutatható-e elemér piktúráján
 tukacs konrád történelmi csataképfestő
 művészetének hatása
 akkor tukacs már bezárkózva élt kecskéjével
 széles utcai házukban
 a kistemplom pontosabban az iparos otthon mögött
 kidőlt a kerítés és olykor tényleg lehetett látni
 szanaszét hanyódó papírlapedőket
 illetve hát a tulajdonképpeni történelmi csataképeket

egy ideig elemér még meg-meglátogatta
 ő volt az utolsó ember akit beengedett magához
 de nemsokára elemérnél is elszaporodtak a kutyák
 tíz farkaskutyát etetni pedig nem semmi
 orbán mesélte hogy new yorkban látott
 egy embert aki harminc (30) vérebet vezetett
 harminc (30) hosszú kábé öt (5) méteres pórázzal manipulált
 mint egy fogathajtóversenyen a szörnyű üvegváros zúrzavarában
 amikor én utoljára belestem épp egy olyan nyúzott s végtelen nyútt
 papírlapedőt eszegetett tukacs konrád kecskéje
 ha heka nem fullad ha sportból nem fojtja magát a medencébe
 ha elemér nem lövi főbe majd nem altatja el magát örökre
 őket is szépen felzabálja az a tíz véreb
 mint tukacsot a kecskéje

LADIK KATALIN

BALKÁN EXPRESSZ

*A visszatérő világok! ahogy
 körbeforognak, kiszaggatott szegéllyel,
 egy mindegy-hogy hulló pillanatot,
 melynek nélkülöm kell elvesznie.
 (Tandori Dezső: A visszatérő világok)*

Távolabb vagyok most tőled, mint óceánjáró a kukoricaföldeken.
 A száguldó villanypóznák fekete árbocok.
 Távolabb vagyok, semhogy győztes vitorlaként szétszakadjak,
 még távolabb leszek, ha megérkezem.

Itt szomjúság van és mélyből jövő, fájdalmas hang.
 Csak álom az egész – suttogom ihlettel.
 Itt tegnap lezuhant egy angyal.

Most mindenki naplót ír, és szaporítják a történelmet.
 Az ajtóban hattyú és gépfegyver ölelkezik.
 A mozdonyvezető egy hamuszín, üres szemgödrű ember.

Egyre távolabb tőled, ahogy feléd közeledem,
 egy veréb ütődik az ablaküveghez.
 Hatalmas, fekete kályhacsövek üvöltenek fel bennem,
 hol vagy? Itt sötét van és döbbenet.
 Ha ez a történelem, hát nem érintelek meg,
 ne várj rám, amikor megérkezem.

1991. október

CS. SIMON ISTVÁN

KÉPEK A KÍSÉRTETFALUBÓL

A romok közt egy ismerős ablak
 bezúzva a pusztulásból
 a pusztításba bámul

Mi maradt belőled,
 Szentlászlónk,
 az emlék, az elárvult?

A néprajzi múzeum
 évszázados bölcsőjében
 gránátszilánk és falomladék

Robbanásoktól ring
 álarc fölötte az ég

Irgalmatlanul lerövidült itt
 a bölcsőtől a koporsóig
 vezető út
 Az emlék s a gondolat
 taposóaknára fut

Borongó romok
 üszök, vész és gyülevész
 Az ismerős bezúzott ablak
 a pusztulásból a pusztításba néz

Úgy mint korábban
álmodnak-e itt még?

DELEJEZNEK

Egyszer régen
talán kincset keresve
talán az elmúlással feleselve
pajkos csitriként
az aracsi templomromra
vésted a neved

Most a sejtjeinkben is
visszhangzó őszben
emiatt hajtom szét
az enyészetet

Elhíheted
még nem hegedtek
teljesen be
a karcok
a vésetek

Delejeznek

A pusztító hideg őszben
azon a helyen melegnek
az aracsi kövek

TÖREDÉK

Hajdani keresztelőre
vagy temetésre
hozott italosüvegek
porosan ásítognak
az elhagyott tanya
szétszórt félhomályában
ha még egy kicsit
itt maradnék
talán koccintának velem

HIRTELEN

Hirtelen fellobbant
majd vakítva eltűnt
az emléked
mint a hajdani
nagyapjta sarkán
az éjszakai szélbe
mártott gyufaláng

ÉLEN JÁRTÁL A PUSZTULÁSBAN

Ismerős dallam
serken ki
a magukra maradt
koronafák ujján

Égre kiált a hiány

Nem vigasztalhat
(elegyedő halmaid hátán)
hogy nevemen szólítanak
a kiforgatott cserepek
és téglák

Sorsod példázata
iszonyúan osztódik
immár
Élen jártál a pusztulásban
eltüntetett falum; Terján.

BRASNYÓ ISTVÁN

RÖVID ÉVSZÁZAD

Fák ágboga, onnan most a szél.
Rozsdállunk a napfényben.
Mint akik más szokások szerint élnek.
Mint akiket kőből hordtak ide.
Innen már nem lesz szabadulás.

SZAVAK

A mindenség kimúlása,
ez a rosszullét környékez.
Ahogy befejeznek egy mondatot.
Ahogy egy másikba vágnak.
És keresik a szavakat.
Nincsenek is szavak, másból van minden.

FELEMÁS IDŐ

Ez a téli, felemás idő.
Luca-napkor hol lehet a Hold?
Elidőzve egy lejtő fölött:
üresség látványa, semmi mozgalom.
Mint hideg üst és rezes borzadály.
Trágyadomb szeglete.

NINCS FÖLTÁMADÁS

Fuser népség, gyönyörködik a lakkban.
Képre írják őket, tükörképre.
Arcukon – ugyan már! Pofájukon – közvetlenség
csorog.
Csorog, akár az agyag.

BARANOVSKY EDIT

m j
 ö á
 r t
 ő s
 b z
 s a
 i d
 r o
 g goltota z
 i o
 t m

Tigrisbőröm vetkezem
 Játszadozom vétkezem
 Játszadozom vétkezem
 Tigrisbőröm vetkezem

vetkezem
 vétkezem
 vétkezem
 vetkezem

tigrisbőröm
 játszadozom
 játszadozom
 tigrisbőröm

viselem
 ájultan
 félszegen
 kényszerem

Levetkezni nem merem
 Kinek háza sincsen
 Munkát sem kap ingyen
 Nem órködnek felette
 Nincsen pénze kenyere
 Tigrisbőrbe feledkezve
 ne vetkezze
 ne vetkezze
 ne vetkezze
 ne vetkezze

JUNG KÁROLY

A KÖLTŐ TARTÓZKODIK

A költő tartózkodik.
A költő tartózkodik valahol.
A költő tartózkodik valamikor.
A költő tartózkodik valamitől.
A tartózkodás kényszer.
A tartózkodás állapot.
A tartózkodás lépcsőzetes:
Mondjuk: megtartóztatás,
Esetleg: feltartóztatás,
Aztán: letartóztatás.
Végső soron kitartás kérdése.
A tartózkodás egyelőre tartható.
A tartózkodás később tarthatatlan.

A tartózkodás még összetart.
Aztán egyre esendőbbé válik.
A tartózkodás alig megoldható;
Tartózkodásban megtartani,
Tartózkodásban kitartani,
Valamit valamiért. Fogat fogért.
A költő tartózkodik
Hogy végül gyilkossá ne váljék.
A költő tartózkodik,
Hogy meg ne leljék a gyilkosok!

ISTEN VETÉSE

Ha egyszer majd elvisznek engem,
Értem már nem fog szólni senki.
Az eget akkor hiába kémlelem,
Erre nem szállnak Ibükosz darvai.

A tragédiát a földön játsszák,
S le van szarva a dramaturgia.

Fáklyák lobognak, meg máglyák,
Harsogva szól a barbár liturgia.

Még hogy dualitás: derűre ború,
Még hogy ez Isten büntetése,
Meg Mars isten: ez a háború;
Bomlott értelem nem Isten vetése!

Isten vetése: a szeretet, béke,
Paráznák, vétkesek: *ember* világa.
Az élet volt mindünk menedéke,
Nem a téboly, a halál némasága.

A jelen ismert, szintúgy a múlt idő.
Nem tudható azonban a harmadik.
Felrémlik Krisztus leple: szemfedő,
A Jordán vizén ott már a ladik.

Ósz van. Évada lenne a vetésnek.
Ám Isten s ember magára maradt.
Könnyei hullnak az Úrnak, késnek
Éle sebzi talpát. A halál arat.

GUELMINO SÁNDOR

A DEPRESSZIÓ VERSEI

1991. szept. 16–1991. okt. 23.

PEREGRINÁCIÓ '91

Fognak mind az ismerős arcok.
Aki marad, kicsavart lélek.
Aki elmegy, derékba törött.
Riadt kérdéseim bolyongnak dúltan,
válaszként távoli dübörgés gurul.
Lázás, szűk szemekben útleveél lapoz,

könnyű kézipoggyász, kenyér szendereg.
És mint pára, tűnik észrevétlen, csöndben,
úgy szárad föl bennünk egy-egy embernyomat.

Fognak mind az ismerős arcok.
Aki maradt, imbolyog félve.
Aki elment, jegenyefehér.
Hűvös borzulások repesztenek, fájnak,
szorong a jelenlét s reszketőn figyel.
Árvízben keresnéd egykori magad,
szembe rönkök úsznak, álom-tetek.
Láthatod, hogy korhad öncsalón az emlék,
mintha egy idegen létét élted volna.

Minden batyu egy fej, időleges halál,
s minden halál egy-egy tonna jövővesztés.

91. szept. 16.

PEREGRINÁCIÓ '91

A honi belháború elől, ki a családját féltve, ki a mozgósítás elől, de mind többen távoznak határon túlra. Meglepve és döbbenet tapasztaltam, hogy szerkesztőségünkben is gazdátlanul maradnak asztalok. Akikkel tegnap még beszélgettem, bejelentetlenül távoztak. Egyszerre eltűntek az életemből. Ahogy a halottat se látni többé. Egyre több ismerősről hallom, elment, vagy menni készül. Aztán, úgymond, a biztonságos távolban az elképzelt éden igézetével, s föltehetőleg a rideg valóságban, legtöbbször egzisztencia nélkül, társ-talanul, elveszetten bolyong. Az itthon maradottak depressziója pedig nő, dagad, mind nagyobbnak érzik a régi barátok, ismerősök hiányát is. Miközben súlyosbodik a politikai nyomás, miközben a nemzetiségi lét egyre fenyegetet-tebb. A versbeli „hűvös borzulások” kifejezés magántalálmány, számomra több s más jelentéssel bír, mint az egyszerű borzadások szó, melynek időtar-tamát rövidnek fogom fel, míg a borzulásban én hosszabb idejű gyűrődést, borzolásos lelkiállapotot vélek felfedezni.

TÜKÖRNEK TÜKÖRE

Tükrünk arra való, befelé fordítsuk,
tükrünk arra való, ne nézzünk most bele,
tükrünk arra való, elhomályosítsunk,
tükrünk arra való, amire a fele.
Minél kisebb szilánk, zsebre vágni könnyebb,
minél hitványabb lesz, annál megbízhatóbb,
minél jobban tükör, annál inkább törhet,
s minél több fény éri, annál inkább fakó.
Tükröt tükröztetni, kancsal feladatunk,
tükröt torzíttatni, gabalyodott munka,
tükröt türtőztetni, még fel sem ocsúdtunk,
tükröt tartóztatva ráköpünk magunkra.
Mikor valótlan is hús foncsorba gyúrnek,
mikor indulókat táncként hegedülnek,
mikor fantomfénye van az őszi napnak,
mikor aggályosan hitedről faggatnak,
akkor szép szabályos ablaktáblát játsszál,
üveglapot, melyen a gyűlölet átszáll,
hamis tükre ne légy elátkozott kornak,
még ha cserepekként szemétre kotornak,
akkor se.
Írta pedig eztet, ki névtelen vala,
repedezett szívvel, merthogy tükör vala.

91. szept. 19.

TÜKÖRNEK TÜKÖRE

Eredetileg a médiák, az újságírás becstelenségét, felelőtlenségét, a „valóság tüköreinek” hamisságát szándékoztam megírni. Aztán a tükör objektív fogalma mindinkább elhatalmasodott a célzatos szimbolikán. Kissé általánosító a versközi szójáték, amit aztán kiábrándult fintor zár le a régies „vala” rímekkel és rájátszott népiességgel. Az utolsó sorok nagyon odakíváncoztak, mert ha nem állnának ott, túl didaktikus lenne a befejezés. Ugyanakkor a versvégi megmutatkozás, konfessziószzerűség visszautal a már említett eredeti szándékra, hiszen magam is újságíróskodom, s így közvetlenül tapasztalhatom, miként züllik le a szakma.

BLACK-OUT

Most legalább tudom, mi a Hinterland.
Esténként a Dutchmann előtt
sőrhab szárítkozik.
Mint az ezüstszegély.
Mint csiklandó, mint sistergő
csitrik nevetése.
S kitárt üvegajtó. Engedetlen cirkusz.
Pop és heavy metal. Száll a pizzeria
szúrós kagylószaggal. Fekete angyalok,
elcsöppenő ketchup.
Vérfoltokat bájol szürkés-kék betonon.
Szatyrok kacszának el, kései
tündöklés. Feszeng a sok szakáll.
Meddő, bizonytalan és annál hangosabb
ez eltévedt népség. Öklendezik a
hír. Fantomként jönnek. S felhorgad
a frontról átrezgő indulat.
Itt a Hinterland van. Motorok
nyergében
komisz, új rendbontók. És ott, túl
a Dunán hervatag dübörgés.
Személytelen gépek szállnak nyugat felé.
Izzadó lábujjak, bizonytalan szemek. Túl hangos
szorongás. Ide nekünk még a vérszegény
oroszlánt, és a szelídítőt,
meg a felpúpozott félelemhalmokat,
és zenét minenkünk, és zenét csak egyre,
hibás akkordokat, túlradó dobot,
Szent Száva himnuszát, andalítson csak el,
Mick Jagger félelmes, kinőtt muzsikáját,
horror kell a népnek, vadonatúj, jeles,
ingerült, meggyötrő,
s faggyúzott hegyekből bürgelében peneg
a vádló jajgatás.
Megbillentek,
ferdék,
már a diszkóklubok,
egyensúlyt veszített nemzedék begörcsöl,

minden ösztön srégen
 bámul ki az agyból,
 éjjel kettőkor a postás holló kopog,
 fehér sisakosan.
 Szárnya alatt mundér, gombóccá csavarva,
 tartalékos bakancs, hideg konzervkaja,
 húgaink zokognak az idő fenekén,
 papucs és hálóing, szétreped a hajnal,
 teknős párnákon még fejünk mélyedése,
 az itt hagyott meleg, őrzik, belebújnak
 harsant lepedőkbe. Lassan elcsitulnak.
 Meghasonlott az éj.
 Csak a cigaretták tömegsírja dagad,
 csak hitetlen imák hullái fekszenek,
 kilőtt-magányosan.
 Megbélyezett, aki békéért szónokol,
 s milyen hiszékenyek a koporsót vivők.
 Lisztünk van, és krumplit jócskán beszereztünk.
 De a gázálarcból hiány mutatkozik.
 Szédület, mérgezés, belülről lőtt sebek.
 Már a rögeszmék is
 bénán kiáltoznak,
 tele van a város rokkant mondatokkal,
 szárnyszegett hallgatást
 cipelnek vállukon.
 Csak a vadgesztenyék bombái kopognak
 idegbajos fákról.
 Savanyú már a szánk, az odvas fogak
 közt
életmaradékok
 bűzlenek, bomlanak.
 Ez itt a Hinterland.

91. szept. 21.

BLACK-OUT

A vers, miként címe is tanúskodik, az általános elsötétedésről beszél. Főleg az agy, az értelem, a humánium fölött oltották el a lámpákat. Ekkortájt kezdődött a mozgósítás, vitték e felkészületlen tartalékosokat a horvát frontra. Sze-

mélyes kötődés a be nem jelentett hadiállapotokhoz: bridzspartneremet is, akivel éveken át játszottam együtt, bevonultatták. Mi meg itt maradtunk a hátszágban, amely mintha csak közeledő végét érezné, esztelenül botor módon viselkedett, valamiféle duhaj gyászban élt.

ÁRIA A FEKETÉHEZ

Én feketeségem,
rágódom miattad,
szavakba tolultál,
titkomat kiadtad;
belülről csomózva
tenyészetként ültél
fuser éveken át,
minek menekültél,
most, mikor bedöglött
már a fehérség is,
bárha félholtan, de
tengődhetnél mégis
porcogó hidegben,
koponyazár alatt,
míg hasadt körömmel
kaparjuk a falat,
és a látszatélet
vinnyogva elkussol,
mert a bő árnyékban
egy új sátán hűsöl.

Én-feketeségem, föllazult önkontroll,
félelem-kagylóból kipergetett gyöngyszem,
zománc repedése, füstölgő méhkasom,
nem áll tovább ellent méricskélve semmi;
Én feketeségem,
merített papíron
szétmart hevületed
magamból kiírom.

91. szept. 26.

ÁRIA A FEKETÉHEZ

A szimbolikus feketeség nem egyértelmű. Benne foglaltatnak az évek során elhallgatott, kritikátlanul megélt szemétségek, amelyek most égő szurokként ömlenek ki verseimből. Egy helyütt található decititás: a föllazult önkontrollnál. Egy ponton az ember úgy érzi, tovább nem lehet, tovább így nem megy, és nekiáll festeni, zenét szerezni, énekelni, ordítani vagy éppen verset írni, hogy formát találjon önmaga formátlanságának, a benne felgyülemlett áradatnak. Különösen a kussol-hűsöl kancsalrímpár tetszik, mely megbillenti az addigi pompás egybecsengést.

KÉREGETŐK

zavarodott öreg sasok járnak
 az elmúlás szerettei
 roskadt kabátszárnyuk
 lóg a pusztulásba
 lassudad köröznek
 zsírszagoktól ájult kozmás
 levegőben csíkra nyíló ajtók
 dühödt csapódásán
 emeletről emeletre járnak
 ők a nappal koldusai
 a keselyűk éjjeléből jöttek
 és a foglyok fészkeire szállnak

91. okt. 1.

KÉREGETŐK

Percek alatt írtam meg. Reális alapja, hogy a szociális nyomor fokozódásával egyre több a koldus, a kéregető, a guberáló. Elesett emberek jönnek, szinte naponta, csöngetnek, járnak lakástól lakásig. Némelyik el is téveszti az emeleteket, s rövid időtávban kétszer is jelentkezik ugyanannál az ajtónál. Nagyon megszántam egy ilyen öreget. A vers is aztán íródott, hogy eltévedve az egyforma folyosók félhomályában másodszer csöngetett be kéregetni. Még hallottam, ahogy az alattunk lakó ráförmedt, leordította és megfenyegette, hogy rendőrséget hív. Föltehetőleg így került a vers utolsó sorába a „fogoly” két értelemmel bíró szava.

A. D. SZERDA 12 h

Délben a szirénák fölbúgtak,
 vágóhídra vonszolt tehenek
 rémült U-gatása pont ilyen lehet,
 számonkérés, panasz, torlódó iszony
 bög, nyüszít, sistereg áramhoz közel,
 s rá rögtön kórusban bús csorda felel.

Próbariadó van, és ez nyugtató,
 kipróbáljuk magunknak a félelmet,
 sodor az üvöltés, megmerít, ellep,
 s fuldoklunk próbaképp, hurcolt állatok,
 ahogy ők is próbafronton voltak,
 e lőtt sebbel ékes, szép próbahalottak.

91. X. 2

A. D. SZERDA 12 h

Általános szirénapróba volt a városban. Közben folynak a légőintézkedések. Nem messze tőlünk pedig az improvizált háború tombol. Az első versszakot a déli szirénák kórusüvöltéséhez kapcsolódó asszociációim, a másodikat fájó iróniám hozta létre.

GÖRNYEDTEN

Lassan köldökünkig ér a döbbenet,
 hűlőben a meleg iramlások,
 aki él, már mind többször temet,
 irigykedve:
 tovább nem vergődnek mások.

Elhullottak dús szépségünk gallyai,
 maradtak a kopasz borzadások,
 tétova neszezést hallani,
 erőlködnek
 bennünk – elapadt források.

Részvétlenül állunk önmagunk felett,
 kitöltve sorban régi talányok,
 tűnt korunk, mit zsarnokin rejtett,
 zilált emlék
 csupán: pénz, karrier, lányok. . .

91. X. 4.

GÖRNYEDTEN

Úgy hiszem, a vers címe nem elég találó. Sajnos, jobb nem jutott eszembe. Maga a költemény, főleg a második versszak nyitó sora esetleg almanachlírára emlékeztet, bár éppenséggel giccses hangulatban írtam. A következő sornak mindenképpen el kell tüntetnie ezt az érzést. Örültem viszont a képnek, hogy: „Részvétlenül állunk önmagunk felett. . .” Ide belejátszhatott Raymond Moody könyvének az „átmeneti” halottak élménybeszámolóiból az a rész, amikor a klinikai halál állapotában az illető fentről látja önmaga holttestét és a körötte szorgoskodó orvosokat. A versszakok felépítésekor nem szokványos struktúrával kísérleteztem. 11–10–9 és 12-es szótagszám jelentkezik, ez utóbbi 4+8-ra bontva, mintegy formában is a lefelé haladásra, az elveszésre utalva. E fogyó szótagszámok végén a felgöbredéssel számvetésem pillanatát, az egy ütemre való eszmélkedést is jelezni kívántam. A harmadik felemelkedést újabb már nem követi, a versvégi három pont a nosztalgia s egyben az utolsó erőlködés kifulladására is utal. A versritmus szándékosan váltakozó, meg-megdöccen, meg-megáll, olyan, mint az öregember járása. Nem ragaszkodtam túlságosan a költészettan kánonjaihoz. Pedig csábított az időmérték is, némi változtatással tökéletesen skandálható lehetett volna mondjuk az a sor, hogy: „töltve ki sorban a régi talányok”. De ez már egy másik vers vonzata.

BETŰK BOHÓCAI

Akik elnémultak, üljenek tovább,
 hunyászkodva, gyáván, megérdemlik,
 ha csak eddig kolompoltak bőszen,
 fölösleges minden újrakezdés.

Mint barlangi olmok, fénytelen tavak
 ős-örök vizében vaksin játszanak,
 úgy vagytok itt,
 napotok lepusztult, rideg amőba-lét.

„Költői önérzet, néma tüntetés” –
 pipiskedő fájvirágok, na lám,
 találatok mentsvárat egyhamar,
 elvonulni sértve – bűdös magányokba.

Kényes lelketek van? Finom veretű?
 Nem bírja a mocskot, fintorog?
 Mélázni, azt igen, tejszínhabbal,
 s pelenkát szétfolyó művetek alá!

Ha kell, egyedül is, kényszeregyedül,
 szavak gerincére feszítem ernyőm,
 az eszmélet selyme lesz a kupolánk,
 pici eszténa, de – viharban kitart.

Vers, te áldatlan parázna,
 horzsos szavaimnak vérágas nászain
 rosszkedvűn tapadsz,
 bár a settenkedő *voyeurök* tudják
 szigorú szemérmed.

Véglényként
 dugaszos
 vénával
 csoszogni
 körbe egy
 kiszabott
 teret,
 langyos priznicekért
 áhítózza folyton,
 tudatsérvvel,
 mamuszosan,
 nem az én kenyérem.

Akik elnémultak,
 prédikációval –
 ne álljanak ide,
 elég volt a kukac apostolkodása,
 elég kötőfékes óvatoskodásból,
 erkölcsük se különb, tudományuk se jobb,
 szabad akaratból fogják a pofájuk,

hivatkozva lelkük szivárgó sebére,
mosolytalan mártír ma mindenki lehet,
betűk bohócai, megvetlek titeket.

Írni – nem a béke függvénye; és viszont.

91. X. 18.

BETŰK BOHÓCAI

Külön magyarázat nem szükséges hozzá. Tény, hogy kissé bőszített egyes írástudók nyilatkozata, miszerint embertelen körülmények között, a küszöbünkön dúló háború idején képtelenek megszólalni. Merthogy a múzsa ilyenkor, úgymond, hallgat. Olcsó hivatkozás, kényelmes álláspont, példák sokaságával lehetne cáfolni. A mi helyzetünkben hallgatni vagy megszökni: bűn. Milorad Pavić gyötrődött mostanság azon, írjon vagy hallgasson? Dilemmájára egy zsidó értelmiségi a következő munkára biztató kérdéssel válaszolt: „És mit szeretnének az ellenségeid, hogy írjál, vagy hogy elnémulj?”

ÓSZELŐ SZEKSZÁRDON

Zöldes remegések szaladtak a dombon,
nyomukban a sánta, sárga őrület,
mint villogó festmény, föl-föllángolt a táj,
egymásba tolultak megbűvölt színek.

Nyári rajztömbökön már az ősz maszatol,
mélyebb kontúrokat húz a városon,
lankák lejtenek egy másik röncs világba,
fanyar vihoggással szökdécsel a som.

Mustszagú tőkék most földre térdepelnek,
túlsúlyával az ég – lomha, vánszorog,
szomjas-idétlenül, megbújva a csöndben,
porba lefetyelnek roskadt gádorok.

Jajdoklik az erdő, kinyúlnak tagjai,
rothadt leheletét gőzöli felénk,

ködcuklyás távolok sejtelmait hozza,
s lefordul arcunkról pityergőn a szél.

Valami megbomlott. Bennünk és bennetek.

91. okt. 23.

ÓSZELŐ SZEKSZÁRDON

Több mint egy hónappal ezelőtt szekszárdi kirándulásunkkor fogamzott meg a vers, megfogalmazására azonban jóval később került sor. Gy. F. újvidéki barátunk vendégei voltunk. Tavaly költözött át a család Magyarországra, még a lavina előtt, megorrintva a történéseket, melyek aztán hónapok múlva bekövetkeztek. Ők vittek fel bennünket az úgynevezett Kilátóra, ahonnan elébünk terült egyik oldalon a síkságra épült város, körülötte a végeláthatatlan szántóföldek, kukoricások, s valahol az ég alján zöld csikként a gemenci erdő, míg a túloldalon a szekszárdi dombság lankái hullámzottak kora őszi napfényben. Csábított a gondolat, hogy a tájvers mögé, amit a maga mozgalmasságában próbáltam ábrázolni, fölfessem mindazt a vibráló idegességet, bizonytalanságot, melyet dél felől, az országhatár felől éreztem átderengeni. Végül elvettem azzal az ötlettel együtt, hogy a gyökértelen, áttelepült vajdasági magyarok otthontalanságát, idegenségét, magányosságát, amit – minden győzködés ellenére – mégiscsak érzékelttem ott, beleszőjem a versbe. Hagytam viszont egy sejtetést, lebegést a végére, ami talán elgondolkodtat, megdöbbsent, kimondatlanul is, konkretizálás nélkül is valami tragédiára utal. Úgy fejeződik be a vers, hogy nincs befejezve, mindenki magában gondolja tovább.

A szövegben előforduló *röncs* szó a rönk és a roncs véletlen összevonásából jött létre. Kifejező hangulatossága tetszett meg. Ugyanígy voltam a *jajdoklik* igével, mely egyszerre idézi a haldoklást és a jajgatást. Mindkettő találonak tűnt a verskörnyezetben.

MAURITS FERENC

PÁRIZSI JEGYZETEK

PÈRE-LACHAISE

a világ legszebb
legnagyobb temetője
mondta töfe
és a zöld moha
mint a költészet
lassan lepte el

MUSÉE RODIN

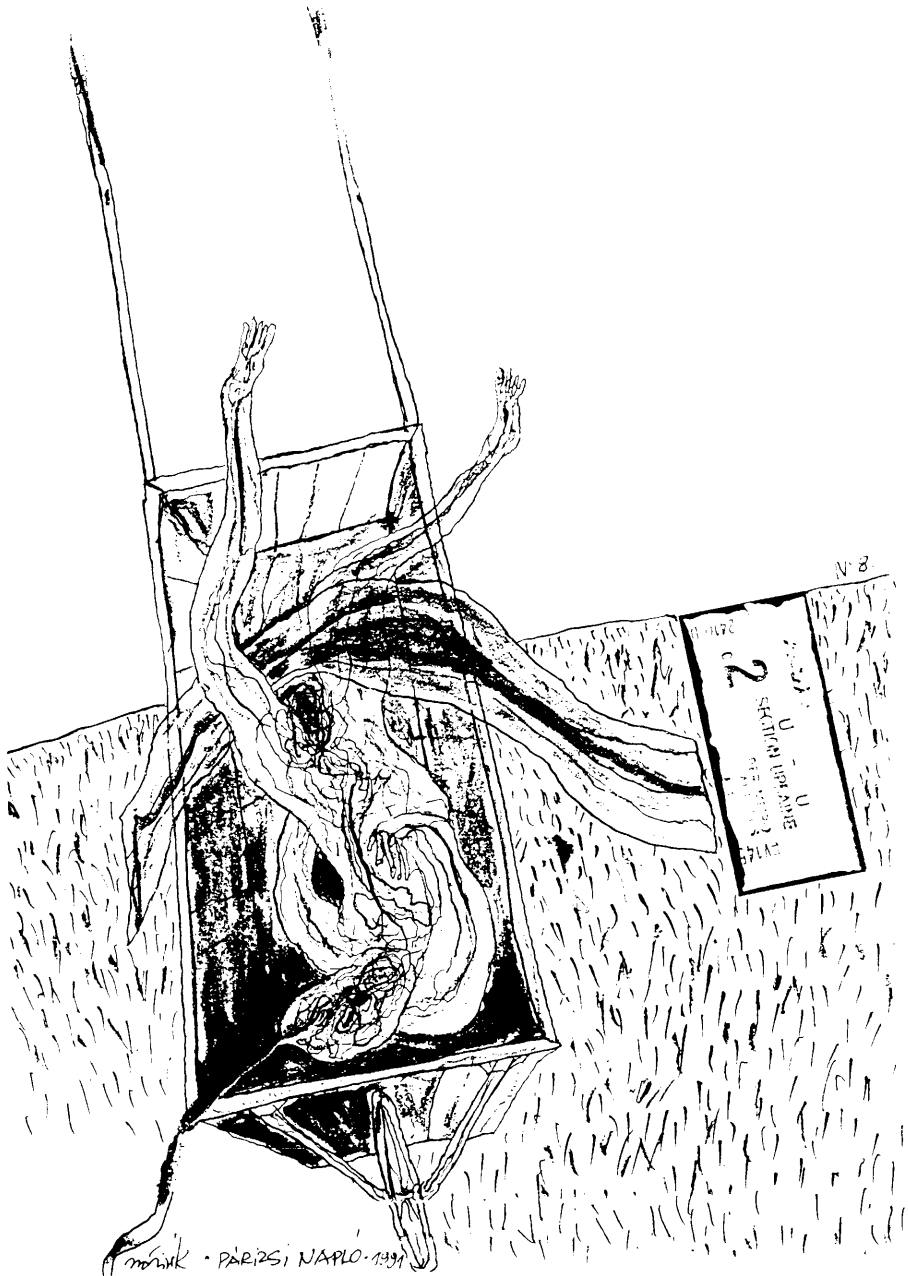
két vaktükör
két haláltükör
előtt álldogálva
felcsillant
a kis vékony rilke
egy hatalmas bronzalak
mellett
rodinnek jegyzetelt

GÉRICAULT

micsoda komoly divat lehetett
a lófarkat
ondolálni
fonni
és főleg
hátról gyönyörködni
festeni
egy életen át

PÁRIZSI CSENDÉLET

ma egész nap
egy holttestet
tologattam magamban
egy összeszorult holttestet
talicskában
zöld ponyvával lefödve
párizs kellős közepén
a champs-elysées-n

SINKOVITS PÉTER

CSATORNALAKÓK

hűvös barlangjaid üresek csonthéjú
kagylók a parti fővenyen az időjárást
sem figyeled lassan húzódik észak felől
elképzelt könnycsepp a rojtos éveken
s ereszkedik alá mint liliomszirmon
a harmat tennietlen kövületeken

de lesz még tengerzúgás is egyszer
lényből lénybe átmásoló fogódzó szótalán
nász lampionok kerti székek véges ékek
egy másik világtól melynek omló
hozományaként már végleges a kiközösítés

s ahogy gördül elágazón mondataid
botladoznak elterülnek bár kimutathatatlan
az alattomos vegyszer mely máris ott
éktelen-kékül hintókkal álmodó arcán a sebhely
a szóárnyék is csak megtévesztő hadmozdulat
a kötél tánc-lét-kitérő után járjál csak
mélyen a földéken járjálj csak járjálj csak
fagyos viskók árnyéktalan
menhelyein gyúrd vissza rajongásod
ez most a keret
ha feladod
küldd el mielőbb
azt aki szeret
vagy iramló pisztrángrajban
ússz el hozzá
amíg lehet

ők ketten utaznak így is
vonatablaktól sárga fény
vigyázva betakarod
kulcsos szemekkel szóra bírod
ami rétegesült

osztható vagyonod

s mondod ismét hogy hallja
nékem is jó vagy
nékem is jó meleg vagy

mindent tudsz amit akart
átruházod ami megmaradt

BÖNDÖR PÁL

MÁKSZEM TÖKFEJ

*Egy-egy villámlás – egy rövidke fény –
Mire a felleleg kínmoraja hallik,
Stb. – De mit vesződöm én
Ezekkel?*

(Arany János: Bolond Istók)

Amikor a gyönyör már szinte fáj
ha az az édes perc sehogy se múlna! –
darázs mutatta be a szilvafán
– a kihaladt szem volt a puha vulva –
gyenge testünk hogyan agonizál-
na a túlrejt szerelembe fúlva.
S hogy megfúlt *in Baccho et Venere*
itt megtekinthető a teteme.

Fáradt fázós beteg fásult s levert
a léckerítésnek támaszkodom
s az életerős gaz nyakatekert
s pimasz stratégiáját bámulom.
Lehangoló látvány az őszi kert –:
ha így a visszajáról olvasom
mintha azt mondaná hogy menni kell
s hogy mégsem. . . éppen ez tehát a jel.

Mikor így délben áthevül a lég
 a nyári napoknak az utolja
 ez már és egyre közelebb a vég
 de tiszteletköreit míg lerója
 a kert fölött a kerge őszi légy
 már zajlik újra egy *marcia su Roma*
 s a rohadékban szerteszét feléled
 majd mozgolódní kezd a sok kis élet

hogya aztán – ha áldozatot keresve
 ha vicsorogva csak mint egy idétlen
 ha mint a fák kérgén a szürke lepke
 tulajdonképpen végig észrevétlen
 ha újra hibernációba esve
 sekély álomban forgolódnva tétlen –
 végig ne értse a tragédiát
 azt hogy már régen túlélte önmagát.

A szabad akarat csak ingatag
 lábakon álló munkahipotézis –:
 a génekészlet rendezte kirakat-
 perek egy áldozata vagyok én is
 akiben mint a tök még megmaradt
 indáiban kereng a *csak azért is*
 és hajnalonta habár ködben ázik
 – hiába már – de még mindig virágzik!

MINDIG IS ÍGY KÉPZELTEM EL

Talán kint a határban ülök le megpihenni
 az épphogy sárguló fűbe
 mikor az örökös megfeszített figyelemtől
 az állandó zavartól
 és a bennem lappangó félelemtől
 – mindig is így képzeltem el –
 olyan kóros fáradtság vesz erőt rajtam
 hogy képtelen leszek megmozdulni

vagy egy gondolatba bele-
kezdeni akár. Elhagynak a szavak
kiveszik belőlem minden becsvágy.
De nem dőlök el – ülő helyzetemben tart
még sokáig egy idegen erő

amit eleinte kényelmetlennek is
és főleg megalázónak érzek. Viszonylag
mégis gyorsan megbékélek
új helyzetemmel.
Tekintetem mint a lámpa fényköre
egy szabályos kört fog be
az őszi színpompában zajló nyüzsgésből
melynek az összefüggései teljességgel
rejtve maradnak előttem. A legkülönösebb mégis
az lesz ebben az egészben
hogy semmi iránt sem leszek közömbös

kivéve az idő múlását. Nem
egyáltalán nem leszek
érzéketlen. Eleddig fel-
foghatatlan viszonyba kerülök minden élővel
és holttal. Én leszek a táj.

Eltakarja sebhelyeimet
a pitypang és a mályva.

BORDÁS GYŐZŐ

SZERKESZTŐI NAPLÓ

Levél Domonkos Istvánnak Uppsalába

Öt éve kérik, nem adom,
hangjegyeidet fiókba zárva tartom,
mit írt, mit írt?
mondanám,
vagy inkább kottából játszánám:
nem kell se szeg se koporsó

*se kereszt se ecetes kendő
 elégett minden
 a férc is az érc is
 a fejtő
 borbolya
 brácsa
 a pisztolyagy és benne
 a fogant gondolat
 üzeni: elégett a ráció fészke,
 hamuban minden akarat,
 hogy mit még,
 csak úgy tudnám,
 ha négykezesbe fognánk:
 eltűnt az érc
 maradt a szeplő
 sírfoltos táj
 fölött lebeg az ecetes kendő
 vérre szoktattak
 meg arra hogy üljek
 mikor a bajok összegyűlnek
 kopolya lett a koponya
 az alsónemű lesárgul
 combunk oszlopáról*

Kell most a gitárod s dalod,
 szálláda nélküli nádsípok vagyunk,
 kupola alá láncolt a csend,
 jöjjön hát baritonod:
*csavarmenet irányában
 halad a díszmenet
 láttam a fejlődés
 nagy spirálját
 húsz dinárért
 egy cigánylány pináját
 a svédek spanyolok angolok királyát*

Levetett bennünket az élet,
 mint Montaigne-t lova,
 no és most hova,
 mikor elvitték alólunk a kövesutat?

*pincében padláson kamrában szobában
lógunk
újmodi makramékötélen
Elmeséljem régi látomásunk,
mikor csontok zenéltek
fülünk dobhártyáján,
vagy kiáltsam világgá:
emberbillentyűkön
a halál a tremolót rázza
áriaszerű jajgatás
toroksebszortyogás*

Nekünk most bukott
angyalok muzsikálnak,
s ha kérdeznéd, mi van még,
régi trombonodból válaszolnék:
*csendveretű haláltusák
burkós-furkós koponyareccsenések
tökéletes nyakszirttörések
kötél
kő
tél
szilaj rusztikus rúgások*

Tegnap temetésen voltunk,
az égen is saját lábnyomainkban jártunk,
közben valami azt súgta;
Domi – és ecetes kendő.
Ezért kongattam meg
Sárga Harangod,
szólaljon végre Allegród,
szóljon
borbolya, brácsa, madár,
arc és szárcsa.
Leütöm: do-mi-mi,
dó-mi-mi
Válaszolj: dó-szó-dó,
dó-szó-dó,
ím, ez itt a szaldó.

1991 karácsonyán

VANKÓ GERGELY

FEGYVERLETÉTEL

Önvalónk:
a végtelen ígézetes átka,
ki romvárosát
reánk taksálta.
Nem lobban lángra senki:
sem kócsag,
sem telivér táltos a pusztán,
ahogy gazdáját röpíti –
megalkudván.
Sehonnai vagy,
obeliszkké senderedtél mégis.
Ki kérheti számon,
hogy földre döntött
alattvalód:
az álom? –
Délibáb
a fegyverletétel ténye.
Halállal lakolva sem szűnik
érettünk
a szégyen.

ZRÍNYI

Kirohanhatunk magunk ellenében,
jól tudva azt, hogy győzni nincs remény.

Küldetésünk, ha lett volna, s ha léssen,
hibázzik az a végzetünk kezén.

HÓPEHELYYZÉSBN KERENGŐ PONTOK

Mint aki
szüntelenül verset ír –
úgy élek immár.
Az eső csupa

hosszú ékezet,
a hópehelyzésben
kerengenek a pontok.
Gyürkózzetek neki
s amíg idáig elhatoltok,
ahol én állok önfeledten:
farsangi bolondozások
múlnak –
s a világ
semmivé válik
bennem.

APOKRIF FEJEZET

A meg nem írott
költemény
a teljes.

Hozzájárulás
egy apokrif
fejezethez.

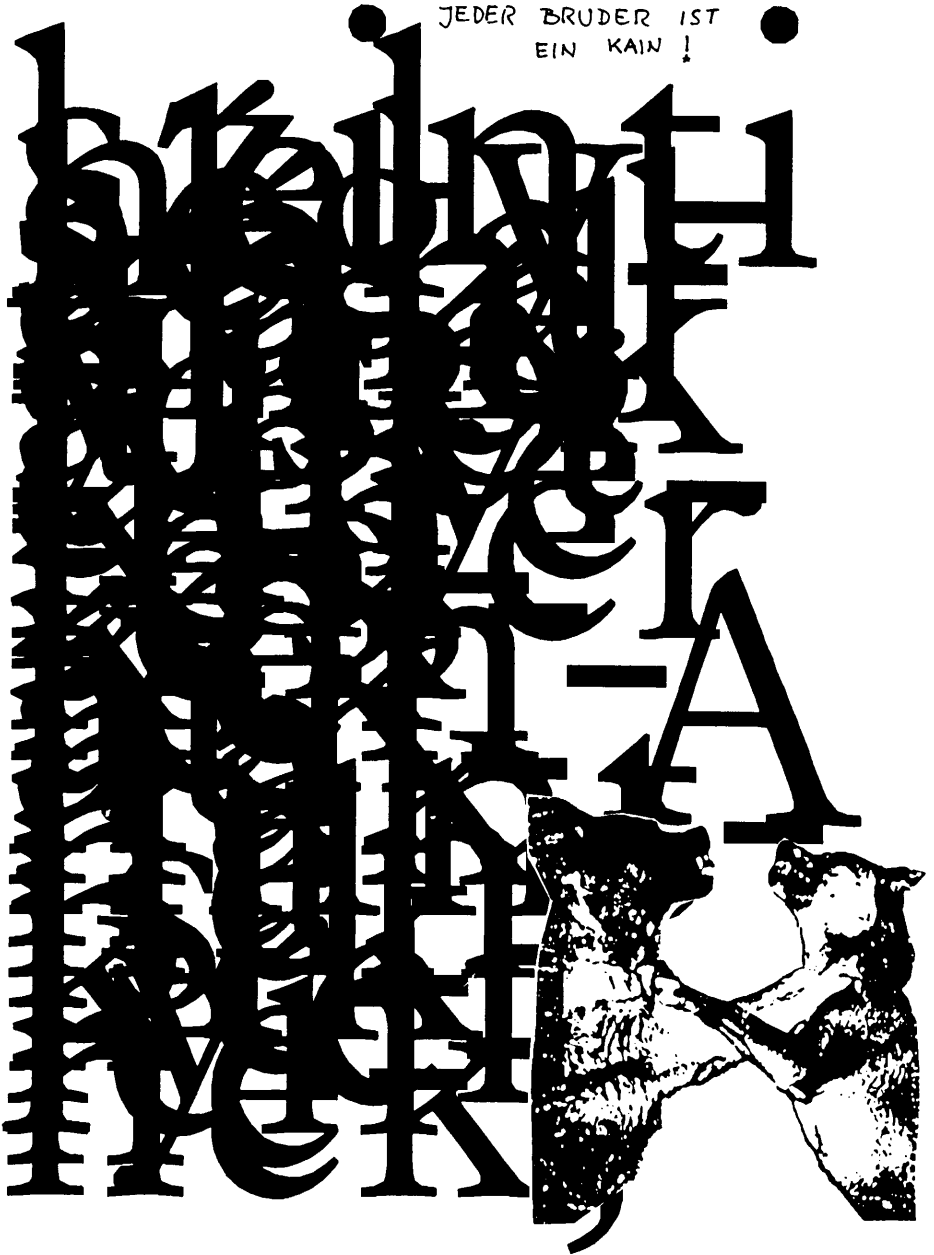
SOHA FEL NEM TÚNÓ JEL

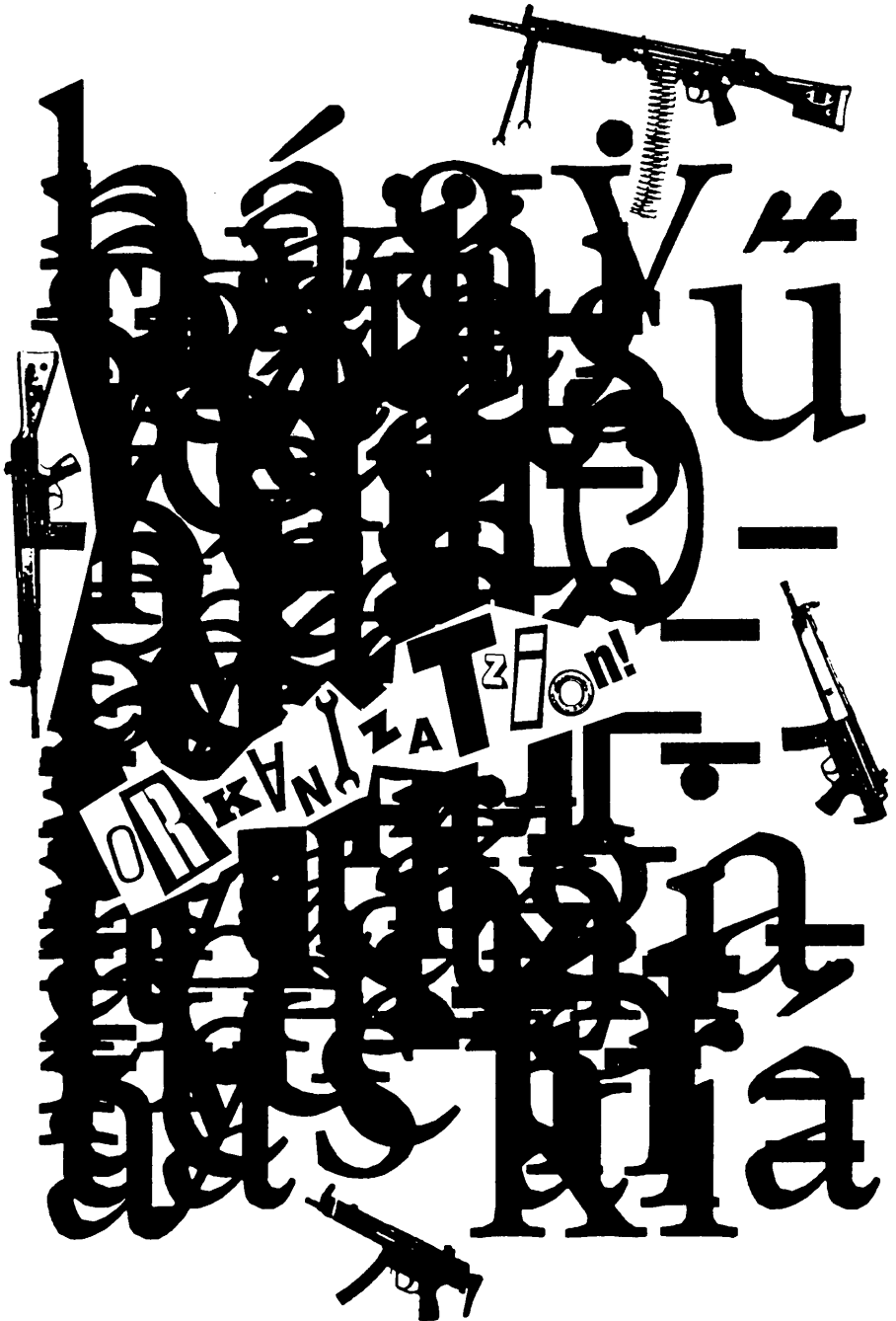
Fát vágsz,
vizet hordasz,
családod dédelgeted.

Várod eközben
a soha
fel nem tűnő jelet.

SZOMBATHY BÁLINT KÉPVERSEI

JEDER BRUDER IST
EIN KAIN!

A large, dense, and highly stylized block of text in a blackletter or gothic font. The letters are thick, black, and intricately intertwined, creating a complex, almost abstract wall of text. The overall shape is roughly rectangular, filling most of the page's width and height.

'Freiheit' hier und 'Freiheit' dort
'Freiheit' tönt's in einem fort
'Das Leben war noch nie so frei!'
schreit lauthals jede Tyrannei!

TARI ISTVÁN

TÚZKERESZTSÉG

Szonettkoszorú

1

Beérik mindaz, ami eddig zöld volt.
Kiteljesedik a föltörő sóhaj:
– Tudatosan helyére ne kerüljön folt,
mindent magával ragadó harci zaj!

A fejekben búskomorság zakatol.
Hová tűnt szüreteinkből a kacaj?
Felénk már a mennyország is csak pokol?
Tűzkeresztségtől iszamós a talaj.

Kavarognak, örvénylenek a magok:
szélbe kibomló ejtőernyőcskével
a túlélés frontkatonái szállnak –

az érdemrendek elsárgult virágok –,
s a menetelésre kényszerítettek
egy csapásra koravénekké válnak.

2

Egy csapásra koravénekké válnak
az ifjak, a vergődés utódai,
akik nyilván elpusztíthatatlannak
éreztek magukat a mai napig;

addig, amíg a romlás tábornoka
nem villantotta meg sárga fogait;
amíg a gyűlölködés sűrű mocska
nem mozgósította martalócait.

Mustszagú bánattól zavaros a táj:
bőrükből kibújnak a szőlőszemek,
hajnali ködben állnak őrt a karók.

Bevallatlan bűnöktől görcsöl a száj,
tévhitükre borulva tépelődnek
a fölőni nem tudók, nem akarók.

3

A fölőni nem tudók, nem akarók,
a nagykorúság elől menekülők,
a mindig csak a könnyebbet vállalók,
a felelőségük elől meglépők

nemzedékének sorsa az én sorsom;
a koszos köldökükkel bibelődő,
az önmaguktól folyton meghatódó
kiskorúak között éitem – dűnyögöm.

– Ki mutathatja meg nekik a szelet?
A harsányan sárguló ősz szelét, mely
nem a követ, a szemetet sodorja.

Fák ágain fölakad a bölcselet,
kongó hordóban visszhangzik a kétely.
Fáradt ráncokban legelnek az árnyak.

4

Fáradt ráncokban legelnek az árnyak,
hosszabbak a gondok, mint az éjszakák.
Ökörnyál zászlózza föl a csonkokat,
ökörnnyáltól csillogó az öncsalás.

Önmagától törik be a kirakat:
elmarad a békéltetőtárgyalás.
Az ajtókon szaporodik a lakat –
nem kifizetődő már a talpnyalás.

Sohasem is volt az kifizetődő,
legjobb üzlet még mindig a háború –
agyagban járnak a békegalambok.

Hazában sántikál a hazaszökő,
megnyúlt arcán hadköteles a ború.
Hosszú ősz ez, szüretelnek a tankok.

5

Hosszú ősz ez, szüretelnek a tankok,
hernyótalpak araszolnak a derűn,
golyózápor zengeti a harangot –
sok csontot nyel el a hadiemplékmű!

Szólókacsoknál rajtolnak a rangok;
mindaz, ami érvényes volt: elévül.
Kimutatja foga fehérét a kor;
mindaz, ami fehér volt: megfeketül.

– Mit félt az, aki az otthonát félti?
– Hol kezdődik a hazának védelme?
– Mit foglal el belőlünk a katona?

Sereghajtó elnémulás tenyészik,
kevés itt a kérdésnek az értelme:
befogadja a golyót a hús, a fa.

6

Befogadja a golyót a hús, a fa –
behívóval egészen más a vidék!
Semmi sem épülhet hamis alapra:
szülőföldem számomra a fedezék.

Madárijesztők keresztjét hordozva
gyűrött papirost lobogtat a remény.
Leplezetlenül fosztogat a horda,
tébolyodottság az újabb szerzemény.

Csonka hullákat rejtenek a rögök,
tarka már a hősiesség kényszere,
a terepszín jócskán lerongyolódott.

Aknamezőt hoztak létre a tökök,
körtefák bombázták a csatateret,
a mákfejekből puskaapor szóródott.

7

A mákfejekből puskaapor szóródott,
paradicsomostul robbant föl a kert.
Találatok érték a szemétdombot,
a zöltség füstölgő kupacban hever.

Őszi villongás tépte le a lombot,
szükségállapottól vérzik a szeder.
Nézd a pergőtűzétől cirnos babot,
mindazt, amit a természetünk kever.

Koponyák falán kopogtat a dió,
tővises buzogányait zörgeti
a háborús uszítások maszlaga.

Ölésre buzdít a televízió!
Szeszes leheletű indulat lázít –
maga alá gyúrt a rothadás szaga.

8

Maga alá gyúrt a rothadás szaga:
az átható, a kiváltságtól mentes.
Férgeinknél kezdődhet a lakoma –
a politika a legnagyobb hentes.

Késével, mintha belet tisztítana,
összekaparja a jövevényeket:
az élősködőket, a potyázókat,
a kalandorokat, a bűnözőket –

és rájuk bízza országa kulcsait.
Érezze magát a hetedik égben
a gyökértelenség önimádata!

Szolgalelkű kétszínűség hunyorít,
erjedt feszültség bizserog a légben –
harci gépekként zúgnak a darazsak.

9

Harci gépekként zúgnak a darazsak,
ősi falvaink romjaikba dermednek,
kialszik a folytonosság parazsa –
a józan ész itt a legnagyobb vesztes.

Mint fortyogó fazék fölött a pára,
gomolyog a muslincák hadserege,
nem csillapodik a hernyók rágása,
a lebegőlegyek helikopterek.

– Inkább viszek a börtönbe csomagot
– hallik a zentai anyák sikolya –,
mint a gyerekem sírjára virágot!

Szerte heverő emberi hulláktól
lucskos a csatangoló hízók orra –
a történelem hordójában vér forr.

10

A történelem hordójában vér forr,
emberhúst aprít a hadigépezet –
csontot tékoznak a tábornokok –,
megfűszerezi a „hazaszeretet”.

Szívemnél melegszenek a bujdosók,
az áristommal megfenyegetettek,
a dobbanásaikba kapaszkodók –
autó váltotta föl a kötelet.

A kötéllel összefogdosott fiúk
szemének fehérét, vad villogását
lovagolja majd meg a közelgő tél.

Egyelőre még ősz van és háború.
Ropog a szőlő, a bizonytalanság –
testvérgyilkos kezek kezelik a prést.

11

Testvérgyilkos kezek kezelik a prést.
Egy kondérban rotyog a hazafiság
a hazaárulással – a rettegés
tüzel: torára készül a zsarnokság.

A békés egymás mellett élésen kés
és zsigerező kizárólagosság.
A megkínzottak üvöltéséből él
ez a század, pöffeszkedő nyugalalmát

belőle meríti. – Ne legyen néki
könnyű a föld! – mormolom, kapaszkodom
a moha haragoszöld bársonyába.

– Ne váltsa föl a legújabb az ősit!
Megundorodtam a forradalomtól. –
A szonettek föléledő parazsak.

12

A szonettek föléledő parazsak;
velük szövetkezem a gonosz ellen,
őket lelkesítem illatos ággal,
reszketve közelükbe heveredem.

Biztonságot a bizonytalanságban
birsalmaillatú zenéjük jelent;
kincskeresőként a múlt szobáiban
érhetem tetten a kiskorú jelent.

A legfontosabb kérdéseinket épp
szegénységünk, kiszolgáltatottságunk
fogalmazza meg – égő csipkebokor.

És nem jelenik meg az, akit nevén
nem szólíthat a fennhéjázó gyanú.
– Kötöttség kell ide, pattogó ostor!

13

– Kötöttség kell ide, pattogó ostor!
A kötöttség nyegleséget száműző
durrogása! – abból épül a templom:
a szétlőhetetlen, a lenyűgöző,

a géppuskafészkét kiebrudaló,
a madarakat magához engedő,
a családjainkat megszilárdító. –
Követelmények kellene! Szédítő

követelmények. Meg igazi költők. . .
A költők tényleg nagykorú gyerekek,
tőlük nyeri el fényét a létezés.

Kiskorú felnőttek a kelepelő
hadvezérek, nekik nem kell a széles,
dalokat is fakasztó béketúrás.

14

Dalokat is fakasztó béketúrás
nélkül: egymást ölik a szerelmesek,
kezet emel testvére a testvér,
eltorzul az elme meg a tekintet,

gúnyt és megvetést szüretel a szépség,
az értékek elértéktelenednek,
apa fiának az ellenségévé
válik – kilazul a világ kereke.

Az őszt a redőnyt puskatussal veri!
Bátran virrasztanak remegésükben
azok, akik szülőföldjüket nagyon –

valóban határtalanul szeretik.
A hitetlenség bogyói fénylenek –
beérik mindaz, ami eddig zöld volt.

15

Beérik mindaz, ami eddig zöld volt.
Egy csapásra koravénekké válnak
a fölőni nem tudók, nem akarók –
fáradt ráncokban legelnek az árnyak.

Hosszú őszt ez, szüretelnek a tankok!
Befogadja a golyót a hús, a fa;
a mákfejekből puska por szóródott:
maga alá gyűrt a rothadás szaga.

Harci gépekként zúgnak a darazsak,
a történelem hordójában vér forr,
testvérgyilkos kezek kezelik a prést.

A szonettek föléléző parazsak:
– Kötöttség kell ide, pattogó ostor!
Dalokat is fakasztó béketűrés.

Óbecsén, 1991 őszén

RAFFAI ZOLTÁN

NÉGYEN

- vers - Ó - Én - és vers megint -

Nebojsza István emlékére

ÉLŐVIRÁG-KOSZORÚVAL KEZEMBEN

köhentek egyet:
önmagam kitapogatása ez

és mint aki már holtbiztos abban
hogy él - lépek:
egyet kettőt. . .
járok a sírok közt le-föl

böngészem a kő-neveket

TEMETÉSHEZ

felöltözve szépen

az egyik ruhában: élő
a másik ruhában: halott

kényelmetlenül bár
de illik így

KÉTSZER LÁTTAM AZ IDÉN ARCODAT

előbb: utoljára élve

és végül: ahogy elkerülhetetlen

HALÁLOD SZÉPEN FÉLRETÉVE

olvasok
feledés helyett

tart a vers
tart egészen a feltámadásig

Topolya, 1991. VIII. 6.

BOGDÁN JÓZSEF

NÉPI BIRKÓZÁS

Megtanulták már, tudják,
nézd csak az anyjukat,
a belső gáncsot, a mögébújásos
fogásokat, tudnak már
mindent, mindent, mit tudni
kell, szőnyegre küldik majd
azt, aki itt telet.
Nézd, minő szabályos küzdelem,
nő a vérnyomás és a félelem,
az alulra kerültet hasra
fekteti a jobb comb mentén,
csúsznak már kezei,
mit számít itt az ínszalagszakadás,
csattan a tenyér, ez aztán
nyakfogás.
Mi, még hogy valaki a népi
birkózást nem kedveli?
Fűzzük csak körül,
adjunk neki!

HARKAI VASS ÉVA

DECEMBER, ANNO 1991

*Amint a látvány bent tapasztja végig
a koponyám falát, mint a körmozi.
(Nemes Nagy Ágnes: A látvány)*

Se tél, se csend, se hó, csak halál
álmaimban koponyám falán –
e dermedt mozivásznon – órjásra kivetítve
a fagyos decemberi nézőtér előtt.

Lám, napról napra alakul a s z k é n é.
Hatalmas koturnuszokon gördül a raj,
s repedten dübörög a szakadozott térbe
valamily anakronisztikus csatazaj.

KONTRA FERENC

PATKÁNYOK ÉS KAPITÁNYOK

*Csak nyer vele a költemény,
ha kitaláljuk,
hogy sóvár óhajt fogalmaz meg,
s nem megtörtént eseményt.
(Jorge Luis Borges: A másik)*

avar takarja a rothadást
nem kell a kert a kapitánnyal
nem kell azt hinni ezután
minden érte van csak róla szól
háttérmama verembe tereli csemetéit
a kárhozat grammatikája
sújtja őket a lakoma után
a küzdő kétség levitézlett
a játszótéren égnek a hinták
gyerekek röppennek szállnak a semmibe
új mesét csak álmuktól várnak

a törpék szétszedték hófehérkét
harcosok alszanak szürkén a sárban
pocsolya erjeszti gyilkos mérgeit
nem kell a spenótzölt
a tarkára okádott egyenruhák közül
nem kell a méregzöld
ki megy elsőnek ki marad végül
ha a játéknak koldus a vége
mérgesen csóválja csupasz farkát a patkány
a lélek közben önmagává feketül
elégett gyufaként belegörbül a fénybe
szurok pereg a törékeny tisztaságról
a magányból összeállt városokban
nem kell a buszra várni
zsákba bújnak az utcák
a táblák levedlik a régi betűket
hidak és pallók felé megy
a hazugság a képmutatás a sanda célok patkánya
a proletároktól a tündérlaki lányokig követi a társa
rothadást árasztva maga körül
szerződés mint zsinórmérték lesz
moslékká kutyulni múltat és jelent
nem kell ez a senkiföldje
kéjelgő okoskodás és éhes láz között
nem kell a mészáros
csal a mérlegen
a térképen szalonnaszír folyik
vagy az emlékezet akusztikája fals
fel-fel ti rabjai a békének
nem kell a kert a kapitánnyal
parancsait zölddel álcázta
fák lombját apródként hiába cipelték
katonák fejében az ólom esőcsepp csupán
mennydörgésbe fagy a tél
nem kell a bányá
nem kell a kazán
rekedtre cigarettázott hangon
idegenek szidják egymás kocsmáját
a lehetséges holnaphoz igazodik a szó
elfogy az újságpapírról a mérgezett szalonna

a hentesek szélnék engedik a Floyd
 rózsaszínűre hízott disznáját
 nem kell a gyöngy neki lóttek
 a golyók két partra szakadtak
 a sarkon Beatrice apródjai jönnek

1991. november elsején

GÉBER LÁSZLÓ

HELYÉNVÁLÓ-E

*Megosztoznak ruháimon, és
 köntösömre sorsot vetnek.
 (Zsolt. 22,19.)*

Helyénvaló-e sorsot vetni ismét
 a varrástalan köntösre?
 Az eltelt időre sorsot vetni
 helyénvaló-e?
 Leülni, megpihenni és birtokba venni
 az Istent?

Leplezetlenül kapálódzok,
 kapkodva próbálom magamra rángatni
 a lefoszlott szavakat, mondatokat.
 Beszédem *ordító erővel* visszhangozza
 az idegen megoldásokat.

A FOLYÓ

Egész délután ültem a teraszon
 és olvastam. Sütött a nap, és egyre csak
 csepegett a víz a csapból, és folyt, folyt
 a Duna. Hallottam, ahogy a vízbe dőlt fa
 ágai között fütyült az éjszaka –
 isten tudja, figyelmeztetés-e
 ez a vízhang: az eltelt időről,
 nagykabátodról, kicsinyke lábadról

akartam valamit írni.
 Mintha egy kis patak vize csobogna,
 folyik, folyik a tinta.

EGYSOROS

E sorom a sorsom, e sorom a sorsom.

P. NAGY ISTVÁN

(AMÍG RÁD VÁROK)

*Vers helyett nyers fogalmazvány –
 erőmből mindössze ennyire telik,
 nyújtom bár e ribancot estétől reggelig –*
 írom valamivel hat előtt, hogy elmentél
 a kozmetikushoz; a költészet most oly
 haszontalannak tűnik, hogy visszamenőleg
 érvényét veszíti mindaz, amit eddig
 írtam: nem tudom, a napközben megspórolt
 kevéske nyugalmból éjszakára marad-e
 valami? félelmem dokumentuma ez a
 szöveg – mondhatnám nagyképpén; belőlem
 is gúnyt úz; mihelyt megérkezel, azonnal
 befejezem, de addig írnom kell, még ha
 nem is illik hozzám ez a micsoda, hozzám,
 a szavait patikamérlegre tevő, örökösen
 aggályoskodó költőfihez

pillanatra abbahagyom, résnyire nyitom
 az ajtót, fülelek: nem ébredt-e fel
 a gyerek; egyenletes lélegzését hallván,
 folytatom; elalvás előtt dallikázott, mint
 ahogy újabban szokása, s arra gondoltam,
 hogy *a születés csodája ekként silányul
 hétköznapi tényré* – igen, ez lett volna
 egy *leendő* versem első sora (s a mondani-
 valója: „bepisiltél, kakis vagy megint, apa,

vidd a pelenkát az áztatóba!” stb.), de
 immár tudom, meg nem írom soha, ezennel
 elkótyavetyélem, csírájában elfojtom, szárba
 ne szökkenjék, ne legyen; elkedvetlenítenek
 ezek a sorok; Arany után írhatom-e, hogy
nem megy; rád várok, bosszant e vacak
 melegítő zúgása, kikapcsolom; teljesen kihűlt
 a konyha; az *átrótömböt* megfordítottam,
 így jóval hosszabb sorokat írhatok, *tovább*
 tart; de csak nem jössz, nekem pedig elegendem
 van ebből az izéből, amelyről azt sem
 mondhatom, hogy én vagyok, hisz – örökre
 elátkozott – még éjszaka is lekerekített
 mondatokban beszélek, ha álomban megszólalok;
 meghamisítom önmagam; a félelem nem képes
 annyira szétzilálni a soraimat, hogy a sajátja-
 imnak érezhessem őket; reménytelenül rossz
 szöveg kerekedik ebből, már látom; a fő-
 szerkesztő ma délelőtt verset kért tőlem;
 nyilván nem ilyen nyerszet remélt (a szó-
 játékoktól ments meg engem, ó, Uram!); ha
 versként nem is, közlésként talán elmegy –
 befejezem hát; föllélegzem: kattán a zár,
 megérkezettél. . .

1991. november 8.

BATA JÁNOS

ÉV-VÉG-TÁJI SOROK ANNO 1991

MIT ÉR AZ EMBER HA. . .

mit ér az ember ha. . .
 mit is?
 egy golyót, talán egy egész tárat,
 kötelet és – földet rája

előtte még lehet:
megalázni, megkínozni,
szétszaggatni és bevagdosni
élő sebét – megköpdősni

ÉLŐ SEB

Láttad az élő sebnek
beforrott helyét –
az ő szívéen volt,
rajta ma penész.

MA

Ma eső esett –
nem is esett: csak szitált,
nem mosva el
a mindennapok gondját-baját.

MINDENNAPOK

Mindennapjaink telve félelemmel,
melyből ha egy kisfiú
szelíd tekintete
kivezetne.

KI VEZETNE?

ki vezetne bennünket a pusztaságban
ki vezet el bennünket a pusztulásba
menni kéne hangok
után
jó próféták szava után
keresni a forrásvizet, szarvasoknak bűvőhelyet

BÚVÓHELY

oltalmam nálad talán megtaláltam
ki egyetlen vagy ki talán mind vagy

VAGY

vagyok aki vagyok –
mondá egykoron az
aki volt és aki van

ÉS AKI VAN

és aki van csak úgy
hogyan, nem mintha akarna,
csak éppen hogyan

PÚPJAINK – DOMBOK

Időnként dombok mellett
visz az utam.
Mondják, még a török
előtt kerültek ide.
Mindig is izgattak –
titkukat akartam megfejteni.
Ma már tudom:
hogyan vannak, maga a titok.

Köröttük koponyákat és más
emberi csontokat találtak.
Egyszer én is egy madár
füvel benőt, teljes csontvázára
bukkantam a béke egyik nyá-
rának délutánján.
A csontokon hangyák és más,
apró bogárkák futkostak.

A képet és még sok mást
jó lenne magunkban rögzíteni. –
Nem volna szabad felejteni
az illatokat, az ízeket, a hangokat.
A tölgyfát és a kiégett kígyófát.
Meg a meggörnyedt vadkörtét sem,
ami termést soha nem
hozott. Csak élt, és talán
élhet (élhetünk?) még.

Időnként dombok mellett visz el
az utam. Éjszakánként apró lángok
lobbannak rajtuk, a ködös hajnalokon
sóhaj száll föl belőlük. Mondják,
még a török előtt kerültek ide.

Kanizsán, 1991. III. 7.

KÁVAI M.

TISZTELT TANÁR ÚR!

Bori Imrének

Most nincs alkalmam a számvetésre.
Nincs pillanat, amelyben jelen
lenne az, hogy voltam és – nyilván – leszek.
Pusztá most van,
jelentéstelen.
Nincs döbbenet.

1991. szeptember 18-án

1991. 11. 1.: REZÜMÉ

*„züm, züm: röpködtek...”
(Ady Endre: Párizsban járt az ősz)*

A tél is mintha ismét valóságosabb lenne.
Komoly, mint könyvekben a régi évszakok.
Nem csak alkalom, ritka kirándulás,
nem csak táj a vonatablakon, de maholnap
csikorog a csizmák alatt. Leve majd
a cipőkbe olvad, eláztat, mindent
eláraszt, behatol a képbe
a falon. A szobánk falán.

Aztán majd meglátod tavasszal, ha
megolvad magasan a hegyek hava!

BORDÁS TÍMEA

AZ ÉJ KERINGÓJE

olykor kitarja kapuit
 a hold udvara
 ólomfejeket fogad
 kiürülnek a kavicsal telt
 kamrák zsebek
 lapockák
 végtagok repülnek ki
 fáradt kísértétként néha
 visszajárnak testünk fölé
 köröznek
 majd a szunnyadt törzs köré gyűlnek

VASTAG BŐRÜK MÁR MIT SEM ÉRT

*„Az óriás bálna 31 m hosszú.
 A Csendes óceánban él.”
 (Tolnai Világlexikona)*

e dicső városállamok
 miként használták szökőkútját
 ragadozók osontak kéjjel
 kivehetetlen nyomukba
 szigonyok hordók hámozógépek
 súlya alatt roskadozott
 zátonyvésztlől mit sem félve
 számtalan tutaj bárka
 a földfelszín gyengül
 kiürültek a katakombák
 erősítésre van szükség
 óriástestük vázából
 hajszálvékony szálkákból építettek
 házakat
 lehámozott párnáikból
 olajat sajtoltak

hatalmas hordókba rejtették
velejüket agyvelejüket
idegrendszerük szálait
idegszála extra
extra teherbíró
extra extra extra
moslék maradt csak
vég nélküli tekercek ordítottak
meglékelték a földkérget
csatornákat kis vakondtúrásokat
képezve megindult a műtét
rugalmassággal ruházták fel a földet
vastag bőrük már mit sem ért

TÜKÖRBEN

*„Mikor pedig megszűnt beszélni
monda Simonnak:
Evezz a mélyre,
és vessétek ki hálótokat fogásra”
(Luk. 5,4.)*

vicsorít a megmaradt
rózsafolt bújik ki
a számozott levelekből
távolság készül a bohóc képbe
hangyákat csalogat
kelepce közelbe vérrel
szennyezett ablakunkból
kéne a messzeségbe köpni
hogy az oltár elé térdelhessünk
gátlástalanul

PAPP P TIBOR**HÓ-HOLLÓK HAVA**

Akad-e cseppnyi
irgalom, ha eljő a
hó-hollók hava?
A völgyre vaskos
köd kövül, dagad már a
vádak vak sara.
Vért szítál minden vétek
vásott méregpotroha.
A bércről szilaj
szelet szakaszt a tiszták
taroló joga.
Hó-hollók hava
ha alászáll, szívünkben
jég lesz a moha.

SZABÓ PALÓCZ ATTILA**MOIRÁK SZERETŐJE**

1.

Az én álmom betegnek lenni, lányom,
hogy emlékeim végre rendbe szedjem,
felidézsem újra, mit elfeledtem,
mielőtt még testem a földbe szálljon.

Kezd elhagyni, érzem, árnyam s világom,
sötét felhők gyűlnek bennem s köröttem,
fekszem, bosszút állni gyúlt mind a vétkem,
elhagyok földet és mezőt, virágot.

Egy-egy rímet még, rémeset a kornak,
egy arc, s vágyam ég, egy fotó: mesés ég,
mesét mesél itt a mester s az ősgép.

E véres korban éheznek a holtak,
kőhöz láncolnak, mint gaz kívülállót,
s a múltban mint révedezve bolyongót.

2.

S a múltban mint révedezve bolyongót
bezár a sorsom keményen szobámba,
úgysem vesznek már engem soha számba;
figyelmeztettek barátaim, a buzgók.

Kemény fejjel én, a jó szóra mit sem
tekintve, mennék fejem a falba verni,
tanácsra, nohát, mit jó terve mond ki,
köpni, feledni – most tőle sietnem,

rejtőznöm, futnom, új jövőt tanúsít
(elszánt: orruk alá töri a borsot),
és ölni is kész, csak szólj neki, hogy kit.

Saját farkukat kímélik a kígyók,
e fájdalomtól önkínjuk nemesbít, s
a lelkeket megszállják pici bolyhók.

3.

A lelkeket megszállják pici bolyhók,
mert gondoltam volt, tudok ilyet én is.
Alig vala ez így valahány évig,
s tartám: ez a sor szépsége, s hogy így jók:

abesszürkés höl, ő veré nejéthók:
zöngés és zörgés – elkésett genézis,
a múlttal elki, egész lénye nénis;
jönnek maj és jön az meres bogykók:

Idős nem voltam és lenni se lettem,
csak időm kevés, már elszáll felettem,
s szökellnem hiú, nem érem az ágon.

Hagyjatok el most, ős gondolatok, ti,
te is Heléna, próbálj meg feledni!
Merengének kicsit a pusztaságon.

4.

Merengék kicsit a pusztaságon,
– csónakom régi, evezőm a parton –
már a török is elveszett e tájon
– őscsónakkal átmegyek a harcon.

Hány thrák volt Kürosz hősi seregében?
S hány perzsa anya sírt, s öntött ki csermelyt?
– a hét gyászmagyar kinkeserve ébren –
A germánokkal hány gall vívta a versenyt?

Alsó folyása ez az én Tiszámnak,
melynek hullámi rég történelemmel
vannak telítve, s jól átszóve lennel.

Thermuthisz sérült seregei várnak,
reménykednek még, s nem tudják, de várom:
éjek, melyekből elsikkadt az álom.

5.

Éjek, melyekből elsikkadt az álom,
Hellász határán új harc é a lábnyom:
puccsal bizonyos jobboldali tisztek
bús unalmukban uralkodni mentek.

A görög király, s neje, a királyné,
már elmenekült, földje katonáké,
kik a fasizmust s terrorját odadták
bőkezűen a népnek. Mondogatták:

– Mi vagyunk a jók, kedvesek s a szépek,
külföldön is reánk vágnak a népek!
Demagógia – óh, mily gyönyörű bók!

S építendő a diktatúra romját,
Cipruson kezdtek robbanni a bombák:
elüldögélünk – ezernyi sztroboszkóp!

6.

Elüldögélünk – ezernyi sztroboszkóp
között és vele, márminthogy övezve,
s bár nem vagyunk mi színházi rajongók,
de jól jön néha egy-egy ilyen este,
frissen s mulatón foglalva egy új jam-
bikus shakespeare-i anglikán szonettbe,
hol felvonulnak most sokan, de újnán:
a királyt a penész majdnem megette,
mikor azt látta, hogy fia, a herceg,
egy jobbágylánnyal boldog frigyre lépett,
s az udvarban most a bolondja hencceg
és nem fogja fel, hogy mily nagy a vétke –
– a marslakók csak honi alvajárók
az égnek alján, társaink a bolygók –

7.

Az égnek alján társaink a bolygók –
mi mára lettem, csak azzá maradnék,
keresek egy helyet, bizonyos óvót
– Oidipusz meghalt, és élni akart még –
együtt révni már: jer ide, picinykém,
a pénzünk felett – kutyába harapnék –,
ülj mellém, Kati, felolvas a cinkém,
s ha már kisírtad bánatod magadból,
hallgasd meg szavát: nem maffia vagy kém,
nem akciófilm – mitológiából
vett apró részlet, csak neked, virágom:
messzibe szálltak mesék a királyról. . .
Mért sírsz már megint? Légy a régi álmom,
Kell-e még rád, óh, sokat kell-e várnom?

8.

Kell-e még rád, óh, sokat kell-e várnom?
Kínoz a magány, és szüntelen emészt,
levetkezném magamról az ölü félszt,
és fejem a múlt gondjaiba mártom.

Megjárta-e Krétát Galibha Márton,
tény, hogy nem tudom, de midőn azonban
Zeusz Európát bikás változatban
elragadta volt Aphrodité-parton

elúszott vele Kréta szigetére,
s míg a bika a tengerben lubickolt,
nője három fiút világra hurcolt.

Meghalt a király, s a királyi székbe
Minósz ülhetett. De többet akartak,
türelmem elfogyott, már maradnék csak.

9.

Türelmem elfogyott, már maradnék csak,
de nem így Minósz, ki bölcs és türelmes,
a hódításra, a kincsre nem éhes,
Kréta fejlődik, gazdag, semmi hézag.

Közbeeső tény, tehát mindenki tudja,
minden ily eset istenek szemében
sok kedvvel látott és dicső kegyében
bőségbe zárva kincsét Zeusz adja.

S bár a jósnak jó sorsban van ára,
de öröklétről csak hiú álmodik,
eléri Minósz, eléri halála.

Az Alvilágban Hádész uralkodik,
Rhamanthyssal ott Minósz a társa:
a szó, a név: Kharikleia – kínos itt.

10.

A szó, a név: Kharikleia – kínos itt,
mert az igény más, másról szól a dal már.
Létezésem csak kártyaként ledőlt vár,
s gondom elhagyom, magányom csinosbít –

Megint hazudtam! S vajh hanyadik ez már?
Tilos hazudnom – Küpriszem! neked nem:
a bűn hagy egyedül, s el kell temetnem
– Oidipuszom, istenem – ~~léve~~ elzár

minél távolabb, s ne láthasson engem,
szavam gyilok, kés – ím, illene mennem,
óshazámban remény többé nem ámit.

Ószinteséget hozok tavaly évből,
s lehazudom a csillagot az égről –
emléke mint útmutató világít.

11.

Emléke mint útmutató világít –
két szőlőszemem most fénylőn ha rád les,
vakítón csillan, válaszodra vágyik,
vagy gyúl szemében, s hinnéd, hogy a vád les,

pedig csak érintne, szólítna, lányom,
amíg egy újabb körtáncot ölébe
rejt, s egy bordalban téged adna látnom
– mert emlék maradsz spéci bőrkötésben,

– mert fejedről hajad majd mind kihullik,
és nem szólítlak, és hozzád nem érek,
örülök, ha szűk körödbe beférek.

– mert ha ritkán hívsz, vágyam is kimúlik,
 – mert Minósz is az, Kharikleia is csak,
 csak a hülye hiszi, hogy senki sem vak.

12.

Csak a hülye hiszi, hogy senki sem vak,
 zsebemben vannak felégve a falvak:
 emléke itt süvölt Germanicusnak,
 míg a gót seregek dél felé kúsznak.

Emlékké léssen már holnapra minden,
 mi újat hozott májával a reggel.
 Én már az álmokról régen leszoktam,
 mióta elmerültem, ím, e koszban,

és mivel a kosznak veleje káosz,
 kedvem elpártol, Chaosz vesz magához.
 Jól van, jövök már – ezt hamvam kiáltja,

fagyos a pokol és a küldetésem
 balgaság – mondják –, s tiltják befejeznem –
 nem hiszem el, fejem tömni hiába!

13.

Nem hiszem el, fejem tömni hiába,
 mert nem való az, hogy véges az ének,
 s hazugság az is, hogy a bú kiállja
 fogát időnknek, és állítani vétek,
 hogy itt a fontos ügyletek a legjobb
 kezekben vannak, s már jobbra térnek,
 elélünk ezer évig, s ami még jobb,
 kettőig, ha kell – helyzetünk a véglet
 – hisz ilyen szavaktól egy félbolond több,
 mind meghalunk, mert meg kell halni úgyis,
 végső ruhád majd, mikor ott felöltöd –
 érthetetlen múlt a vágy és az út is;
 ki életét a zaciból kiváltja –
 nem leszek, ki iskoláik kijárja!

14.

Nem leszek, ki iskoláik kijárja,
mert két vesém már réges-rég leverve,
magamban állok itt, Moirákra várva,
s nincs Apollónom, ki kegyébe venne,
mert Admétoszhoz őt szolgálni küldte
Zeusz hajdan, hogy bosszút rajta tenne,
s a Moirák ivásnak állva, a fürge
Apollón járjon közben érdekekben:
Moirákra várok én már, mint az ürge,
de látni szeretném, s hallani csendben,
akár súgva csak, elődbe kiállnom,
ne váratlanul, nehogy meglephessen,
mert én már csakis a halálra vágyom,
az én álmom, betegnek lenni, lányom.

15.

Az én álmom, betegnek lenni, lányom,
s a múltban mint révedezve bolyongót,
a lelkemet megszállják pici bolyhók,
merengenek kicsit a pusztaságon.

Éjek, melyekből elsikkadt az álom,
elüldögélünk – ezernyi sztroboszkóp
az égnek alján, társaink a bolygók –
kell-e még rád, óh, sokat kell-e várnom?

Türelmem elfogyott, már maradék csak,
a szó, a név: Kharikleia – kínos itt,
emléke mint útmutató világít.

Csak a hülye hiszi, hogy senki sem vak,
nem hiszem el, fejem tömni hiába,
nem leszek, ki iskoláik kijárja!

KUBÁT GÁBOR

A HOLD

TELIHOLD

Elébem lép és felold,
Szelíd mellbimbó a hold,
Rám csordul a kezdet-vég,
Hatalmas emlő az ég.

ÉGTÁJAK

Éled a négy anyaszél,
Táltoskiáltást zenél,
Az időnek alkonyán
Véres szemem álmot lát!

HOLDNYUGTA

Ez nem lehet már a vég,
Csak egyetlen álmot még!
Partot mos a lassú éj,
Testemből kilép a kék.

HOLDÓRA

Ha sarlóként felém lép,
Sebzi az ég peremét,
Alvad mélyemben a kép,
Míg ezer darabra tép.

FÉLHOLD

Az éjnek zord tengerén
Részeg félhold idején
Forgunk az ég tengelyén,
Szaladgál a csillag-mén.

IV. FERTÁLY

Kiáltás ma a Hold,
Nytott állkapocs.
Átkozott állapot –
Tegnappá vált holnapok.

FELTÁRÁS

A szél sikolyait hallgatom –
Saját egyszülött haragom,
A megnyílt tenger közepén állok,
Míg szárnyakká válnak a hullámok.
Elsuhanok az ég kendői felett –
Most szárnyam foszló sötétté lett!
Zuhanok az éjszaka gépezetébe,
Az álmaim helyezem letétbe,
Letipornak a valóság prései –
A falak a Gonoszság ikrei.

KITÖRÉS

Ordasok vonítanak görcsölő torkomból,
Lángnyelvek csapnak ki lüktető gyomromból,
Testem üregei szabadon lövellik a fényt,
Elemi részecskék szikráznak, gyúlnak, tűnnek el –
Táguló létem magába szippant mindent,
Mindent, MINDENT!

NYERSVERS

Felhangolom a világot,
Szóljon keményen, szóljon jól!
Vágjon fejbe a fallal,
Zuhanjon a mennyezet,
Fejjel lefelé szálljak fel!
Hasadjon ketté az ól!
Szóljon keményen, szóljon jól!

INKARNÁCIÓ

Az idő tátott szájába rohanok,
 A tér láza végtelenig nyúl
 Világ, ördög, Hústest – szólítalak!
 Az utolsó szó jogán
 Tagadj meg – anyagi rettenet
 Nyűszíts vissza
 Széttiport valóság
 Egyetlen Én –
 Csillagom fénye hull – hullok csillagként
 Vibrálok három bölcs féltekén
 Szállj felém!
 Ósi ösztönök vonzása nyargal
 Vágta jön nő

ÁT

a pusztá tengeren!
 Utolsó
 Évszázados kultikus jelenség a rock and roll
 Hamis próféta volta
 Millenniumi inszakadás –
 Holt a
 Tenger – mélységeivel – és
 Vihartépdő gondolatok nyugszanak el
 benne ÁT
 ÁT a szilárd vízen
 új rituálén
 ÁT! Sorsom –
 A nihilizmus tette végső verssorom,
 Egyetlen örök lázadás részecskéi –
 rezgünk pályánkon
 Istenné vált kétéltűek,
 ÁLTALUNK
 Kitörő erők
 Ébrednek a mélyben!
 Kráter-üvöltések, sebek,
 Mint forró hegek
 A skarlátéjszakában

Új holdak fénylenek,
Sugároznak
Egy utolsó, megváltó hitet

ITTLÉTED

Az ittléted most olyan, mint
a gonosz novemberi fagy,
A bőröm alá mászik alattomosan,
lassan, de biztosan.

IGEN, GENEZIS!

Buñuelnek

Igen, genesis,
őrült álmok holdkóros valóságba öntve.
Vágó színek a holdfehér papíron –
a tökéletlen formát látni
elemi tartalommal teljesedve
Csorgó lávahegyek!
Leheletfinom ritmusunk
az Össz Deformáció Ósapja,
Urunk újra önmagába fullad,
teremtő és magasrendű erővé
VÁLVA LÁVA LÁVA LÁVA
Igen, genesis,
Sebhelyfejű emberek kóvályognak
kólikás szobámban –
félhomályban
Egy igazabb, valóbb valóság
szorította Terembe – e fényes terembe
áldozatait ez ében gyönyörű
gyöngyházzsín szertartásos öngyilkosságnak –
Penge a felhő
És szemgolyó a hold –
Ahogy fölnézek az égre – le is köphetném éppen,
És nem baj, nyálam, fölfelé csorogsz
Vadalma
Szeder

És Eperízú nedveim gyógyírré válnak
 szememen – mert SAJGÓ SEBEK a világ ablakai –
 mert a befelé LÁTÁS az igazi halál,
 És egyetlen igaz hit csak a VAK SZERELEM!
 SZEREPEM – vad kontrasztok ajtaja testem
 – MÉG egyszer tükör lesz szemem,
 mélytengeri tájképpé válik az avaron
 LYUKAK! ÉGŐ LYUKAK! LYUKAK!

A SZIRTEN

A hegyszirten álltam,
 Mire jött a vihar,
 Szájamban szigaretta,
 Kezem épp egy villámot szorongat.
 A Vízözönre várva láttam,
 Amit addig letakart az avar,
 Egy képet, mely még most is
 Az emlékezetemen kapar –
 Egy oly közeli és távoli tárgyat a vágynak –
 egy – képzelem – sűrűzöld, langymeleg tavat,
 mely állagánál fogva magzatvízként hathat,
 És láttam nagyapám arcát a
 felhők közé rajzolódni – szürkén,
 Míg hangyahadak masíroztak felém – éjfeketén.
 És – milyen furcsa – a csendes WEHRMAHT-KATONÁK
 betelepítették testemet –
 Túlélve így nagyapám könnyeit –
 Az Árvizet.
 És patakozottak a könnyek,
 Befedve megannyi mennydörgés hasította sebet,
 Míg az ég homlokán a felhő – hullámok, sáncok
 Mint vajúdó anyaméh – ráncok,
 Görcsbe rándult kapaszkodások
 Sírtak felettem –
 és a szirt, min álltam, nyúlni kezdett,
 nőtt és nyúlt és nyúlt és nőtt –
 mint az első nyálás csók,
 melynek félős erőszaka kivet,
 kicuppantott a Holdba engemet.
 Azóta onnan dudorítom, homorítom
 a Tengert, mert
 Föld-anyám nem vetélt el – inkább nem emlékezett.

KRITIKAI SZEMLE

K Ö N Y V E K

A BARBARICVM ÉLMÉNYHÁTTERÉRŐL

Jung Károly: *Barbaricum*. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1991

A vers születésének a misztikumát is csak úgy vagyunk képesek felfogni, mint ahogyan Ottlik Géza a regényét: az már rég létezett, megvolt, mielőtt még az író megírta volna fejezeteit, bekezdéseit, mondatait. Talán nem tévedünk, ha Ottlik írói tapasztalatát Jung Károly versgyűjteményére alkalmazva azt mondjuk, hogy a *Barbaricum* darabjait sem az alkalmi ihlet, nem a pillanattal múló lírai hév táplálja, s hogy azok nem egy átmeneti lélekállapot tükröcserepei. A versek gondolati, képi és asszociációs terének a vizsgálatából sokkal inkább arról győződhetünk meg, hogy azok lényegi tartalmi, mint afféle történelmi üledék, mint időtlen ösélmény, már rég ott rejtettek költőnk énjének geológiai mélyrétegeiben, s onnan szólítja elő őket a jelen, amelynek ő csak véletlen, akaratlan részese, osztályosa, elszenvedője. Nem biztos hát, hogy jó úton jár az olvasó, ha e költői világhoz úgy közeledik, hogy üzeneteit dekódolja, lefordítja az aktualitások nyelvére, élményanyagát behelyettesíti adott élethelyzetünkbe, vagy pedig éppen abból vezeti le motívumait, érzés-, eszme- és gondolat tartalmait, noha érthető és tagadhatatlan, hogy éppen az ilyen érintkező mozzanatok visszhangoznak bennünk a legerősebben. Csakhogy a versalkotás korántsem ilyen egyszerű folyamat, s tudvalevő, hogy a költészet funkciója sem merül ki a külső ráhatások öntudatlan tükröztetésének alapműveletében. Goethe óta mint fogalmilag tisztázott esztétikai sarkigazságot emlegetjük, hogy a költő nem egyszerű coelhárfa vagy valamilyen „együtt rezgő”, „ráhangzó” közeg, így aztán a vers sem csupán egy időben és térben kijelölhető s megnevezhető lélektani pillanat lecsapódásaként jön a világra, hanem úgy és ott, ahogy a *Barbaricum* címadó szonettjének sugalmazó erejű metaforájában olvassuk: „bent az emlékezetben”. A térbelinek látszó kép feloldása s azonosítása egy valóságos lokalitással hasonlóképpen félrevezethet, mert nem konkrét földrajzi térségre s az egyedül arra jellemző emberi mozdulatra utal, hanem mindenekelőtt egy történelemtől determinált lelki tájat határol be: „... a limesszel szemben / ahol felérnek / A jajok az égig / a barbár áll lesben”. Az ember örökölt és idült kórállapotának lírai megfogalmazásáról van tehát szó ezekben a versekben, nem pedig „vértoluláshoz hasonlatos heveny indulat” kitöréséről, ahogy a költő maga beszél a verseit indukáló lelki mozgalmak természetéről, de még csak nem is valami álruhás maiságról. Időszerűségét másban, éppen

időtleniségében próbáljuk megragadni. A „Farkasokká lettünk immár” felismerése ugyanis konok következetességgel kíséri ezeket a verseket, a tegnapiakat éppúgy, mint a jó évtizede jegyzetteket, mintegy annak bizonyágául, hogy nincs jelentős líra (a leg-
 őszintébb, a legközvetlenebb, a legspontánabb sem az) gondolati táptalaj, konstans költői szemlélet és világos állásfoglalás híján, amit – megítélésünk szerint – a törté-
 netfilozófia szintjén képvisel. S ez kitapintható az összes struktúraelemben: a fogalom-
 készletben, a szóhasználatban, a gondolatanyagban, a formai mozzanatokban, a képal-
 kotás módjában egyaránt, bármily változatos is a versek megmunkálása, technológiája,
 nyelvi kiképzése. Sőt: úgy látjuk, gyakran éppen a szonett zárt fegyelmzettségétől az
 ösztönös versképződményekig, a klasszikus szigorótól a posztmodern ötletszerűségig
 terjedő tágasság adja a „barbár” (értsd: nyers, vad, durva, kemény, érdes) hangulatok
 legfontosabb hatóanyagát. Az akháj hajók, a római cohorsok, a koturnuszok, rétorok,
 héroszok antikizáló fogalomtárra minden erőltetés nélkül szerveződik a „barbaricum”
 egységes képzetkörébe, együtt a „hullásítás” neologikumajval: a modern „hamvasztó-
 ipar” lánctalpaival, robbanómotorjaival, gépfegyvereivel. Éppen úgy, mint ahogy szo-
 rosan együvé tartozónak érezzük a nagy gonddal kimunkált és feszes szonettformákat
 a „vállból tüzelő” szabadversekkel, az áhítatot a cinizmussal, az eloquentiát az argoti-
 kumokkal, a klasszikus magyar költészet frazeológiai örökségét a legegényibb exp-
 resziókkal. E hangnemmodulációk ellenére is egységes, egynemű, azonos sugallatú
 könyv Jung Károly *Barbaricum*: a maga eszközeivel mind a harminchat versben az ug-
 rásra kész történelem éri utol tragikus jelenünket. Megdöbbenésünket az váltja ki,
 hogy minden bonyolult erőátviteli mechanizmus nélkül közvetlenül is hat, mozgósít,
 megrázza intellektuális és érzelmi valónkat, ráébreszt emberi alacsonyágunkra, javít-
 hatatlan és örök barbárságunkra. A versek olvasója, ha nem is mindig logikai kapcsoló-
 dásukból, hanem sokszor csak a képzetek, fogalmak és jelentések amorfi halmozódásá-
 ból, a véletlennek és rendezetlennek látszó elemek találkozásából, de félreérthetle-
 nül megérzi a vers sugallatait. Így aztán nem is az értelmezésük, a fogalmi megközelít-
 ésük teszi lehetővé birtokbavételüket, hanem a ráhangolódás oldottsága, mintegy iga-
 zolva azt a megfigyelést, hogy a vers hatásában él, s magyarázatása nem mindig jó
 ajánlólevél a számára. „Használati utasításra” a *Barbaricum* olvasásához nincs szükség,
 már csak azért sem, mert Jung verse a maga lábán jár, nem szorul a műelemzés orto-
 pédiai segédeszközeire. Az ilyen típusú költészet egyébként is legtöbbször a profanizáló
 „megfejtések” veszélyének van kitéve, amelyek még abból is korunkra vonatkozó al-
 lúziókat vélnek kihallani, ami a legáltalánosabb érvényűnek bizonyul a költő ember- és
 világlátásában. Nem a versről versre haladó értelmezés a célunk tehát, mindössze az,
 hogy három egymással belsőleg összefüggő lírai darabbal érzékeltessük a kötet három-
 dimenziós terét és idejét: a címadó verssel a jelzett életérzés genézisét, a költő kelet-
 európai helyét kereső versével a kiteljesült jelent, az Anabázissal a lehetséges kifejtet
 vízióját.

Költőnk konkrét látványból induló, induktív szerkezetű verssel intonálja kötetét. Lá-
 tómezőnk központjába két tárgyat helyez: az egyik egy vörös cserépedény, amelyben
 egykor életadó magvakat, vizet, netán bort vagy olajat tárolhatott a gazdája, az élet fo-
 lyamatos fenntartásának biztosítékait. A másik egy kőbalta: fegyver, szerszám, munka-
 eszköz – egy másfajta képzetor tagjai. Mai szemléletünk számára mind a kettő csupán
 régészeti lelet, amelyre cédula kerül, törzskönyvi iktatószám, adatok: időpont, mérték,
 helymegjelölés, nevek, leírás. De a vers mélyén, csak sejtethetően, az árokpartra vetett
 történelem holt rekvizitumain túl, a mai „kései barbár” ideghálózataiban, tudatvilágá-

ban, emlékezetében még elevenen él az az egykori, az *igazi*, a lesben álló prehistorikus őstönként, a tárgyak valamikori lehetséges birtokosa, aki nem vonult el a múzeumok homályos szögletébe, üvegszekrényrel elszigetelve korunktól, hanem itt van köztünk, bennünk, velünk azonos lényegként. Elképzelhető persze a látvány jelképsorának és alkotó elemei összefüggésének másféle értelmezése és feloldása is, de a poliszémiára, a szó többértékűségére ezúttal is mint az igazán jelentős költszet értékjelzőjére kell hivatkoznunk. A kötet versei azonban a lehetséges jelentésváltozatok ellenére is egységes gondolatvilágot idéznek fel az olvasóban: csak a kelléktár, az eszközök, a fegyverek változnak, az emberi cselekvés természete, medre, folyamatai és irányai – maga a történelem – változatlan, mint ahogy az ember is, aki csinálja. Vagy talán nem is csinálja, az csak csinálódik, őstönöktől vezetettve, tudat és értelem híján. A kőbaltától a láncaltapas vaskoloszusokig a történelem csak lineáris kiterjedés: az ember életében, gondolkodásában, intellektuális képességeiben, következőleg erkölceiben, lelki funkcióiban, hajlamaiban nincs haladás, s csak merő fikció a megelőző állapothoz mért minőségi változás. Mintha csak a „saját halottjának” tekintett Sinkó Ervin – E. Iszidorovics – sugalmazta volna neki, hogy nincs történelem, történelmi tapasztalat, fejlődés, előrelépés, emelkedés, szellemi, értelmi gyarapodás, művészeti, esztétikai evolúció, egyedül vak, nyers, öntudatlan történés van, s az sem áll, hogy a történelem visszatér, megismétlődik, hisz el sem távolodott önmagától: benne folyamatosan ugyanazok a tudattalan erők reinkarnálódnak. Nyilvánvaló, hogy nem maga ez az őstönvér történetfilozófia vagy annak eredetisége, a költő tényleges vagy vélt „igazsága”, bölcséleti álláspontjának a helyessége képviseli a *Barbaricum* költői értékeit, mert mindez csak *tárgya* lehet a versnek, s mint ilyen magára a történelemre s a filozófiára tartozik. A költszet szempontjából más a fontos: a tárgy által kiváltott érzés és gondolat kataritikus átélése, hitelessége, a felismerés döbbenete, ami aztán mozgásba hozza egész intellektuális és érzelmi énjét, sajátos nyelvi-esztétikai alakba öltöztetve ezt a bensőséget. S éppen ez az, amit Jung a legmagasabb szinten valósít meg, néhány darabjával az egyetemes magyar líra legjobb teljesítményeivel egyenrangúan. A mondottakból ered tehát Jung „történelmi pesszimizmusa”, amit a Hová lehet a költő Kelet-Európában? című versében rendkívül tömörséggel így fogalmaz meg: „Az abortált múlt, az elvetélt jelen lesz maga / A temető: kikapart méhű jövő; kannibál műremek”, amit az ember történelem néven ismer. Természetes hát, hogy a kötet darabjaiban folyton ott érezzük a sarkunkban lihegő századokat: amikor leginkább „mai”-nak látszik, hirtelen megvilágosodik, hogy valójában időtlen dimenziókban jár, s nem tudjuk, hogy a „pokolvaras” történelem érte-e utol jelenünket, vagy mi kanyarodtunk-e vissza hozzá; a „kelevézes” népek alakítják-e a mi életünket, vagy a miénk áramlik-e vele azokéba, saját képünkre és hasonlóságunkra formálva az övékét. Mindenképpen tudjuk azonban, hogy mi magunk vagyunk e verses világ lírai hőse, tárgya, alanya, kárvallottja és mártírja.

Az általunk önkényesen kialakított lírai triptichon harmadik részében, az Anabázis, sirató című versében a költő magától értetődő természetességgel készíti el a mérleget, az említett létérzékelésből levezetett történelmi összegezést, a bölcséleti sommázatot. Azt a panorámát villantja fel, amely a kikapart méhű jövőt kínálja, s amelynek fenyegetése elől egyedül a visszavonulás lehet a kiút. Nem véletlen és szeszélyes ötlet hát, hogy versei sorába beiktatja az *anabázis* Xenophóntól származó fogalmát, amit itt egyféle igazságszolgáltatásnak, ítélethirdetésnek is érzünk mindazok után, ami eddig érzéki képekben tárult elénk. Pedig csak szelíd, majdnem meghitt hangulatú képek sorjázának a versben: „Olajos tengyelen kúszik itt az este, / Kúszik át a kertbe, s a virágok teste / Lehajlik terhétől: tetemét befedi a sötét.” A vers képei ellentmondani látszanak a „bá-

zisba” visszavonuló vert hadak szenvedéssel teli ábrázolásának, amiről a görög író-hadvezér beszél a maga Anabázisában. De nemcsak a kép, a verses és a prózai előadás, az ábrázolásmód különbözteti meg egymástól a két anabázist, a „visszavonulás” e két formáját: a versét és az emlékiratét. Alapvető az eltérés a lényegük, az alapjelentésük között is. A bölcs görög hadvezetés értelmesen irányította defenzívájában, okos hadmozdulataiban az egyedül lehetséges emberi cselekvés már-már a diadallal egyértelmű – emitt a végpusztulás komor képe rémlik fel belőle: az önpusztító, a gyilkos ösztön, a barbár értelmetlenség újabb bizonyítéka: „Mibe került, mibe, ez a zajos anabázis? / S mibe majd az újabb, ami biztos, a másik? / Ha majd elhagyatnak nők, gyerekek, falak, // Halott barátok; s akik már alszanak / E komor időben. S minden, ami kint ázik / Az esőben. Íme végül – a végső anabázis.”

Bányai János lényegre tapintó lektori szava, amellyel a kiadó útjára bocsátja a könyvet, fölmenti az alkalmi recenzenst attól, hogy újra kijelölje a „nosztalgiaföldrajz” határvonalait, leverje a karókat Jung Károly költői birtoka körül, listára szedje példázatainak, jelképszótárának konkrétumait. Érdemesnek tartanánk azonban, hogy egy vers-tani megközelítésű szakkritika megvizsgálja az általunk struktúraelemeknek nevezett összetevőket is, amelyek közül mi ezúttal a *Barbaricum*nak mint nyelvi műalkotásnak csak egyetlen mikroelemét említjük meg, mivel úgy véljük, hogy az a „formai” alkotórész is a költői önkifejezés egészét szolgálja.

Költőnk érdekes és hatásos „fogással” érzékelteti időélményünk zűrzavarát, széthullását, felbomlását. Teszi ezt oly módon, hogy nem a grammatikai idő szokásos jeleivel, formai eszközeivel, a létige szabályos, nyelvtani rendszerbe illő használatával él. Költői célja ugyanis az időkategóriák egybejátszása; az, hogy az elbizonytalanodott, önmaga káoszába süllyedt kelet-európai térség emberének lélekállapotát jellemezze, ami éppen e sajátosságai folytán nemcsak obskurus eszmék, de költői ihletek számára is rendkívül termékeny táptalaj. E szövevényes létérzékelés bemutatásának a lehetőségét ismeri fel abban, amit Nagy László nyomán a „nyelvben bujdosás” megnevezéssel illet, s ezért tágitja ki a költői játéktér határait nyelvtanon túli térségekre is: „Úgy tűnt, sikerült a cselszövés: / megtanultam vanni, lenni; megtanultam / ellenni, megenni; lennitlenül, vanatlanul, / lennetlenül. De: ohne haben, ohne sein, / s főleg: ohne leben, meg: ohne lieben. / Leginkább: jelen lenni jelenlétlenül.”

SZELI István

EGY TALÁLT NYELV MEGTISZTÍTÁSA

Tandori Dezső: *Koppar köldüs*. Holnap Kiadó, Budapest, 1991

Nincs kulcsom a *Koppar köldüs* rejtjeleihez. Másoknak se nagyon van, úgy hallom. Legfeljebb a költő tudja a kulcsot, de el nem árulja. Miért is árulná el? Ez azért mégsem a Csokonai Lili esete. Bár az sem tehető csak úgy félre, hogy egyszeri ötlet, amire később emlékezni se nagyon lehet.

A rejtjelfejtéshez mégis van vezérlőelv a *Koppar köldüs*ben. A József Attila- és a Jékely Zoltán-idezet a 7. oldalon, aminek eredeti olvasata – ha éppen nincs kéznél a József Attila- és a Jékely-kötet – megtalálható a könyv végén, a Londoni mindenszentek után, az utolsó lapon. Azért is fontos, hogy az utolsó lapon, mert a kötetben nincs tar-

talommutató. Egy verskötet tartalommutató nélkül. Versek tartalmaz a kötet, és a verseknek mindnek sorra van címe, nagybetűs címek, rövidke és hosszúak, inkább hosszúak, és még sincs tartalommutató. Talán ebből is – ez már a második lehetséges „vezérlőelv” – kiderülhetne valami, ha felderítésre adná a fejét. . . Ki is? A *Koppar köldüs* olvasója? A kritikus, aki – örökös elszántságában a mindenkori tévedésre – belemerült ebbe a kötetbe, és tollat vett a kezébe, hogy elmondja. . . Mit mondhat el?

Hogy mindaddig zavarban volt, amíg azt hitte, hogy ceruzával kell olvasni Tandori Dezső új verseit. Mert ahogy helyrehozható volt az utolsó lapon a kötet 7. oldalán közölt két idézet írógéppel megcsönkített szövege, ugyanígy hozható helyre a kötet minden verse, javításokkal, a kihagyott betűk pótlásával, az írógép félreü téseinek törlésével, a megkettőzött betűk és szótagok elhagyásával. Vagyis helyreállítható a kötet verseinek helyesírása, szórendje, és kapható így szokásos Tandori-vers. Mondom, van rá minta, és kell még hozzá ceruza. Csakhogy így is rengeteg sok a bizonytalansági tényező. Nehéz megmondani, hogy milyen irányba dolgozzon a ceruza, ha már kezébe vette az olvasó. Mert könnyű a József Attila- és a Jékely-idézetet rekonstruálni. Ott csak vissza kell térni egy már meglévő, már ismert, tudott szöveghez. Akár az emlékezet útján, akár kész szövegek igénybevételével. De a Tandori-verseknek itt most nincs ilyen „eredetjük”, mondjuk, egy másik kötetben, egy előző könyvben. Tehát a ceruzával végzett munkát se nem rekonstruálás, se nem korrigálás. Mert mihez viszonyítva korrigálok vajon? És mit is rekonstruálok? Egy nem létező, elképzelt vagy várható eredetit? Miféle eredetit?

Ez sem egészen ilyen egyszerű. Mert ha nincsenek is eredeti, tiszta szövegek, amelyek megelőzték a roncsolást, az írógéppel történő szétzúzását valami meglévő nyelvnek és beszédnek, azért vannak előzmények. A versek témavilágában. A madarak, és minden, ami a madarakkal összefügg. Szpérol például, az oly régóta jól ismert veréb. Ennek életkörülményei, szokásai s leginkább a madár halála. Itt van tehát a versek hátterében a magánmitológia, minden gazdagságával, emlékek és események a benti világban, tényként, magyarázatok nélkül. És az utazás is, ami egy hosszú időre kimaradt, az egykori Jeisa emléke például. És a festmények, valamikor kis albumokból, most képtárakban, múzeumokban, mindenféle festmények, rajzok. Olyan gazdag háttér e témavilág, amely szinte indokolja a ceruzával olvasást. Csakhogy veszedelmes is, mert az új versekről a régiek felé tereli a figyelmet, mintha várná a ceruzás olvasó, hogy előbukkan az ismert háttérből egy-egy már ismert, már látott Tandori-vers. Ám a fordulat nem következik be. Lassan elfárad a ceruzát tartó kéz. Mintha a megértés torpanna meg. Zsákutca a javítgatás, homályban a rekonstruálandó, félrevezető a minta. Aminthogy az is, hogy nem először maradtak benne Tandori verseiben a géphibák, máskor is voltak a véletlen folytán verssorba került írásjelek, legfeljebb akkor még oda került a jav. megjegyzés. Valahogy a pillanat megragadásának eszköze. A versírás (másolás) spontán szövegromlásának értelmezhető jellel alakítása. Aztán az elhagyott szövegek, gyakran a szótövek kihagyása a szöveg többértelműsítése végett. Évek óta halad már Tandori költői gyakorlata, írásmódja a *Koppar köldüs* versei felé. Korábban jelzés volt, itt most vers-, kötet- és költészetformáló elvvé radikalizálódott. Jó lesz tehát félretenni azt a rekonstruálásra, korrigálásra vállalkozó, önhitt és túlzottan magabiztos ceruzát.

A *Koppar köldüs* szövegei (versszövegei) keltette zavar a helyreállító szándékról való megelégedéssel oldható fel. Így viszont nem olvashatók ezek a versek. Hangosan semmiképpen sem. Versek, amelyeket nem lehet felolvasni. Versolvasásaink lassú olvasások. Verset én motyogva olvasok. Így jó sokáig el lehet időzni egy-egy vers vagy

könyvlap mellett. Olyan helyzetet teremtek, mintha hallanám (is). Tandori Dezső új versei csak szemmel olvashatók, ki kell hagyni a dünyögést, a motyogást, el kell feledkezni arról, hogy a szavak – főként a vers szavai – hangzanak is. Nem lehet erről elfeledkezni, természetesen. A szemmel olvasáshoz is odacsapódik valami hangzásféle, valami szokatlan recsegés, illeszthetetlen hangok egymás mellett, a zaj ahogyan szűrők nélkül körülvesz. Ez nem beszéd, de a beszédnek valamilyen változata. A nyelvi jelek roncshalmaza. Így „olvashatók” tehát a *Koppar köldüs* versszövegei, nem fennhangon, mégis a hallásra beállítódva. Így még valamilyen ritmus is hallható lesz. Nem az írógép kopogásának ritmusa, nem is az utca zaja, nem is a fém meg a papír összegyűrésének hosszan kitartott recsegtetése. Inkább valami túlvilági zümmögés, abból a térségből, ahová a halott Szpéró immár végérvényesen eltávozott. Ám mégsem. Mert azért mégsem hallhatók ezek a hangok. Nem a fül, hanem a szem regisztrálja ezt a néma zörgést.

Úgy kell tehát olvasni a *Koppar köldüs* versszövegeit, ahogyan írva vannak, nem keresni a kulcsot, félre kell tenni a ceruzát, arra kell hagyatkozni, amit a szem lát és feljegyez hangban és írásképpen egyaránt, de tudni, hogy a háttérben ott működik Tandori versvilágának témarepertoárja és teljes formai gazdagsága, kicsit távolabb, de jól láthatóan József Attila és Jékely Zoltán, ezzel együtt a magyar költészet hagyományvilága. Nem meglepetésként kezelni, szokatlannak is csak annyira, amennyire minden új vers szokatlan. És olvasni türelmesen, mint minden más verset.

Jól megfigyelni a kötet lírai szituációját. A költői megszólalás helyzetét. Nem elfeledkezni arról az egyszerű tényről, hogy valaki utazott, elég hosszú ideig szállodákban lakott. Hogy valaki járt Koppenhágában, Párizsban, Kölnben, Düsseldorfban. Nevezetesen európai városokban. Sétált az utcákon, nagyon sokat sétált sugárutakon, parkokban járt, megnézte a múzeumokat, sok múzeumot, képtárakat, minden képtárt, a katedrálisokat, a köztéri szobrokat, minden nevezetességet, titokzatos emléktáblákat. Találkozott madarakkal, emberekkel, festményekkel. Ezt-azt be is vásárolt. És a szállodák, állandóan futó tévével. Hozzájutott egy írógéphez, és feljegyezte, versbe írta mindazt, ami versbe való, amit látott és amire emlékezett. Sokat dolgozott az idegen szállodaszobában, másolta, írta a verseket, telefonhívást várt, s jött is rendszeresen a telefonhívás, majdnem mindig ugyanabban az időpontban. Ennyi? Napló lenne, ami a papírlapra került? Feljegyzések egy későbbi emlékezés végett, amikor majd felidézhető lesz valamely fontos, de elhomályosult pillanat? Egy másik versben, valami későbbiben. Más-különbben maradhat minden így, ahogy van.

Csakhoggy ebből a lírai szituációból még nem derül ki, hogy mi is a *Koppar köldüs*. Talán mégsem útleírás otthoni emlékekkel, nem is emlékeztetőnek feljegyzett útinapló, ami felé szinte sodorja az olvasót a versszövegekből felismert költői beszédhelyzet. Mintha biztosságot nyújtana a megértéshez. Mintha errefelé el lehetne indulni.

Csakhoggy ki van itt szituációban. Ki az, aki megszólal. Kinek a hangját halljuk? A költő nem így beszél. Van tehát egy harmadik, vagy még pontosabban egy másik, egy másik, aki így beszélhet, és csak így, nem mondhatja másként, csak úgy, „hogy egymast miért nezik olyan kutyamacska, meg hogy nem / kelet sors érdemelt volna sok kozep-europ orszg, nugát sors, nyugat / v. koezp sors, ezt mondta ki ki mikor hogy, ezt most idesuritetem, / ezekrol filozofalasajm az erzeki tutengesekl hagyom egyutt el”. Ezek a sorok a HAJNALI ALMN PIP NEN JÖTT, HAT MEGIS JÖT, OLY VALO-SAGS:::VOLT! című versből valók. Így mondja el ez a másik (a lírai hős?) gondját-baját a világgal, a történelemmel. Ha helyrehozom, ceruzával, hozzáolvasással, valamilyen kulccsal, akkor már nem ezt mondja, akkor már valami más áll elő, aminek végül nem sok köze lesz se a vershez, se a versbeszédhez. Csak valamilyen beszéd lesz.

iras”, s ehhez a halálélményhez körülmény az utazás, a naplószerű jegyzetelés, az író-gép a szállodaszobában, a sok múzeum és sugárút, ez az egész radikális vállalkozás a költészetre, a vers spontaneitásának megőrzésére és leírására. Hogy túl sok ennyi versor egyetlen pillanathoz? Nem lehet tudni, hogy a pillanat megragadására mi a sok, és mennyi a kevés. A *Koppar köldüs* verseiben semmi könnyed túlbeszélés, semmi halandzsza, semmi felesleges. Mintha minden felesleges volna, leginkább az a másik nyelv, a „tisztá beszéd”, a megszokott, a standardizált. Így kötet a *Koppar köldüs*, így, ahogy van. Így emlékezetes. A Psziché, a Csokonai Lili, szegény Vas István In flagrantijával rokon.

A talált nyelv „talalt irasa” aztán a Londoni mindenszentek című versben „kitisztul”. Megtörténik hát a talált nyelv megtisztítása. Abban a pillanatban, amikor már majdnem a halott Szpéró közelében „kékebe fehérül az örvény”. Az „odaát” világnak a közelében, ahonnan talán a „londoni mindenszentek” meghozzák Szpéró üzenetét, hogy kell-e neki a „régí kabátja”, hogy „kell-e a térlé a hol-mi?” Aki viszont itt maradt „egyelőre”, mert nem illik „az égi mezőbe”, mást nem tehet mint „kijavul”. De mi ez a kijavulás? Ama javító szándékkal kézbe vett ceruza? Nem valami más, inkább romlás, így: „romlani kell, kijavulni. . .” A talált írás megtisztítása a megszokottba, az értelmesebe, a racionálisba, a szabályozottba való (bele)romlás. Ezt a romlást elkerülendő kell olvasni a *Koppar köldüs* verseit a helyreállítás, a kijavítás, a korrigálás minden szándéka nélkül.

BÁNYAI János

EGY „KÖNNYV” VERSEIRŐL

Papp p Tibor: *Könnv* (Gemma könyvek 28). Forum, Újvidék, 1991

Úgy hiszem, csupán enyhe optikai csalódást fog kiváltani az elsőkötetesek Gemmasorozatát figyelemmel kísérők körében a tény, hogy Papp p Tibor *Könnv* című verseskötete a szerzőnek nem első, hanem második könyve. Az első ugyanis helyi, vidéki kiadvány (*ego*, Kishgyes, 1989), s mint általában az ilyen kiadványok, maga után vonja az ismert, kedvezőlen következenyt: hogy kevesek számára s nehezen hozzáférhető. Az elmúlt év derekán megjelent *Könnv* azonban kárpótolja a kis (72!) példányszámban közreadott előbbi kiadványt megszerezni nem tudó olvasót, hiszen a szerző ezen első kötet jobb, kompaktabb darabjait átmentette a másodikba.

Papp p Tibor *Könnv*ének versei a japán költői formákat (vaka, hokku, renga, haiku) követik. Ezra Pound is kedvelte e versformákat, Kosztolányi is fordított a japán költészetből, Kányádi Sándor sajátosan fejlesztette tovább „körömversei”-ben, Babics Imre pedig, aki körülbelül Papp p Tibor kortársa, a haikut „ármékával”, azaz tizenegy soros hexameterrel toldja meg.

A *Könnv* megjelenése időben nagy vonalakban egybeesik az *Új Symposion* szintén japán költői formáknak szentelt tematikus számának megjelenésével (1991/1–2.), ahol Papp p maga is szerepel a kötetében is olvasható Tautológia című költeményével. E mozzanatot nemcsak amiatt tartom szükségesnek megemlíteni, mert a folyóirat idevágó tanulmányaival úgymond elméleti alapot, tájékozási pontokat nyújthat a japán költői hagyományban kevésbé jártas olvasónak, s megvilágítja e költői formák lényeges jellemzőit, esetleg „áthonosításuk” módozatait is az európai költészetbe, hanem amiatt

is, mert (szerzőnket is beleértve) felsorakoztat jó néhány költőt is a jugoszláviai magyar irodalom fiatal nemzedékének soraiból (Bozsik Péter, Kávai M., Varga Szilveszter, Bogdán József). Ez utóbbi tény pedig arra figyelmeztet bennünket, hogy eddigi hasonló olvasmányélményeinken túl (Böndör Pál és Pap József vakái és haiku versei) tudomást kell vennünk e finom, csiszolt, míves japán formák iráni felerősödött érdeklődésről is napjainkban.

Ebbe az áramkörbe kapcsolódik be verseivel Papp p Tibor, melyeknek egyik vonulata a hagyományos formához való hűséget, a másik pedig e hagyomány sajátosan egyéni alkalmazását jelzi. A költő ugyanis végigjárja az említett versformák iskoláját: ír vakát, hokkut, rengát (renga-láncot), haikut, majd megalkotja a zenett formáját: egyesíti a zen-buddhizmus filozófiájából kinőtt japán verset és a szonettet.

Ahogy felmerül annak a kérdése, miért fordul ma egy költő a tőlünk idegen, keleti kultúra több évszázados hagyományához, ugyanúgy felmerül a második is: hogyan forduljon a ma olvasója egy ilyen költői gyakorlathoz. Az első kérdésre több válasz is kézenfekvőnek tűnik: Az említett *Symposion*-szám elemző szövegei sem tagadják, hogy az utóbbi években divattá vált e furcsa, míves formák művelése. A divaton, e külsőleges tényezőn túl azonban a belső indítékok is nyilvánvalóak. A világirodalom-fogalmunkon ez idáig kívülrekedt távoli, keleti, ismeretlen világ költészete, mint általában más, alig érintett témák és formák, mágnesként vonzza a költők figyelmét és érdeklődését. A japán élet és művészet tisztasága, mély értelmű egyszerűsége bizonyára kedvez a felfedező szándéknak. Annak idején a szecessziót („kivonulás”!) is megihlette a japán rajz dekorativitása. S vajon nincs-e jelen e „kivonulás” napjaink költészetében? Gondoljunk pl. a kötött formák, mondjuk, a szonett újabb kori népszerűségére. Még ha olykor az irónia kedvéért történik is mindez. . . S nemcsak műformákat írnak a költők újra és át: konkrét versszövegeket is (l. Parti Nagy Lajos Petőfi- és József Attila-átírásait) – olykor, újfent, az irónia kedvéért. . .

S még mindig nyitott maradt a másik kérdés: hogyan befogadni s hogyan értékelni pl. egy „áthonosított” haikut? Keleti poétikák szabályait s a mögöttük meghúzódó filozófiát fűrészse-e az ítézés, „ójapán táj”-at keressen-e benne vagy a mai, itteni világot s a költő világának körvonalait? A második nélkül az első, úgy gondolom, nem sokat ér, s a vers csupán újgyakorlatnak számít. Avagy: dunántúli mandulafa-e az ilyen költői kísérlet, mely „hont itt nem talál” vagy „hangszekrénye a mai dallamnak”, ahogyan Nemes Nagy Ágnes nevezte mítoszra épülő költeményeit?

A *Könnny* költője, mint említettem, végigkísérletezi a keleti költészet kínálta versformákat, műfajokat. A takaréklángon tartott indulat, az elhagyás, a szótagszámszabály s egyéb műfaji kívánalmak bármely tapasztalt költő nyelvét próbára tennék. Papp p Tibor helyel-közzel megbirkózik e kívánalmakkal. Helyel-közzel és többé-kevésbé. Ami annyit jelent, hogy egyes versek (pl. a Vaka sorozat néhány verse s a Zenett Tautológia sorozatának egyes darabjai) olykor magukon viselik e küzdelem jeleit. A versek/versszakok között helyenként van némi ingadozás; olykor demagóg megoldások tűnnek elő („Művész: távoli / csillag. Árad belőled / a tegnapi. / Hited: maga bár a láng, / tested: kihült már, csak váz” – Őt vaka), majd a költő ugyanabban a versben József Attilát idéző tiszta megfogalmazásig jut el („Egymást váltják a / rendszerek. – Magyuk örök, / nem a rend remeg”). Más esetben a szótagszám szabályainak betartása okoz gondot, s a versnyelv mesterkéltnek tűnik e pontokon („Káprázat szédít, / megremegsz. Bolyt áldozom: / értem, értetek” – Őt vaka). Az Ego sum p című költeményben a megszerkesztettség a zavaró. Egyszerre több formaelv, megoldás van jelen a versben, s emiatt erőltetettnek hat. Egyetlen versben van függőlegesen és vízszintesen is egybeolvasható két

versszak, de tükörmegoldás is (az utolsó szakasz az elsőnek a fordítottja), s ehhez még témazsúfolás is járul. S ugyanebben a Vaka sorozatban születik két igen szép költemény is: a Február és a Február végi látlet, amelyekben valamiféle patinás „manière” is megjelenik (*az hó, az fellegek*), de mindez nem zavaró, hiszen maga az „Ójapán táj” „hazai” visszfénye is e patinás manière jegyében ölt formát. S még szabályos is a két vers: egyszerű, simuló belső rímei, évszakszavai egyszerre utalnak a forma tudására, s jelzik: ezt a két verset csak így, ilyen formában lehetett megírni. A Február végi látletet egy versszakát idézem csupán: „Viharkavarta / a tó szemé. Haragost / játszik Istene. / Mélyén igazgyöngy pihen. / Reszket medúzaszivem.”

A Tautológia cím alá sorolt költeményekbe a műre, műfajra, formára reflektáló szöveghelyeket tartom kissé sutáknak, darabosaknak. Főként a Renga című vers első felében zavaró mindez. A Hokku első versszaka, a Renga középső részei s a Haiku kezdő s záróverse viszont e költészet szép pillanatait villantják fel.

Különösen érdekes a Zenett sorozat Kiirtalak című versciklusa tizenhét ötsorosával és tizennégy tizennégy soros darabjával. Az első rész ötsorosai 17/17/14/17/17 szótag-számúak (l. a vaka 5-7-5/7-7 szótag-számú sorait!), horizontális elrendezésük (akár egy kiterített vaka!) pedig hosszúra nyújtja, hullámvázvá teszi a versszakokat. A második rész 14-es száma egyszerre idézi fel a 7+7-es japán verssorok és a szonett 14 sorának emlékét, az egyes verssorok 5-ös és 7-es szótag-száma pedig újra a japán forma szabályaira utal vissza. Valóban a zenből sarjadt művészet és az európai szonett összeegyeztetése ez a költemény. Az első rész ugyanakkor egészen személyes, míg a második az Úrhoz intézett emelkedett, zoltáros hanggal felel az előbbire. A műfajkreáción kívül szembetűnő Papp p Tibor szókreációja is e hosszú lélegzetű költeményben. A *kócsaghiány, fagyálmú, gyökszikla, éjkoporsó, holdkorsó* szavak zökkenőmentesen simulnak a vers kontextusába és hangulatvilágába; még a *lápellek, homályvéka, jegebb* összetételeket és szavakat is el tudom fogadni, de van néhány kimódolt, ríktó összetétel, amely erőltetettnek hat, és rontja a verset (*romszív, nincs-setét, torrom, vértcél, tetszagok, tétlenségsszoros*). Az ilyen szókreációk, olykor alliterációval is megtoldva, a túlzásúft hangtaniság benyomását keltik. Pl.: „Búsképűvé ki válhat / húsétkü hős múlt híján?” A Kiirtalak ciklus verseinek tetőfokát a verszárlatok képezik. Olykor szürrealista magaslato kba röppen a szakaszok vége („Sajtot egünkre az ég fial”), máskor költői kérdésbe torkollik („Szirtet hajnalpír miért feszít?”), de legtöbb az emelkedett, felkiáltójeles vagy csendes-kijelentő versösszegezés („Vértó hátát fodrozza villám!”; „Ó, ha holdkorsóm fogyna már!”; „Kakukkot költsön a nádas!”; „Égi tej csepeg.”; „Tücsökként [nótán] húzom a telet.”).

A Korok hordaléka versei Weöres Sándor „áthallásait”, a Gis című hosszúvers pedig Istárjával, Gilgamesével, Um- napistijével stb. (szintén) Weöres Sándor mítoszverseinek világát idézi. Ez utóbbi költeményben érzem leginkább azt a mozzanatot, amely veszélyként lebeghet az ilyen formák választásakor: hogy a forma eltakarja, elfedi a költőt. A Kiirtalak című vers mögött ott látjuk a lírai ént – s nemcsak amiatt, mert első része pl. személyes is! A Gis esetében persze azt is szem előtt kell tartanunk, hogy a mítoszok világának versbe emelése eleve elidegenítő effektusokkal jár együtt. Akár Füst Milán-i álarcként is funkcionálhat e gesztus (l. Füst közép-kormítosztát, műfajálarcait).

E ponton azonban azt is megkockáztathatja egy mai haiku- vagy vakaolvasó, hogy akár e formák egész kötetkompozícióra kiterjedő választása, művelése is szolgálhat álarcul: szenvedély nélkül, halkan, tompítottan s pontosan szólni a világról, tiszta képet felmutatni, s ezek kölcsönhatásában hinni. A tiszta és örök költészet lényegében.

Papp p Tibor költői gesztusában dominánsnak vélem e mozzanatot. A *Könyv világa* szigorúan a költészet világa. Ezt nemcsak a választott formakíséret s a már említett metaszövegek támasztják alá, hanem az is, ahogyan a költő kötetét megszerkesztette (mottókkal, a *verse s könyvre* utaló alcímekkel, magyarázatokkal látta el), s ahogyan (szójátékkal élve) címet adott neki, jelezve a folyamatot, ahogyan a könnyből – *Könyv* lett.

Papp p Tibor e versei a vállalt formával szemben támasztott szigorúságról és igényességről vallanak, egyéni szókészletről és képrendszerről tanúskodnak, amely úgy tartja tiszteletben a keleti líra formaszabályait, hogy közben a költő egyéni hangját és látásmódját is meg-megvillantja. A *Könyv* versei hangsúlyosan a kísérlet jegyében fogantak. Költőjük szenvedélyesen merült bele a haikuk s vakák különös világába, s ebből a belemerülésből született jó néhány jó költemény és versrészlet. Kérdés, hogy Papp p újabb versélményei számára megfelelő marad-e ez a forma, vagy át kell majd törnie falait. Ezt a dilemmát azonban a további versek fogják eldönteni.

HARKAI VASS Éva

POGÁNY ÉNEKEK SZÓLÓDOMBJÁN

Csörgits József: *Mintha tenyérrel csapnék a fénybe*. Forum–Magyar Szó, Újvidék, 1991

Mikor muravidéki vagy baranyai szerző műveivel találkozom, nem tagadom, megkülönböztetett részrehajlással igyekszem azonosulni költői világukkal. Pedig egyáltalán nem dicséretes módszer ez, mert kérem, objektívnek lenni mindenekelőtt (elemezni és kimutatni, kimutatni és elemezni), ez legyen egy „műtész” vezérelve. Nos, Szúnyogh Sándor *Lendvai rapszódia*ja után tegyünk egy újabb önfelgyelmezési kísérletet Csörgits József lírája felé fordulva.

Az *öngyilkos halak* (1983) és a *Napló a fejfáig* (1989) anyaga ismétlődik meg Csörgits 1991-es kötetében, természetesen friss „betoldásokkal”. Térbeli és időbeli utazásra készleti olvasóját a költő, miközben Baranya és az emberi lét ismerős csücskét rajzolja meg. Gazdag hagyományú, szinte már túl csöndes vidéken haladunk, ahol „a lecsurgó múlt emléke / viaskodik a mával” (Baranya). Kísérteties és szomorú ez a táj. A múlt idő kihaló perceinek a pokla. Emberi alakkal alig találkozni. Néhány általános megjelenés (tömeg, nép), jelenkori és múltbeli népnevek (török, tatár, herold, jazig. . .), eltűnően lévő foglalkozások, testrészek (kérges tenyerek, egy kéz, haja egy lánynak, gyermektalp, gyermekhang. . .) jelzik, költőzöben az élet. Az ember emlék – a múlt tartozéka, mint a pogány lovas tekintete, I. Rákóczi harangja és Ács Gida könyvtáralapító tervei. Vénasszonyok és visszafojtott magzatok gyűrűjében az én magára marad a tájjal. Magányát olykor enyhítik a meghitt szeretet fényei, amikor a lankás domboldalakhoz hajol, vagy a hazai utak barna pillantásában fürdik, s kőkénybokrok kékjét szemezi.

A baranyai szőlődombok nemcsak a szépség jegyeit viselik magukon. A táj alkotóelemei, megszemélyesített tárgyai gyakran teljes elesettségről, kiszolgáltatottságról árulkodnak. A szőlőtőkék közt eszelős darazsak keringenek, „kőszvényes nádtetők” ereszei alól „későn született farkaskölyökként / vonít, bogáncsot zörget / az eszelős esti szél” (Novemberi etűd). S a képsor kulminációjaként a „lapuló ködben sietnek meghalni a fák”. Mind az ember, mind a környezete, a természeti táj csonkulófélben van. Lassú idő partot mos. . .

Am míg a jelenben „fekete énekkar vércsesikoltása / hull”, a múlt gyógyírt hordoz.

Az idő egyszer ől, máskor újjáéleszt. Pogány lovas kopjafénye tőri át a vers homályát, s egy, az ősmagyarok világához kötődő motívumsor bontakozik ki előttünk, mely beszövi a kötet egészét, erőt, ígéretet támaszt. Elfelejtett földrajzi nevek, tavak és dombhátak, gödrök és vejszék árnyai vonják körénk a készülő varázslat kulisszáit. „Holdfény-nyakú őzek” szeméből hullámszik és lüktet az ősi ének, a Tó-sírató ritmusa. Ló és lovasa tavaszünnepet idéz, élénk lobbantva az Új reggel jön piros fényű bizakodását. Sámándobot formálnak a dombok, révül, pörög a sámántánc az egyetlen nap vörös tűzében (Perzselj, te nap). Az „ezüst fiúnak”, Nagy Lászlónak a rokona költő-sámánunk, amint újra és újra bűvös háromszögéhez, az Árpád-kori szórvány népéhez tér meg. Nap és ló, fény és száguldás, szétfröccsenő lendület: „Lova sörénye lobog, / szállnak a gyöngycseppek, / mintha tenyérrel csapnék a fénybe” (Új reggel jön). Rövid életű szikralobbanás ez, mert a szárnyas ló hamarosan ismét a „dióízű elmúlás” ószében bolyong. „Szembe kóp a megtorpanás” – vallja, majd a teljes jövőtlenség apátiájába zuhan. „Kinek, milyen épületnek / verjen alapot a munkás?” – csikordul a kérdés, hiszen, hiszen már a szerelem sem az, aminek lenni illene. Nincs megtartó ereje. „A pogány-fehér halál” képzelet költődik a párkapcsolathoz, s a kedves dacos, harcos szerető, emlékké fakuló volt-lány. Itt járt, s hogy itt járt, én tudom csupán – élhetnének Ady szavaival – mert az Ó valamikori jelenlétét csak mint ékes hasonlatot őrzik a versek: „a teraszon ülve / döbentem rá, / hogy elosont előlem a kék, / a vibrálással teli / szép hónaljú lány, / a télvíz szemű / halkan szerető ég” (Pillanatnyi pihenő).

A kötet Mind meghajlanak a fejfák című ciklusában a zuhanás, a pusztulásba hullás képei, a sakál éve következik. Modern végítélet ez, bulldózerapokalipszis, melynek egyik közvetlen ihletője a romániai magyarság politikai jelene, de Petri György, Tókécs László és Sütő András nevét is emlegethetnénk, ha Csörgits sorainak más ihletőire lennénk kíváncsiak. „Megnó a jaj” a verszakokban, elhatalmasodnak a káosz-képzetek, felerősödnek a rémület hangjai. Mint egy rossz álom, kavarnak a víziók. „Sok az üvöltés, / nagy a tolongás, hörgés, sipítás” (Kiáltás). A teljes bénultság állapotában, a rend kigyószemeitől bűvölten Ady Istent pörölő gesztusai rémlenek föl (Haragban az istennel). Mert Közép-Európában vagyunk, megrekedt eszmék és ideológiák katlanában „hol a gerincesekben megcsömörlik a homo sapiens”, hol „kisistenek röhögnek”. S ahol a pestis, háború, éhség, halál párhuzama hátborzongató valósággá torzul: „Alszol te Föld? / Tisztásaidon, / s furulyaszó nélküli dombokon / évtizedek óta forró bélt szagolnak / újkori farkasemberek vérebei” (Nem adom). Átok és pörlekedés segíthet-e?

Arcal fordulni a szépnek, a szóban, a versben keresni menedéket – lehet-e ez erőforrás? Az én utolsó fogódzójához értünk. Petőfi–Illyés–Nagy László–Csoóri nyomvonalán költve, úgy tűnik, a nyugalom, a jelen idő ellenpontja elérhető valami. De csak úgy tűnik, hiszen Csörgits világában semmi sem állandó, csak a változás. A jövőbeli elefántcsonttorony magánya (mert van-e és lesz-e kihez szólni?) rémít, hogy azután a naplótöredékként eladagolt sorokban élénk ugorjon egy másik pillanat elhatározása: „Eladom a lovam, / régi, kedves lovam”. Majd felvetődik a távozás, az indulás perspektívája. A szőlődombok tövében, minden vágy és fájdalom ellenére a jövő nem e világi ígéret, más bolygóra való. A költő elhallgatása nem jelenti a vers vereségét is. A betűk szava örök, hatása folyamatos, mint az élet körforgása: „a könyvet el lehet égetni, / de a meleggél, az erővel mi lesz? / Hó lesz, mely felhőbe szökik / és villám, majd ismét tűz. / Ebből tragédia, miből vers, / a versből könyv. / A könyvet el lehet tüzelni” (A könyvet el lehet égetni). Így már lehet helye a csendes önmegadásnak, akár a halál felé fordulva is. A végső tanulság: „kihalmi fájdalmasabb, / mint meghalni”.

CSAPÓ Julianna

S Z Í N H Á Z

SZÍNHÁZI NAPLÓ

Jövőre veled ugyanitt – Lám, mit jelent, hogy mi mikor kap színpadot! Itt van ez a majdnem semmi kis bulvárdarab, a *Jövőre veled ugyanitt*, amelyet két évvel ezelőtt szinte észre sem vettünk volna, ahogy mintegy nyolc évvel ezelőtt sem foglalkoztunk vele, amikor Jónás Gabriella és Korica Miklós már egyszer – akkor Szabadkán – közönség elé vitte, most viszont, amikor háború folyik, behívóktól rettegünk, nincstelenség, munkanélküliség fenyeget, jólesik találkozni Bernard Slade kétszemélyes szerelmi vígjátékával. Nem mintha eddig meg nem látott értékeket, bölceleti mélységeket, szédületes életigazságokat fedeznénk fel benne. Semmivel sem több, sem értékeesebb Slade művecskéje, mely egy férfi és egy nő évente megismétlődő szerelmi szállodai légyottjainak krónikája, mint amilyenek néhány évvel ezelőtt láttuk. De mi változtunk, és a körülményeink. Mostani helyzetünkben, valóságunkban felüdülést jelentett hallani szellemes mondatokat, évődő párbeszédet, látni némi erotikával fűszerezett szituációkat. Semmi másért, csak azért, mert alkalmat adnak arra, hogy másfél órára elfeledkezzünk minden nyomorunkról, minden rettegésünkről, megszűnjék létezni a külvilág, a mindennapok cudar valósága. Ennek felismerése és kifejezése érződött a bemutatón, melynek közönsége, mint a fürdőző kellemesen illatozó, langyos vízben, élvezettel lubickolt a szellemes poénekből, sói, túlzás nélkül állítható, gyerekes izgalommal lestük, vártuk az újabb jópofaságokat, bonmot-kat, mert nevetni akartunk, hangosan, önfeledten, felszabadultan, jólesően.

Csak ennyit nyújt a *Jövőre veled ugyanitt*, egy kis semmiséget, ami az adott pillanatban azonban kegyes ajándék. És ezért a darab mellett, melyet Szántó Judit tett számunkra magyarul élvezetessé, a két színésznek is köszönettel tartozunk. Jónás Gabriella láthatóan élvezte, hogy különféle kísérleti produkciók után színházban lép fel, hogy szerepet játszhat, s nem feladatot teljesít. Amellett hogy a szerető szerepéhez illoen szép, felszabadultan veti bele magát a diszkrétan pikáns szituációkba, ügyes vívóként forgatja a szellemes ripsztokekat, szúr, védekezik, visszaszúr, hol provokál, hol érzelmes, szenved vagy élvezi Slade kedves, de nem különösen épületes, nem igazán drámainak mondható, romantikus bulvárkomédiáját. Korica Miklós inkább a büntudat kifejezésével, a szerető partner zavart bumfordiságával, kedves ügyefogyottságával tűnt ki, mint a szerep komikus vonásainak hangsúlyozásával.

Összegezésül: olyan másfél órában volt részünk, amelyben a jelzett üdvös felszabadító hatás mellett, mint a csendbe becsapódó gránát robbanása, egy pillantra – amikor a második részben egy találkozás alkalmával a férfi szomorúan közli, hogy katona fia Vietnamban meghalt – mindennapjaink véres valóságáról sem feledkezhettünk meg. (Egy zentai előadáson, ahol a nézőtéren főleg nők, anyák, feleségek ültek, ennél a jelenetnél soha nem tapasztalt döbbsent csend következett be!) Most a *Jövőre veled ugyanitt* olyan előadás, amely egyrészt segítségünkre van abban, hogy másra is gondoljunk, mint ami körülöttünk történik, másrészt viszont jelzi: valóságunk nyomasztó időszerűségétől lehetetlen elmenekülni.

Kurázi mama és gyermekei – Hogy mondotta volt szép emlékezetű, megboldogult líterátorunk, Kazinczy Ferenc úr, miért lenne ajánlatos a konstituálódó első magyar hi-

vatásos színtársulatnak, a Kelemen László vezette együttesnek a *Hamlettel* kezdenie, lépni először közönsége elé? Mert ez a tragédia „nagyon analogizál nemzetünknek mostani nem rózsaszínű érzéseivel”. Pont ez lehet a magyarázata Bertolt Brecht *Kurázi mama és gyermekei* című háborús krónikája műsorra tűzésének most az Újvidéki Színházban.

Az 1941-ben a semleges Svájcban, Zürichben színre került művet Brecht 1939-ben, a második világhégés kezdetén írta, azzal a nem titkolt szándékkal, hogy mindenekelőtt a világot általános háború felé sodró németeket figyelmeztesse; a „darabírónak – olvasható a szerző megjegyzései között – az a fontos, hogy a nézőközönség szeme nyíljék fel”. Ezzel is magyarázható, hogy a példabeszéd alapjául szolgáló történetet Brecht nem egy háborúból, hanem a német háborús múltból, a harmincéves háborúból vette. Itt, pontosan Grimmshausen 1670-ben megjelent pikareszkregényében lelt rá a főhős, Kurázi mama alakjára, akinek sorsát alkalmasnak találta, hogy emlékeztesse nemzetét a háború félrevezető, csalárd jellegére, arra, hogy nem mindenki húzhat hasznot belőle; „jókora ollója kell legyen annak, aki a háborúból ki is tudja vágni a magáét”, olvassuk a darabhoz írt jegyzetben. Kurázi mama felismeri a „háború tisztán merkantil jellegét”, de nem tud ellenállni csábításának, holott aki a háborúban kereskedik, az – mint a háborúra spekuláló (kis)ember – még körömvágó ollót sem tart a kezében, nemhogy hasznot vágó jókora ollót, s ha van haszna, az is csak átmeneti lehet, lényegében rajta vesz apró üzelmén, mert a tömeg, jegyzi meg Brecht, „éppoly keveset tanul a katasztrófából, mint a kísérleti nyúl a bilológiából”.

Erre kívánt figyelmeztetni Brecht 1939-ben a *Kurázi mama és gyermekei* című darabjával, melynek főhőse, miközben apró haszon reményében üzletel, mindhárom gyermekét elveszti.

Az Újvidéki Színház előadása, melyet Soltis Lajos rendezett, mint megírásakor a darab, szintén egy konkrét háborúhoz kötődik, ahhoz, amely itt folyik, s melynek akaratlanul részesei vagyunk, de a szerzői szándéktól eltérően az előadás nem arra kívánja figyelmeztetni közönségét, hogy hiú remény hasznot remélni ebből a polgárháborúból, hanem azt igyekszik tudatosítani, hogy benne vagyunk, elkerülhetetlenül, mindannyian, akár úgy, hogy rettegünk, féltjük magunkat, hozzátartozóinkat, barátainkat, féltünk mindenkit, akár úgy, hogy „önkéntes” résztvevőkké kényszerítenek bennünket. Nem közöl, nem is közölhet mást itt egy magyar előadás, mint amit tudunk, de – főleg a zárójelenettel – mégis döbbenetet vált ki, mert egyértelművé teszi, csak bele lehet pusztulni, akárhogy is fordul a hadi szerencse, bárki lesz is a győztes, ha egyáltalán lesz győztes, a vesztesek biztos mi leszünk, kisemberek és – elsősorban – nemzetiségiek, s azok mind, aki kfhérek között európaiak szeretnének lenni, megmaradni.

Említett szándékát a rendező néhány, egymásra igencsak hasonlító, azonos funkciójú megoldással, ötlettel igyekezett félreérthetlenné tenni. Célját elérte, de úgy tesz, ebben kevesebb ötlet is éppen ilyen jól, ha még nem jobban segítette volna. Nemcsak a megoldások kitalálása, hanem szelektálásuk is művészi feladat. Soltis Lajos ötletei, mert sok volt belőlük, nem erősítették, hanem éppenséggel gyengítették egymást.

Önmagában nem rossz elképzelés a video használata. Azzal, hogy színházba érkezésünk pillanatától, főleg pedig attól kezdve, hogy elfoglaljuk helyünket a nézőtérben, bekerülünk a „képbe”, valójában a történetbe is bekerülünk – a tolokocsiban közlekedő rokkant katona felvételez s a kép a színpad fölé feszített vásznon látható –, ott vagyunk, ahol az események zajlanak, részesei vagyunk a drámának, s ezt látjuk is. Csak-hogy ha a nézőtérről, a rólunk készült felvétel párhuzamosan folyik, látható az előadás, akkor elvonja a közönség figyelmét a színpadtól, zavaró. De hasonlóképpen zava-

ró, amikor a színpadon látható események ismétlődnek a vetítővászonon, ami ugyancsak gyakori. Két esetben lenne funkciójuk a videofelvételeknek. Amikor olyasmí látható a vászonon, ami a színpad mögött, a játéktéren kívül történik, például Kurázi mama Stüsszi fiának a megkínzása, ez fokozhatná is a színpadi jelenet drámai feszültségét, feltéve ha jobb felvétel készülne róla, ha a „láthatatlan” jelenet meg lenne rendezve, sajnos nincs. Másik funkcionális felhasználása a helyszíni felvételezésnek a kinagyítása. Ez hatásos is. Például amikor a halott lány, Kattrin fejét látjuk a vászonon, megrendítőbbnek érezzük a tragédiát, akárcsak amikor a zárójelenetben a színpadon égő gyertyaerdőből látunk kinagyítva néhányat, akkor szomorúságunk is, együttérzésünk is mélyebb, tragikus ünnepélyességgel tölt el bennünket, mint amikor a néhány száz méterrel távolabbi Szabadság téren égnek a tiltakozás és a könyörgés, lelket, elhatározást erősítő gyertyái. A zárójelenet különben is béketüntetést idéz, a kinagyított gyertya látán viszont, úgy érezzük, mintha mi lennénk ott, a mi gyertyánk égne, mi tiltakoznánk a háború ellen.

A közönséget felvételező s a képet ugyanezen közönség elé történő vetítésnek azonos funkciója van, mint az erős reflektorfénynek, amely a színpadról világítja – az előadás kezdete előtt – a nézőteret, kifejezetten irritálva a közönséget, de jelezve is, mint a fénycsóvába jutott lény, mi sem menekülhetünk attól, ami a színpadon fog történni. De hogy nemcsak egy színházi előadást fogunk látni, hanem olyant, amelynek mi is részesei lehetnénk, amely rólunk szól, amelynek mi lehetünk, sőt vagyunk a szereplői, azt a helyükre igyekvő nézőkkel a színpadról beszélgető, köszönő, komázó színészek civil viselkedésével is szeretné jelezni a rendezés. Arra utalva ezzel, hogy a színészek helyett mi is ott lehetnénk abban a drámában, ami a színpadon lesz látható. S ugyanezt kell kifejeznie annak is, hogy a statiszták nem színészek vagy főiskolások, hanem a műszak munkásai, civilek, akik talán akár helyettünk kerültek be ebbe a történetbe, illetve akik helyett mi is a színpadon lehetnénk. Önmagában ez sem rossz megoldás, csak az a hibája, hogy negyedszer közli, amit már tudunk, s hogy a díszletmunkások is épp úgy vannak ott a színpadon, mint a színészek, holott sokkal hatásosabb lenne, ha a nézőtérrel szólítanák fel őket, vagy netán – ha nem akarják átvenni a behívót – erőszakkal kényszerítenék őket a drámába.

Általában az ismétlések, a szelektálás hiánya nyomja rá a bélyegét Soltis Lajos Brecht-rendezésére. Kurázi mamából is négyet látunk, de sajnos, ez az ötlet sem válik az előadás előnyére. Közülük csak Romhányi Ibi a Kurázi mama. Még meg sem szóval, csak ül és hallgat, s máris érezzük jelenlétének drámai súlyát. Ember, akinek története van, amely érdekelhet bennünket. Nem véletlen, hogy a szakácsot alakító Albert János és a tábori pap szerepét vivő Fejes György is a Romhányi Ibivel játszó jelenetben talál magára, különben mindketten halványak, észrevétlenek. A másik három Kurázi mamának mintha nem lenne elég ideje vagy ereje kibontani a figurát. Ábrahám Irén elveszik, erőtlén. Ladik Katalin iskolásan mondja fel a szerepét. Nagygyellérné Kiss Júlia számára pedig láthatóan rövid a táv, kellő előzmények nélkül kell befejeznie a drámát, s ezért jobb híján a teatralitást választja, ami illik a zárójelenetbe, de kevés egy teljes érvényű színészi szerepformáláshoz.

Kattrin, a néma lány, mindig hálás, szomorú hős szerepét Szilágyi Rövid Eleonórára osztotta a rendező. Jól számított, a színésznő állandó intenzív jelenlétével hívja fel magára a figyelmet, ő éli át legmélyebben a drámát, de sajnos nagyjelenetét, melyben a ház tetejéről drámai dobszóval riasztja a város védőit, a kocsí háztetővé alakításának műszaki ügyetlenkedése nagyrészt hatástalanítja. Kár, mert az előadás remek Kattrinja valóban megérdemelt volna egy hatásos zárójelenetet. Eilif, Kurázi mama nagyobbik

fia – Kovács Frigyes – számomra érthetetlenül bugyutára veszi a figurát. Ebben részben Szilágyi Nándor, Stüsszi, a kisebbik fiú is követi. Miért? Általában fölöslegesnek és érthetetlennek látom az egyes szerepek túlzott színészi karikírozását (Balázs Piri Zoltán, Kovács Etelka). A tábori rosszlányt, akiből kispolgári úriasszony lesz, Faragó Edit játssza. Életes, üde színfoltja lehetne az előadásnak, ha nem hibázna minden mondatában.

Jó, becsületes szándék, egy-két kiváló alakítás, néhány hatásos jelenet és a rendezői önkritika igénye jellemzi az Újvidéki Színház Brecht-előadását, amelynek minden adottsága megvan, hogy a társulat háborúellenes sorozatában is s a színház műsorában is jelentős helye legyen.

GEROLD László

K É P Z Ő M Ű V É S Z E T

VARÁZSLATOS, ÖNTÖRVÉNYŰ VILÁG

Az Atelje 61 retrospektív kiállítása, Sportközpont, Újvidék

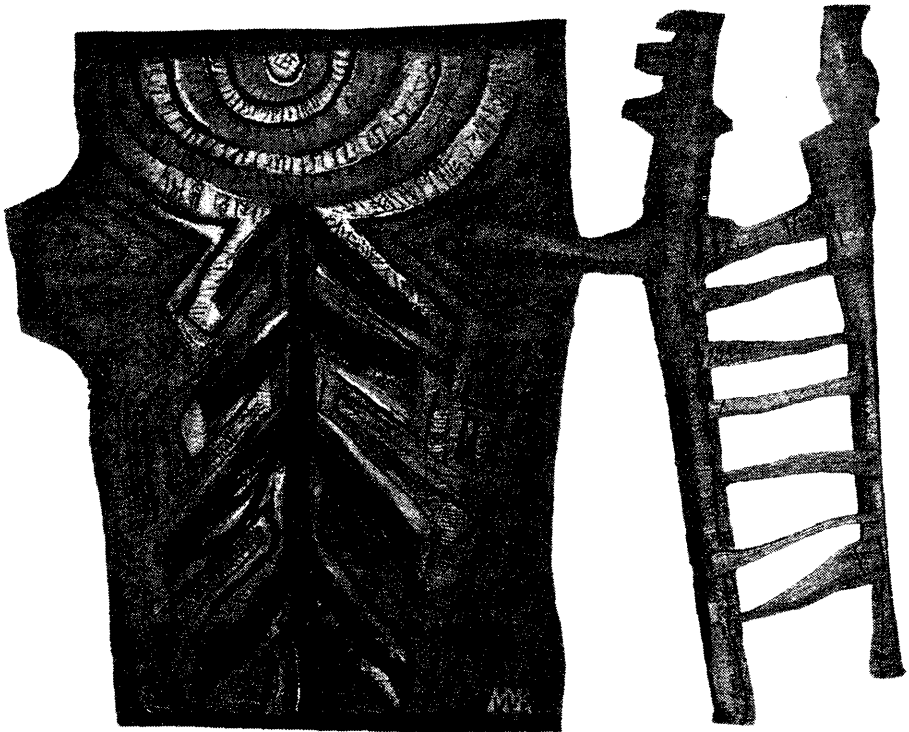
A nézőnek először önmagában kell tisztáznia valamit. Ha „designelfogultan” tekint a textilművészetre, akkor feloldhatatlannak tűnő ellentmondásokba keveredhet: a szemnek tetszenek a konkrét funkciót nélkülöző tértextíliák, ugyanakkor számon kéri a funkciót is. Szerencsére a valóság ez esetben sokkal béketűrőbb, hiszen lehet valami szép azért, mert tökéletesen látja el funkcióját, de igaz ez fordítva is: az esztétikai érték önmagában is funkcióhordozó lehet. Végső soron erre a megállapításra jutott Boško Petrović is, amikor az ötvenes években művészetét a textilre is kiterjesztette. Lelkesedése azután odáig vitte, hogy néhány év alatt a textilt mások művészetére is kiterjesztette, megnyerve az ügynek a hazai képzőművészet olyan eminens képviselőit, mint Milan Konjović, Ács József, Sáfrány Imre, Edo Murtić, Ankica Oprešnik, Stojan Čelić, Stevan Maksimović vagy France Slana. Vállalkozásában a lehető legkiválóbb segítőtársa akadt Tobolka Etelka személyében, aki ekkor már a falikárpitjairól híres Augussonban tanult, s aki az e vidéken honos, viszonylag egyszerű, s korlátozott kifejezési lehetőségeket nyújtó szövés technikák helyébe újat hozott, elindítva ezzel textilművészetünk új fejezetét. Boško Petrović és Tobolka Etelka nevéhez fűződik az Atelje 61 szövőműhely létrehozása, amelynek három évtizedes tevékenységébe nyújt átfogó betekintést az újvidéki Sportközpontban megrendezett tárlat.

Varázslatos, öntörvényű világ ez. Noha e kárpitok megálmódói kevés kivételtől eltekintve festők voltak, ezek a textílek nem pusztán a festészet vetületszálakra és kereszt-szálakra történő leképzését jelentik. Nem több és nem kevesebb ez, mint a festészet, hanem egész egyszerűen: más. Más, mert a kifejezőmód, a szövés gyakorlata a megvalósulás során fedezetté vált. Fedezetté egy olyan korban, amelyben a festők keze közül naponta szakad ki meggondolatlanul nemcsak a forma, hanem a tartalom is. A műves munka, a szövés, szinte észrevétlenül beolvad a formába, és ott fejt ki áldásos működését. Az Atelje 61 legnagyobb érdeme éppen az, hogy idejekorán tisztázta: sem a textilművészetnek nem kell utánoznia a festészetet, sem a piktúrának a textil művészetét, hanem meg kell találni a textil, a gyapjú, a pamut saját művészi kifejezési formáit, lehe-

tősegeit, nyelvét. A műhely köré csoportosuló kiváló textilművészek, Tobolka Etelka, Nada Poznanović-Adžić, Giga Đuragić, Jagoda Bujić s a műfajjal rövidebb-hosszabb ismeretséget kötő festők, mint Ács József, Sáfrány Imre, Milan Konjović, Pavle Blesić vagy a fiatalabb nemzedék tagjai közül Milica Mrđa-Kuzmanov, Branislav Gibarov, Milenko Prvački, a festőiségen túlmenően felfedezték az anyagban rejlő plaszticitás lehetőségét, az anyag sokféleségét, a színek játéka mellett a felületek erejét, a fonál tartásának-esésének, nyugalmanak, légységének és szilárdságának bőségesen kiaknázható szépségét, azt a másságot, amelyet a papírtól, vászontól, rézlaptól eltérően ez a magas szinten művelt ősi mesterség nyújthat.

A három évtized természetből nyújtott kiváló válogatás előtt a textilművészet szuverén volta felől immáron teljesen meggyőzött szemlélő valami többlettel telítődik, aminek talán nem is tud nevet adni, ami talán abból adódik, hogy a jó, hosszú távon is marandó üzenetet rejtő művek ereje nemcsak a tudatos, hanem a tudattalan antennáival is fogható. Legyen az festmény, zenemű, vers vagy akár falikárpit.

NÁRAY Éva

Milica Mrđa-Kuzmanov: Jakob létrája, 1990

KRÓNIKA

VAJDASÁGI ÜVEGKÉPEK ÉS IKONOK
– Elsősorban a hagyományápolás szempontjából fontos ez a kiállítás, amely Bánszky Mária muzeológus keze nyomán született a múlt év végén a Vajdasági Múzeumban. Mintegy hatvan különböző méretű és kivitelezésű alkotáson keresztül mutatja be a vajdasági üveg- és tükörképművészetet, a XVII. században keletkezett és megőrzött legrégebbiektől kezdve egészen az e századiakig. A képek zöme bibliai motívumokat ábrázol, annál az egyszerű oknál fogva, hogy elsődleges funkciója a paraszti tiszta szoba díszítése volt, s előtte végeztek a családi és egyházi ünnepek rituáléját. A kiállításról Erdélyi József muzeológus a Magyar Szóban többek között a következőket írja: „Maga a kiállítás több szempontból rendhagyó. A kiállított üvegikonok tájunk legjelentősebb gyűjteményének a válogatásából származnak. Különbféle népi szokások; az ikonok „temetése” a pravoszláv családoknál, majd a régi ikonok képmény mögé helyezése (a halottkultusszal kapcsolatban) őrizte meg számunkra e képeket. ... E kiállítással a szerző antologikus bemutatásra törekszik, az eddig ismert festőket, műhelyeket és iskolákat szem előtt tartva. Emellett bemutatásra kerülnek olyan üvegképek is, amelyeknek a származása még nincs azonosítva, de egy adott időszakban a vajdasági házbelsőben vallási és esztétikai szerepük volt.”

TANÁCSKOZÁS HAMVAS BÉLÁRÓL – December 3-án Belgrádban Ki volt Hamvas Béla? címmel kerekasztal-beszélgetést szervez-

tek dr. Sava Babić egyetemi tanárnak, Hamvas Béla szerb fordítójának a vezetésével. A tanácskozáson részt vett dr. Ratko Božović, dr. Svetozar Ignjačević, Dragoš Kalajić, Slobodan Masić, Dušan Pejcin és dr. Žarko Trebješanin. Vitaindítót Dül Antal, Hamvas Béla összegyűjtött műveinek szerkesztője mondott.

VAJDASÁGI NAP BUDAPESTEN – December 13-án Budapesten a Néprajzi Múzeumban vajdasági napot tartottak, amelynek keretében szociofilmeket vetítettek és szociofotókiállítást rendeztek. Bemutatták Dudás Károly és Siflis Zoltán Ebben a pusztában világban című filmjét, amely egy magányos tanyai emberről szól, továbbá Komáromi Ákos és Siflis Zoltán Nézzünk egymásra című filmjét Wámoscher Ervin egykori földbirtokos és akkori béresének újbóli találkozásáról, Csorba Béla és Siflis Zoltán dokumentumát a kanizsai orgonaügyről, valamint Dudás Károly, Blaskó Márta és Siflis Zoltán dokumentumsorozatát az 1944-es atrocitások túlélőiről és szemtanúiról. Ugyanott megnyílt Dormán László fénykéпкиállítása is. A rendezvényen fellépett még Dudás Anikó (ének) és Borsi Ferenc (citera).

DÍJAK, ELISMERÉSEK – A belgrádi Politika ház az év legjobb regényéért járó NIN-díjat Milisav Savić kapta Hleb i strah (Kenyér és félelem) című művéért. A bírálóbizottság szerint Savić izgalmas és érett regényt írt egy olyan nemzedék morális és intellektuális dilemmáiról, amelynek a repressziókkal és a

megalkuvással kellett szembesülnie. A szerző, aki jelenleg Firenzében él és dolgozik (szerbhorvát nyelvet ad elő az egyetemen), a díj kapcsán elmondta, hogy regényében az alkotó és a társadalom viszonyáról írt, arról a tettről, amelynek nemegyszer üldöztetés a vége.

A szerbhorvát nyelvterület legjobb regényéért járó díjat egyébként 1954-ben alapították, s azóta Oskar Davičo háromszor, Dobrica Ćosić kétszer nyerte el, egyszer-egyszer pedig Mirko Božić, Aleksandar Vučo, Branko Ćopić, Radomir Konstantinović, Miroslav Krleža, Ranko Marinković, Meša Selimović, Erih Koš, Slobodan Novak, Bora Ćosić, Borislav Pekić, Miloš Crnjanski, Danilo Kiš, Mihailo Lalić, Jure Ferićević Pločar, Miodrag Bulatović, Aleksandar Tišma, Petko Vojnić Purčar, Mirko Kovač, Pavle Ugrinov, Slobodan Selenić, Pavao Pavličić, Antonije Isaković, Dragoslav Mihailović, Milorad Pavić, Živojin Pavlović, Vidosav Stefanović, Voja Čolanović, Dubravka Ugrešić, Vojislav Lubarda és Miroslav Josić Višnjić.

Az év legjobb novellájáért járó Ćamil Sijarić-díjat Radoslav Bratić kapta tavaly megjelent *Dječak koji je za sve bio kriv* (A kisfiú, aki mindenért bűnös volt) című szövegéért. A novella a *Strah od zvona* (Félelem a harangoktól) című könyvben jelent meg, amely egyébként megkapta az 1991. év legjobb kötetéért járó Meša Selimović-díjat is. A kritikusok a szerző rendkívüli elbeszélőtehetségét dicsérik, s azt az ábrázolási módot, ahogyan a reális történetet kissé elmozdítva valóságfölkötívé emeli. Radoslav Bratićnak ez a negyedik kötete, és az ezt megelőzőek (*Smrt spasitelja*; *Sumnja u biografiju*; *Slika bez oca*) is rangos irodalmi elismerésekben részesültek, angol, német, francia és olasz nyelvre fordították le őket.

Odaftélték az idei Vuk-díjakat is. Milorad Ekmecić történész, Radmila Bakočević operaénekes, Zoran Glušćević irodalmár, Vladimir Dimitrijević svájci kiadó, Velimir Đorđević népművész, Radoslav Zlatanović irodalmár, Radojka Milosavljević karmester, Miodrag Radovanović Mrgud színművész, Milić Stanković festő, valamint a zombori Milan Konjović Galéria, a Studenica kolostor, a Mokra Gora-i általános iskola, a nemzetközi tudományos és művelődési együttműködéssel foglalkozó köz-társasági intézet, valamint a Mali Crnić-i amatőr színtársulat részesült elismerésben.

A budapesti Jakov Ignjatović Alapítvány díját Danilo Kišnek ítelték oda posztumusz, valamint Vuk Draškovićnak Sudija (A bíró), Nož (A kés), Molitva (Imádság) és Ruski konzul (Az orosz konzul) című regényeiért. A szerb irodalom határon túli népszerűsítéséért pedig a belgrádi Srpska književna zadrugát részesítették elismerésben.

A Budapesten odaftélt év könyve díjat a regény műfajában Polcz Alaine *Asszony a fronton* című könyve mellett Gion Nándor kapta *Börtönről álmodom mostanában* című kötetéért, amely tavaly jelent meg a Forum és a Szépirodalmi Könyvkiadó gondozásában.

Tizenkettedik alkalommal ítelték oda Szabadkán a Bodrogyvári-díjat. Idén ezt az elismerést a *Bunyevác szótár* készítői, Marko Peić és Grko Bačlija, a százéves jubileumát ünneplő szabadkai Városi Könyvtár, valamint az *Üzenet* jubileumi számáért és eddigi kiadói tevékenységéért Dévavári Zoltán érdemelte ki. Elismerésben részesült még Magyar László levéltáros a Szabadka évszázadai című kiállítás megrendezéséért és Nada Kokotović a tavaly megtartott táncszínházfesztiválért.

Boško Petrović: Sikoly, 1985

- Torok Csaba* (1939)
Ad Rhagusam aeternam 18
- Fehér Kálmán* (1940)
Meghatározás 19
A tizenharmadik felkérés után 19
Öröktől fogva 20
- Tolnai Ottó* (1940)
Ó megy 21
Se szó se beszéd 21
Valaki kint hagyta a gereblyét 22
Diktálni a divatot 22
Rézfaszú 25
Az égig érő asztag 27
A hófehér bokszkesztyű 28
Csak ez a kupa 29
Mint egy fogathajtóversenyen 30
- Ladik Katalin* (1942)
Balkán expressz 31
- Cs. Simon István* (1942)
Képek a kísérletfaluból 32
Delejeznek 33
Töredék 33
Hirtelen 34
Élen jártál a pusztulásban 34
- Brasnyó István* (1943)
Rövid évszázad 35
Szavak 35
Felemás idő 35
Nincs föltámadás 35
- Baranovszky Edit* (1944)
Golgota 36
- Jung Károly* (1944)
A költő tartózkodik 37
Isten vetése 37
- Guelmino Sándor* (1945)
A depresszió versei
Peregrináció '91 38
Tükörnek tüköre 40
Black-out 41
Ária a feketéhez 43
Kéregetők 44
A. D. szerda 12 h 45
Görnyedten 45
Betűk bohócai 46
Őszelő Szekszárdon 48
- Maurits Ferenc* (1945)
Párizsi jegyzetek
Père-Lachaise 50
Musée Rodin 50
Géricault 50
Párizsi csendélet 50
- Sinkovits Péter* (1946)
Csatornalakók 52
- Böndör Pál* (1947)
Mákszem tökféj 53
Mindig is így képzeltem el 54
- Bordás Győző* (1948)
Szerkesztői napló
(*Levél Domonkos Istvánnak Uppsalába*) 55
- Vankó Gergely* (1948)
Fegyverletétel 58
Zrínyi 58
Hópehelyezésben kerengő pontok 58
Apokrif fejezet 59
Soha fel nem tűnő jel 59
- Szombathy Bálint* (1950)
képversei 60-63
- Tari István* (1950)
Tűzkeresztség 64
- Raffai Zoltán* (1951)
Négyen
Elővirág-koszorúval kezemben 72
Temetéshez 72
Kétszer láttam az idén arcodat 72
Haláloed szépen félretéve 73
- Bogdán József* (1956)
Népi birkózás 73
- Harkai Vass Éva* (1956)
December, anno 1991 74
- Kontra Ferenc* (1958)
Patkányok és kapitányok 74
- Géber László* (1959)
Helyénvaló-e 76
A folyó 76
Egysoros 77
- P. Nagy István* (1961)
(Amíg rád várok) 77
- Bata János* (1963)
Év-vég-táji sorok anno 1991
Mit ér az ember ha... 78
Élő seb 79
Ma 79
Mindennapok 79
Ki vezetne? 79
Búvóhely 79
Vagy 80
És aki van 80
Púpjaink – dombok 80

Kávai M. (1963)

Tisztelt tanár úr! 81
1991. 11. 1.: rezümé 81

Bordás Tímea (1970)

Az éj keringője 82
Vastag bőrük már mit sem ért 82
Tükörben 83

Papp p Tibor (1970)

Hó-hollók hava 84

Szabó Palócz Attila (1971)

Moirák szeretője 84

Kubát Gábor (1974)

A hold
Telihold 92
Égtájak 92
Holdnyugta 92
Holdóra 92
Félhold 92
IV. fertály 93
Feltárás 93
Kitörés 93
Nyersvers 93
Inkarnáció 94
At 94
Ittléted 95
Igen, genezis 95
A szírten 96

KRITIKAI SZEMLE

K ö n y v e k

Szeli István: A *Barbaricum* élményhátteréről (Jung Károly: *Barbaricum*) 97

Bányai János: Egy talált nyelv megtisztítása (Tandori Dezső: *Koppar köldüs*) 100

Harkai Vass Éva: Egy „könnyv” verseiről (Papp p Tibor: *Könnyv*) 104

Csapó Julianna: Pogány énekek szőlődombján (Csörgits József: *Mintha tenyérem csapnék a fenybe*) 107

S z í n h á z

Gerold László: Színházi napló (Jövőre veled ugyanitt; Kurázi mama és gyermekei) 109

K é p z ó m ű v é s z e t

Náray Éva: Varázslatos, öntörvényű világ (*Az Ateje 61 retrospektív kiállítása*) 112

KRÓNIKA

Vajdasági üvegeképek és ikonok; Tanácskozás Hamvas Béláról; Vajdasági nap Budapesten; Dfjak, elismerések 114

HÍD – irodalmi, művészeti és társadalomtudományi folyóirat. 1992. január–február. Kiadja a Forum Lap- és Könyvkiadó, Nyomdaipari Közvállalat. Szerkesztőség és kiadóhivatal: 21000 Novi Sad, Vojvoda Mišić u. 1., telefon: 021/611-300, 602-es mellék. – Szerkesztőségi fogadóóra csütörtökön 10-től 12 óráig. – Kéziratokat nem örzünk meg és nem küldünk vissza. – Előfizethető a 65700–601–14861-es zsírószámú lára; előfizetéskor kérjük feltüntetni a Híd nevét. – Előfizetési díj belföldön egy évre 1000 dinár, fél évre 500 dinár. Egyes szám ára 100, kettős szám ára 200 dinár; külföldre egy évre 2000 dinár, fél évre 1000 dinár. Külföldön egy évre 12, fél évre 6 dollár. – A szedés a Híd szerkesztőségében készült. – Tördelőszerkesztő: Bozsoki László. – Készült a Lux Color Printing Nyomdában. – A Köztársasági Oktatási és Művelődésügyi Titkárság véleményezése alapján a kiadványt háromszázalékos adó terheli.